

KARTLÄGGNING AV ÖPPEN - En nationell bild och faktorer som påverkar deltagande **FRITIDSVERKSAMHET**

FÖRORD

Fritiden är en viktig del i många ungas liv och ungas fritid är ett viktigt område inom ungdomspolitiken. Fritiden har stor betydelse för unga i åldern 16–29 år. Var sjätte person i åldersgruppen uppger att fritiden är det som ger livet mest mening.

Vi har fått i uppdrag av regeringen att kartlägga en del av ungas fritid, nämligen den öppna fritidsverksamheten. I den här rapporten presenterar vi resultatet av vår kartläggning. Vi beskriver bland annat förekomsten av öppen fritidsverksamhet, utvecklingen av antalet verksamheter över tid och andelen unga som besöker verksamheterna. I rapporten belyser vi också faktorer som främjar eller hindrar ungas möjligheter att delta i öppen fritidsverksamhet. Vi beskriver situationen för unga generellt, men också specifikt för vissa grupper av unga som till exempel unga nyanlända och unga med funktionsvariation. Dessutom har vi genomfört gruppintervjuer med unga för att lyfta deras egna erfarenheter. Myndigheten pekar också ut utvecklingsområden och lämnar förslag till förbättringar inom området.

Arbetet med rapporten har genomförts av Cecilia Narby och Malte Sundberg i samarbete med Tiina Ekman. En extern skribent, sociologen Linda Lengheden, har också bidragit med en artikel till rapporten. Myndigheten har även samrått med relevanta aktörer på området.

Vi vill framföra ett varmt tack till alla som på olika sätt bidragit till rapporten.

Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	7
1. Inledning och bakgrund	12
1.1 Kartläggningens disposition	12
1.2 Definitioner och avgränsningar.....	12
1.3 Hur vi har genomfört uppdraget.....	14
1.4 Koppling till det ungdomspolitiska målet.....	15
1.5 Den öppna fritidsverksamhetens betydelse och potential.....	15
2 Siffror om öppen fritidsverksamhet.....	17
2.1 Kunskapskällor för en nationell bild.....	17
2.2 Förekomst av öppen fritidsverksamhet.....	17
2.3 Ungas deltagande.....	22
2.4 Civilsamhällets organisationer	30
2.5 Yrket fritidsledare.....	30
2.6 Vad säger den nationella bilden?	31
Artikel av Linda Lengheden	32
Besökare i öppen fritidsverksamhet	32
Sammanfattning.....	41
3 Faktorer som påverkar ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet	42
3.1 Marknadsföring och information	43
3.2 Ungas delaktighet och inflytande.....	46
3.3 Verksamhet och arbetssätt	48
3.4 Social miljö, trygghet och bemötande	53
3.5 Organisatoriska förutsättningar	57
3.6 Områdebaserat arbete, allaktivitetshus och mobilt arbete	57
3.7 Sammanfattning	62
4 Slutsatser och förslag.....	63
4.1 Öppen fritidsverksamhet når en begränsad andel unga	63
4.2 Faktorer som påverkar deltagande	65
4.3 Behov av tydliga mål och kunskap.....	66
4.4 Förslag.....	69

Bilaga 1 – Om intervjuerna med unga i fokusgrupperna	75
Bilaga 2 – Tabeller till artikeln <i>Besökare i öppen fritidsverksamhet</i>	76
Bilaga 3 – Några centrala aktörer på området	79
5 Referenser	81
5.1 Kapitel 1	81
5.2 Kapitel 2	82
5.3 Artikeln <i>Besökare i öppen fritidsverksamhet</i>	83
5.4 Kapitel 3	84
5.5 Kapitel 4	87

UPPDRAGET OCH HUR VI HAR GENOMFÖRT DET

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) har haft i uppdrag av regeringen att kartlägga den öppna fritidsverksamheten. Kartläggningen ska ge en nationell bild av den öppna fritidsverksamheten och vi ska belysa de faktorer som påverkar möjligheterna för unga att delta i öppen fritidsverksamhet. Kartläggningen ska särskilt belysa situationen för unga kvinnor och män som är nyanlända och för unga kvinnor och män med funktionsvariation. I arbetet med kartläggningen ska MUCF bjuda in Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) samt belysa unga personers egna erfarenheter av öppen fritidsverksamhet.

Vi har använt oss av statistik från i första hand våra egna enkätstudier samt från Sveriges Kommuner och Landstings anläggningsenkät. Dessutom har vi samlat in material och erfarenheter från ett antal relevanta aktörer genom intervjuer, möten och besök. För att belysa ungas egna erfarenheter har vi genomfört gruppintervjuer med unga. Kartläggningen innehåller även en artikel, skriven av sociologen Linda Lengheden, om fritidsgårdars verksamhet och besökare utifrån observationsstudier i fem kommuner och statistik från forskningsprojektet *Ung livsstil*.

Uppdraget har genomförts med både ett jämställdhets- och ett hbtq-perspektiv.

FÖREKOMST AV ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

Med öppen fritidsverksamhet avses i den här kartläggningen fritidsgårdar, ungdomens hus och liknande. Fritidsgårdar riktar sig oftast till det yngre segmentet av ungdomsgruppen medan ungdomens hus ofta riktar sig till äldre unga, från 16 år och uppåt. Resultaten från MUCF:s och SKL:s enkätstudier visar att det finns betydligt fler fritidsgårdar än ungdomens hus i landets kommuner, cirka 900 fritidsgårdar och cirka 150 ungdomens hus. Många kommuner verkar ha minst en fritidsgård medan det är mindre vanligt att kommunerna har ungdomens hus. Resultaten från såväl MUCF:s som SKL:s undersökningar visar därmed att det finns fler öppna fritidsverksamheter för yngre än för äldre unga. Det är dock svårt att uttala sig exakt om hur många öppna fritidsverksamheter som finns och vilka kommuner som har eller saknar dessa verksamheter eftersom ungefär 100 kommuner inte svarade på de här frågorna i enkäterna.

Tendenser som kan utläsas från de båda enkätundersökningarna är att antalet fritidsgårdar minskar, medan antalet ungdomens hus tycks öka något. Det är dock svårt att säkert veta vad det minskade antalet fritidsgårdar står för. Statistik från *Kommun- och landstingsdatabasen (Kolada)* visar till exempel inte på minskade kostnader för fritidsgårdar och fritidsverksamhet i kommunerna.

Ett minskat antal fritidsgårdar behöver inte betyda ett minskat utbud, utan kan vara föranledd av en strävan att höja verksamhetens kvalitet, att kunna erbjuda mer mångfacetterad verksamhet samt att ha bättre öppettider. I vissa fall kanske den öppna fritidsverksamheten finns kvar, men i en annan form än tidigare. Vi har i kartläggningen sett exempel på andra former av öppen fritidsverksamhet än de traditionella fritidsgårdarna som till exempel allaktivitetshus¹ eller att låta fritidsledarna arbeta mobilt. I dessa fall behöver det inte innebära minskad tillgång till öppen fritidsverksamhet.

¹ Allaktivitetshus är ingen ny företeelse, men det finns fortfarande få studier gjorda på hur dessa verksamheter fungerar och vilka effekter de har.

I andra fall kan det vara så att den öppna fritidsverksamheten har lagts ned för att kommunen väljer att satsa på andra former av fritidsaktiviteter för unga. Unga kan ha andra meningsfulla fritidsaktiviteter och inte efterfråga öppen fritidsverksamhet. Ett minskat antal fritidsgårdar kan dock vara ett problem om det innebär ett minskat utbud av öppen fritidsverksamhet trots att efterfrågan bland unga finns kvar.

Öppen fritidsverksamhet bedrivs av såväl kommuner som civilsamhällesorganisationer och privata aktörer. Det vanligaste är emellertid, enligt SKL:s och MUCF:s undersökningar, att den öppna fritidsverksamheten bedrivs av kommunerna.

UNGAS DELTAGANDE

MUCF:s ungdomsenkät från 2015 visar att det är en liten andel i åldern 16–25 år som besöker öppen fritidsverksamhet, särskilt liten är den andel som besöker en fritidsgård, ett ungdomens hus eller liknande så ofta som varje eller flera gånger i veckan. Det är 87 procent som uppger att de aldrig besöker dessa verksamheter, 10 procent uppger att det gör det någon gång i månaden eller någon gång per år medan endast 3 procent uppger att de gör det varje dag eller varje vecka.

Ung livsstils enkätundersökningar i fem kommuner som redovisas i artikeln i slutet av kapitel 2, visar att unga på högstadiet besöker öppen fritidsverksamhet i större utsträckning än unga på gymnasiet. Enligt undersökningen var det 76 procent av unga på högstadiet som inte besökt en fritidsgård de senaste fyra veckorna. Ungefär en fjärdedel av unga på högstadiet hade besökt en fritidsgård minst en gång de senaste fyra veckorna och 11 procent hade besökt en fritidsgård en gång i veckan under samma tidsperiod.

I ungdomsenkäten från 2015 ser vi inga skillnader i deltagande utifrån sexualitet och funktionalitet. Tyvärr är antalet svarande som är unga nyanlända för litet för att vi ska kunna uttala oss om deras deltagande. Detsamma gäller för unga med annan könsidentitet än kille eller tjej eller som är osäkra på sin könsidentitet.

Att det är en större andel killar än tjejer som besöker öppen fritidsverksamhet framgår även i den artikel som bygger på *Ung livsstils* enkätstudier. *Ung livsstils* material visar också att unga med utländsk bakgrund och unga med låg socioekonomisk status i högre grad deltar i öppen fritidsverksamhet än andra unga. I kapitel 2 hänvisar vi till en studie från *Ung livsstil* som även den påvisat att öppen fritidsverksamhet är viktigare för unga i lågstatusområden än för unga i högstatusområden.

FAKTORER SOM PÅVERKAR UNGAS DELTAGANDE

Vi har i denna kartläggning tittat på faktorer som kan påverka ungas benägenhet att delta i öppen fritidsverksamhet.

Verksamheternas *inhåll* är en aspekt som kan påverka ungas benägenhet att vilja delta. Det är viktigt att anpassa innehållet efter bredden på målgruppen och hitta en balans mellan aktivitet och "bara varandet". Den öppna fritidsverksamhetens status, rykte och historia kan avskräcka vissa från att delta. Unga behöver kunna identifiera sig med den bild som finns av verksamheten och dess besökare. För att kunna bedriva en verksamhet som lockar unga behöver den verksamheten *veta vad unga efterfrågar och har för behov*.

I vår ungdomsenkät från 2015 framkommer det också att en del unga avstår från att delta i fritidsaktiviteter (exempelvis öppen fritidsverksamhet) på grund av *rädsla för att bli dåligt bemött*. Enkätsvaren visar att detta är vanligare bland tjejer än bland killar. Det är också vanligare bland unga homo- och bisexuella jämfört med bland unga heterosexuella samt bland unga med funktionsvariation jämfört med bland unga utan funktionsvariation. Att på olika sätt bryta mot

normer som rör till exempel kön, sexualitet och funktionalitet, tycks öka rädslan för att bli dåligt bemött i en fritidsverksamhet.

För att fler ska känna sig välkomna och kunna och vilja delta i öppen fritidsverksamhet är det viktigt att arbeta vidare med bemötande och inkludering. Ett sätt att göra det är att arbeta med ett *normkritiskt perspektiv* och *jämställdhetsintegrering* för att fler ska känna att verksamheten riktar sig till dem. Många verksamheter gör redan det, men den kommunenkät som myndigheten gjorde till *Fokus 14* visar att det fortfarande är en majoritet av kommunerna som inte arbetar med dessa metoder i dagsläget.

För att locka fler till de öppna fritidsverksamheterna är det också viktigt att öka *kännedomen om verksamheterna*. Flera av intervjupersonerna i kartläggningen poängterar vikten av att jobba med information gentemot målgrupperna och att arbeta med aktiv rekrytering. Detta kan till exempel ske i samverkan med skola, civilsamhälle och föräldrar. Våra gruppintervjuer med unga nyanlända tyder på att kännedomen om öppen fritidsverksamhet i den målgruppen är låg.

Att arbeta med ungas möjlighet till *inflytande och delaktighet* har lyfts av aktörer vi mött som en främjande faktor för ungas deltagande.

En övergripande främjande faktor är att det finns *organisatoriska förutsättningar* i form av personalresurser, kompetens bland personalen samt tydlig styrning och uppföljning från huvudmän.

FAKTORER SOM ÄR SÄRSKILT VIKTIGA FÖR NÅGRA GRUPPER AV UNGA

Det finns omständigheter och faktorer som vi har funnit är specifika för vissa grupper av unga. Därför behövs ett intersektionellt perspektiv i arbetet med unga eftersom en individ kan ingå i flera olika undergrupper. Vi har identifierat några främjande faktorer som kan vara särskilt viktiga för *unga nyanlända, unga med funktionsvariation, tjejer, unga hbtq-personer* och *unga vuxna*.

Unga nyanlända, främjande faktorer:

- bra information – till exempel via samverkan med boenden och skolan som möter unga
- hjälp att ta sig till verksamheterna – via till exempel busskort och någon som följer med och visar
- känna sig delaktig – många unga nyanlända befinner sig i en maktlös situation på grund av lång väntan på besked och beslut. Öppen fritidsverksamhet kan vara en plats där de kan känna sig delaktiga och få möjlighet att påverka.

Unga med funktionsvariation, främjande faktorer:

- riktade verksamheter – för att inte behöva vara orolig för kränkningar och inte hamna i skymundan
- fysisk tillgänglighet
- verksamheter för äldre unga
- personal med kompetens att arbeta med unga med funktionsvariation och bra bemötande
- att de kan känna sig delaktiga och ha möjlighet att påverka.

Tjejer, främjande faktorer:

- trygg miljö – till exempel genom att utforma lokalerna på ett bra sätt
- utmana maskulinitetsnormer som kan vara dominerande på gårdarna
- jobba med jämställdhetsintegrering och bemötande
- att de kan känna sig delaktiga
- anordna aktiviteter som tjejer efterfrågar.

Unga hbtq-personer, främjande faktorer:

- att vara representerade och få ett välkomnande bemötande
- personal som har kunskap, ett bra bemötande och vågar sätta gränser och stoppa kränkningar
- normkritiskt arbete
- riktade verksamheter parallellt med bra allmänna verksamheter.

Unga vuxna, främjande faktorer:

- riktade verksamheter – eftersom unga vuxna kan ha andra behov än yngre
- allaktivitetshus som är öppna för alla åldrar
- uppmuntran till ansvar, ledarskap och delaktighet
- tät samverkan med lokalsamhället – slussa till rätt instanser och skapa känsla av delaktighet i samhället
- uppmuntran till egen organisering.

SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

I det avslutande kapitlet redovisar vi våra slutsatser utifrån arbetet med kartläggningen.

Öppen fritidsverksamhet når i dagsläget en begränsad grupp unga. Det är vanligare att yngre deltar än att äldre gör det. Vår ungdomsenkät visar att det är en större andel i gruppen 16–19 år än i gruppen 20–25 år som deltar. Artikeln som bygger på *Ung livsstils* enkäter i fem kommuner visar att det är ännu vanligare i gruppen 13–15 år (högstadiungdomar). Det är framför allt unga killar som besöker verksamheterna. Öppen fritidsverksamhet tycks också locka unga med små resurser i högre grad än de med större resurser.

Att den öppna fritidsverksamheten framför allt når en del av ungdomsgruppen behöver inte vara problematiskt, om syftet är att nå just dessa unga och att de unga som inte besöker verksamheterna gör det för att de har andra aktiviteter på fritiden som de hellre gör. För verksamheterna är det viktigt att det finns en tydlig bild av målgruppen, om det är alla eller vissa särskilda grupper. Detta kan formuleras i tydliga och uppföljningsbara mål.

Vi har i kapitel 3 beskrivit vilka faktorer som *påverkar ungas deltagande* i öppen fritidsverksamhet, både för gruppen unga generellt och för vissa grupper specifikt.

Många kommuner tycks ha mål för sina öppna fritidsverksamheter. Hur kommunernas mål ser ut framgår dock inte av vår undersökning. Intervjuer och samtal som genomförts till denna kartläggning tyder på att målen i vissa fall kan vara välformulerade och konkreta och i andra fall mer luddiga och otydliga. Det kan därför finnas anledning att fortsätta *utveckla arbetet med mål och uppföljning på kommunal nivå*.

Vi ser också ett behov av *fortsatt kunskapsutveckling*. Bristen på relevanta indikatorer gör det svårt att ge en nationell bild av området. Det pågår arbete såväl på lokal och regional nivå som på EU-nivå kring kompetens- och kvalitetsutveckling inom området. Om det finns en ambition från statligt håll att ha en nationell bild av den öppna fritidsverksamheten, som är en kommunal angelägenhet, kan bättre indikatorer behöva utvecklas för detta. Det finns i dag ingen aktör som har ett tydligt övergripande ansvar för kunskaps- och kvalitetsutvecklingen av öppen fritidsverksamhet på nationell nivå.

Vi lämnar i denna kartläggning sju förslag på åtgärder för att driva på utvecklingen inom området, ett huvudförslag och sex delförslag:

- **Huvudförslag:** Utforma en permanent stödstruktur för öppen fritidsverksamhet
- **Delförslag 1:** Bredda arbetet med normkritik, jämställdhetsintegrering och intersektionalitet
- **Delförslag 2:** Bredda arbetet med kunskapsutveckling
- **Delförslag 3:** Samla och sprid erfarenheter från arbetet med unga vuxna
- **Delförslag 4:** Stimulera arbetet med unga nyanlända genom erfarenhetsutbyte och information
- **Delförslag 5:** Stärk arbetet med öppen fritidsverksamhet för unga med funktionsvariation
- **Delförslag 6:** Stärk arbetet med öppen fritidsverksamhet för unga hbtq-personer genom utbildning och bidrag.

1. INLEDNING OCH BAKGRUND

På uppdrag av regeringen har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) genomfört en kartläggning av den öppna fritidsverksamheten i Sverige. Enligt uppdraget ska kartläggningen ge en nationell bild av den öppna fritidsverksamheten och belysa de faktorer som påverkar möjligheterna för unga att delta i öppen fritidsverksamhet. Kartläggningen ska göras ur ett jämställdhetsperspektiv och särskilt belysa situationen för unga nyanlända kvinnor och män och unga kvinnor och män med funktionsvariation (regeringsbeslut 2015). Vi har, utöver jämställdhetsperspektivet, även genomfört kartläggningen ur ett hbtq-perspektiv.

1.1 KARTLÄGGNINGENS DISPOSITION

I det här inledande kapitlet går vi igenom definitioner och avgränsningar som vi använt oss av i arbetet samt beskriver hur vi har gått tillväga för att genomföra uppdraget. Vi resonerar också kort kring den öppna fritidsverksamhetens betydelse och potential.

I kapitel 2 ger vi en kvantitativ nationell bild av öppen fritidsverksamhet. Vi beskriver bland annat förekomsten av öppen fritidsverksamhet samt ungas deltagande i dessa verksamheter. I anslutning till kapitel 2 finns också en artikel skriven av sociologen Linda Lengheden om den öppna fritidsverksamheten och dess besökare utifrån observationsstudier i fem kommuner och enkätdata från forskningsprojektet *Ung livsstil*.

Kapitel 3 handlar om faktorer som hindrar eller främjar ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet. I kapitlet vi ger också två exempel på öppen fritidsverksamhet som utvecklats utöver de traditionella fritidsgårdarna och ungdomens hus.

I kapitel 4 diskuterar vi resultaten och presenterar förslag på utveckling inom området.

1.2 DEFINITIONER OCH AVGRÄNSNINGAR

Det finns några begrepp som återkommer i den här rapporten och som vi därför vill förtydliga vad vi menar med. Några av definitionerna har också medfört vissa avgränsningar.

ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

Begreppet *öppen fritidsverksamhet* har ingen självklar definition. Definitionerna varierar något beroende på studie eller organisation, men oftast avses en kostnadsfri verksamhet som inte kräver medlemskap och dit unga kan komma av egen vilja och utan krav på prestation. Vår definition utgår från den som användes i en kommunenkät om fritid som genomfördes i samband med rapporten *Fokus 14* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Vår definition är:

Öppen fritidsverksamhet avser fritidsgårdar, ungdomens hus eller liknande som unga kan besöka kostnadsfritt och till stora delar själva välja vad de vill göra. Den öppna fritidsverksamheten kan även ske utanför dessa lokaler i form av exempelvis uppsökande verksamhet.

UNGA NYANLÄNDA

Definitionen av nyanlända varierar mellan olika myndigheter och organisationer. I det här uppdraget har vi valt att definiera unga nyanlända som *unga i åldern 13–25 år som kommit till Sverige under de senaste fyra åren*. Det är denna definition vi använt oss av i kommunikationen med olika verksamheter och organisationer som vi varit i kontakt med under vårt arbete. Det faktum att definitionen av nyanlända varierar mellan olika myndigheter och organisationer, samt att många verksamheter som möter unga och som vi varit i kontakt med troligen inte kontrollerar hur länge en besökare befunnit sig i landet, gör att gruppen vi beskriver ibland kan ligga utanför den definitionen. Eftersom vår avsikt inte är att kartlägga antalet unga nyanlända ser vi inte detta som något stort problem.

UNGA MED FUNKTIONSVARIATION

Den grupp unga som vi i kartläggningen benämner unga med funktionsvariation, består av en heterogen grupp individer. Vi använder benämningen funktionsvariation när vi skriver om *unga som i olika funktioner utmanar vad som är normativt specificerat för en viss funktion*. Ungar med fysiska, neuropsykiatriska respektive intellektuella² funktionsvariationer möter inte samma problem och vilken typ av funktionsvariation en ungdom har påverkar vilka främjande och hindrande faktorer som hen möter kopplat till öppen fritidverksamhet.

Ibland använder vi begreppet unga med funktionsnedsättning för att beskriva samma grupp unga. Vårdguidens kortfattade definitioner av funktionsnedsättningar är:

”Fysiska funktionsnedsättningar kan till exempel innebära att man har svårt att använda, styra, balansera eller koordinera huvud, bål, armar och ben. Exempel är cerebral pares – CP, eller ryggmärgsbräck.

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar innebär bland annat svårigheter med det sociala samspelet. Exempel är autism och adhd. Ibland används begreppet psykisk funktionsnedsättning.

Intellektuella funktionsnedsättningar innebär svårigheter att till exempel ta emot, bearbeta och förmedla information, vilket betyder att det krävs längre tid att förstå och lära sig saker. Andra begrepp som används är kognitiv funktionsnedsättning eller utvecklingsstörning.”³

UNGA HBTQ-PERSONER

Hbtq är ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter. I kartläggningen använder vi definitioner hämtade från skriften *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015).

H och b handlar om sexuell läggning, alltså vem man har förmågan att bli kär i eller attraherad av. H står för *”homosexuell, förmågan att bli kär i eller attraherad av människor av samma kön*

² Intellektuella och kognitiva funktionsvariationer syftar på samma typ av funktionsvariationer. Vi använder i vår text begreppet intellektuella funktionsvariationer.

³ www.1177.se

som en själv”, b står för ”bisexuell, förmågan att bli kär i eller attraherad av människor oavsett kön” (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, s. 52).

T handlar om hur man definierar och uttrycker sitt kön och står för ”transperson, ett paraplybegrepp som omfattar en mängd olika transidentiteter. Gemensamt för transpersoner är att man är en person vars könsidentitet, juridiska kön och biologiska kön inte alltid hänger ihop enligt normen” (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, s. 53). Begreppet har inget med sexuell läggning att göra.

Q för queer är ett brett begrepp som ”kan avse en teori som växt fram inom den akademiska sfären (queerteori), aktivism eller identitet. Queer som identitet innebär att på något sätt bryta mot heteronormen. Queeraktivism handlar om att synliggöra queer och ifrågasätta normer kring kön och sexualitet” (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, s. 53).

AVGRÄNSNINGAR

I och med vår definition av öppen fritidsverksamhet har vi i kartläggningen avgränsat oss till att titta på öppen fritidsverksamhet i form av fritidsgårdar, ungdomens hus, allaktivitetshus och liknande verksamheter. Vi har valt att inte ta med verksamheter som bibliotek som också kan räknas som kostnadsfri, öppen verksamhet dit unga kan gå på fritiden. Den verksamhet som biblioteken har skiljer sig på flera sätt från den typ av verksamhet som fritidsgårdar och ungdomens hus bedriver. Bibliotekens verksamhet är lagstyrd sedan 2014 (SFS 2013:801) och målgruppen omfattar hela befolkningen, inte bara ungdomar. Biblioteksverksamheten är därför mycket omfattande och att även kartlägga denna skulle kräva mer resurser.

Kartläggningen fokuserar på öppna fritidsverksamheter som finansieras och drivs av en kommun eller finansieras av en kommun men drivs av civilsamhällesorganisationer. Att kartlägga alla de mötesplatser för unga som skapas inom det civila samhällets organisationer, till exempel trossamfund, etniska organisationer och ungdomsorganisationer, har inte varit möjligt inom ramen för detta uppdrag. Civilsamhällets mötesplatser kräver också ofta medlemskap.

Vi fokuserar i huvudsak på det äldre segmentet av ungdomsgruppen, det vill säga 16–25-åringar.

Kartläggningen ska ge en nationell bild av den öppna fritidsverksamheten i dag och vi har därför inte lagt större fokus på en historisk beskrivning eller jämförelse.

1.3 HUR VI HAR GENOMFÖRT UPPDRAGET

För att skildra förekomsten av öppen fritidsverksamhet har vi framför allt använt oss av svaren från den kommunenkät vi genomförde till *Fokus 14* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014), Sveriges Kommuner och Landstings anläggningsenkät samt Kommun- och landstingsdatabasen (Kolada). För att beskriva ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet har vi i huvudsak använt svaren från myndighetens ungdomsenkät 2015.

Den nationella statistiken som rör öppen fritidsverksamhet är begränsad. Vi har därför i stor utsträckning även använt oss av kvalitativa metoder för att genomföra uppdraget, bland annat har vi intervjuat personer från olika verksamheter för att exemplifiera hur öppen fritidsverksamhet kan arbeta för att främja att underrepresenterade grupper deltar, för att stärka ungas delaktighet och för att identifiera eventuella nya former av öppen fritidsverksamhet som utvecklats för att bättre möta ungas behov. Utöver de formella intervjuerna har vi inhämtat erfarenheter och synpunkter från aktörer som arbetar med öppen fritidsverksamhet via mejl, telefonsamtal, besök och möten.

Vi har genomfört sju intervjuer i fokusgrupper med sammanlagt 41⁴ unga för att belysa ungas egna erfarenheter av öppen fritidsverksamhet samt vilka främjande och hindrande faktorer för att delta som de identifierat. Resultaten från dessa intervjuer är inte generaliserbara till hela ungdomsgruppen i landet, utan ska fungera som exempel på ungas upplevelser och erfarenheter.

Sociologen Linda Lengheden har bidragit med en artikel som beskriver öppen fritidsverksamhet och dess besökare utifrån statistik om ungas fritidsvanor från forskningsprojektet *Ung livsstil* samt deltagande observationer på fritidsgårdar i fem olika kommuner.

I den mån det varit möjligt har resultaten i kartläggningen relaterats till tidigare studier på området.

1.4 KOPPLING TILL DET UNGDOMSPOLITISKA MÅLET

Det ungdomspolitiska målet är att "*Alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.*" (prop. 2013/14:191).

I den ungdomspolitiska propositionen betonas vikten av att ungdomspolitiken ska vara sektorsövergripande. Samtidigt bör ungdomspolitiken omfatta vissa frågor som är särskilt riktade till unga, bland annat fritidsverksamhet (prop. 2013/14:191). Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har i enlighet med vår instruktion ett särskilt ansvar för att främja ungas förutsättningar för delaktighet och inflytande och för att kunna organisera sig. Myndigheten ska också främja ungas fritidsverksamhet, sexuella och reproduktiva rättigheter samt tillgång till kunskap om mänskliga rättigheter och andra frågor som kan stärka deras makt att forma sina liv (SFS 2015:49).

Ungas fritid, som inkluderar den öppna fritidsverksamheten, pekas tydligt ut som ett viktigt område för ungdomspolitiken och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. I de öppna fritidsverksamheterna kan arbete bedrivas som bidrar till att det ungdomspolitiska målet uppnås. En meningsfull fritid bidrar till goda levnadsvillkor för unga och i öppen fritidsverksamhet kan unga också stöttas att få makt över sitt eget liv och att utöva inflytande över samhällsutvecklingen.

Inom den europeiska ungdomspolitiken är *youth work*, som bland annat inkluderar öppen fritidsverksamhet, ett centralt begrepp. Det är ett brett koncept som avser olika aktiviteter och insatser som bygger på ungas frivilliga deltagande och som ska stötta ungas personliga och sociala utveckling genom informellt och icke-formellt⁵ lärande. *Youth work* har ofta mål som rör delaktighet, ungas etablering i samhället och arbetslivet, social inkludering och att unga ska erbjudas en meningsfull fritid (Europeiska kommissionen 2015).

1.5 DEN ÖPPNA FRITIDSVERKSAMHETENS BETYDELSE OCH POTENTIAL

Vilken typ av verksamhet som ska bedrivas inom ramen för öppen fritidsverksamhet har diskuterats länge. Diskussionerna har bland annat rört huruvida verksamheten ska utgå från ett förebyggande perspektiv, och framför allt vända sig till unga i riskzon, eller från ett främjande perspektiv och rikta sig till alla. Det har också funnits en diskussion mellan de som menat att fritidsgårdar bör ha en mer pedagogisk verksamhet och de som menat att de kan vara lokaler där unga bara kan vara (Ungdomsstyrelsen 2008).

⁴ I bilaga 1 beskriver vi intervjuerna närmare.

⁵ Med icke-formellt lärande avses planerat lärande utanför det formella utbildningssystemet.

I *Mötesplatser för unga* (Ungdomsstyrelsen 2008) konstateras att öppna fritidsverksamheter har en viktig roll i arbetet med att stärka ungas inflytande och delaktighet i samhället och att de ofta kan vara forum för föreningslivets verksamheter och möjliggöra kontakter mellan unga och civilsamhället. De öppna fritidsverksamheterna är också en viktig arena för både traditionella och nya former av kulturella verksamheter. Det finns även kommuner som jobbar med arbetsmarknadspolitiska insatser i de öppna fritidsverksamheterna för att dessa verksamheter möter unga utanför skola och arbetsmarknad.

Inom den öppna fritidsverksamheten arbetar man ofta med informellt lärandet. Det informella lärandet kan medföra att unga som är mindre framgångsrika i skolan också får möjligheter att se sig själva som duktiga på något och kan utveckla sina kompetenser (Ungdomsstyrelsen 2008). Öppen fritidsverksamhet är inte enbart arenor för fritidsaktiviteter utan även för ungas sociala etablering i samhället och vuxenvärlden i samarbete mellan fritid, sociala myndigheter, skola och arbetsmarknad (Ungdomsstyrelsen 2006).

På EU-nivå använder man, som tidigare nämnts, begreppet *youth work* som bland annat innefattar öppna fritidsverksamheter. I en rapport från Europeiska kommissionen konstateras att *youth work* kan leda till personlig och social utveckling för unga och att det informella och icke-formella lärandet kan vara ett viktigt hjälpmedel i detta, särskilt för unga som är mindre framgångsrika inom det formella lärandet (Europeiska kommissionen 2015).

Youth work anses också kunna bidra till alla de ungdomspolitiska prioriterade områdena på europeisk nivå: utbildning, sysselsättning och entreprenörskap, social delaktighet, hälsa och välmående, deltagande, kultur och kreativitet, frivilligarbete samt unga och världen (Europeiska kommissionen 2012). Europeiska rådet konstaterar också att *youth work* är viktigt för alla ungas utveckling, välmående och sociala delaktighet, men att det kan spela en extra viktig roll för utsatta unga med begränsade möjligheter (Europeiska rådet 2013).

Att tillhandahålla öppen fritidsverksamhet är ett frivilligt åtagande för kommunerna, även om det finns lagar som reglerar vad en kommun generellt ska göra för att medborgarna ska kunna ha en meningsfull fritid.⁶ Den öppna fritidsverksamheten är dock ett område utan egentlig statlig styrning. Vilken betydelse den öppna fritidsverksamheten får och hur dess potential utnyttjas blir i stor utsträckning upp till varje kommun som själv ska utforma sina mål för verksamheterna.

⁶ I plan- och byggnadslagen (SFS 1987:10) anges att det ska finnas parker och grönområden samt att idrotts- och fritidsanläggningar, båthamnar och friluftsbad ska anges och redovisas. Öppen fritidsverksamhet berörs också indirekt av socialtjänstlagen (SFS 2001:453) där de övergripande målen om demokrati, jämställdhet och aktivt deltagande i samhällslivet formulerats. Även FN:s konvention om barnets rättigheter, som regeringen planerar ska bli svensk lag framöver, tar upp rätten till fritid.

2 SIFFROR OM ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

I det här kapitlet ger vi en övergripande kvantitativ bild av öppen fritidsverksamhet nationellt. Vi beskriver bland annat antalet fritidsgårdar och ungdomens hus och hur stor andel av ungdomsgruppen som besöker öppen fritidsverksamhet.

2.1 KUNSKAPSKÄLLOR FÖR EN NATIONELL BILD

För att ge en nationell bild av den öppna fritidsverksamheten har vi framför allt använt oss av statistik från riksrepresentativa studier. För att beskriva förekomst av öppen fritidsverksamhet, utveckling av antal gårdar över tid och vilka verksamheternas huvudmän är har vi använt oss av statistik från Sveriges Kommuner och Landstings anläggningsenkät och den kommunenkät som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor genomförde till rapporten *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering* (2014). Vissa resultat från anläggningsenkäten ligger även i Kommun- och landstingsdatabasen (Kolada) som också innehåller några andra nyckeltal som rör öppen fritidsverksamhet.

För att beskriva hur stor andel i åldern 16–25 år som besöker öppen fritidsverksamhet och vad som får unga att avstå från att delta i fritidsverksamheter har vi använt vår ungdomsenkät som genomfördes 2015.

Utöver dessa riksrepresentativa studier har vi också använt material från Ung livsstils undersökningar.⁷ Vi hänvisar även till några andra rapporter som på olika sätt berör förekomst av, och deltagande i, öppen fritidsverksamhet.

2.2 FÖREKOMST AV ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

I det här avsnittet beskriver vi bland annat hur många öppna fritidsverksamheter det finns i landet, hur antalet verksamheter förändrats över tid och vilka huvudmän som driver verksamheterna.

ANTAL VERKSAMHETER

Sveriges Kommuner och Landsting, och tidigare Sveriges Kommunförbund, har sedan 1983 samlat in uppgifter om fritidsanläggningar i kommunerna via den så kallade *anläggningsenkäten*. I den senaste enkäten ställs frågan: *Vilka av följande fritids- och idrottsanläggningar har ni i din kommun/stadsdel?* där *fritidsgårdar och/eller ungdomsgårdar* och *ungdomens hus och/eller allaktivitetshus eller motsvarande* är två av svarsalternativen. I enkäten ställs även frågan: *Hur många fritidsgårdar/ungdomsgårdar respektive ungdomens hus/allaktivitetshus eller motsvarande, fördelat på ägande och driftsform fanns i din kommun/stadsdel år 2014?* Den senaste undersökningen genomfördes 2014 och hade en svarsfrekvens på 86 procent (259 av 290 kommuner svarade på enkäten).

Det var dock inte alla kommuner som svarade på frågorna om fritidsgårdar och ungdomens hus/allaktivitetshus. Resultatet från undersökningen visar att det fanns cirka 850 fritidsgårdar (196 kommuner angav antal fritidsgårdar) och cirka 160 ungdomens hus/allaktivitetshus i

⁷ *Ung livsstil* har funnits sedan 1984 och är ett samarbete mellan idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad och institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet. Inom projektet studeras barns och ungas fritidsvanor och preferenser. *Ung livsstil* har genomfört enkätundersökningar riktade till barn och unga om deras fritidsvanor upprepade gånger i ett tiotal kommuner. Enkätundersökningarna innehåller till exempel frågor om öppen fritidsverksamhet. Utifrån enkätundersökningarna görs analyser om ungas fritid.

kommunerna 2014 (108 kommuner angav antal ungdomens hus/allaktivitetshus) (Sveriges Kommuner och Landsting Opubl.). Av de kommuner som svarade på frågan om antal fritidsgårdar var det ingen som angav att de inte hade några fritidsgårdar. Det var 16 kommuner som angav att de inte hade några ungdomens hus/allaktivitetshus.

I Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors rapport *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering* (2014) redovisas resultaten från en enkät som skickades ut till landets samtliga kommuner om deras utbud av kultur- och fritidsverksamheter för unga.⁸

Av de 210 kommuner⁹ som svarade på frågan *Hur stort antal finns det av följande verksamheter i er kommun/stadsdel (fritidsgårdar eller liknande)?* var det endast 4 som uppgav att de inte hade det, vilket motsvarar knappt 2 procent. De svarande kommunerna och stadsdelarna uppgav att de hade totalt 917 fritidsgårdar.

Av de 156 kommuner som svarade på frågan *Hur stort antal finns det av följande verksamheter i er kommun/stadsdel (ungdomens hus eller liknande)?* var det 72 kommuner, drygt 46 procent, som svarade att de inte hade något sådant. Totalt fanns 113 ungdomens hus i de svarande stadsdelarna och kommunerna. Eftersom omkring 100 kommuner inte svarade på frågan kan antalet öppna fritidsverksamheter i landet vara högre än så.

En jämförelse mellan olika kommungrupper visar att antalet fritidsgårdar följer befolkningmängden tämligen tydligt. Det är i de större städerna och i storstädernas stadsdelar som de flesta fritidsgårdarna per kommun finns (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Utifrån de båda undersökningarna tycks antalet fritidsgårdar ligga kring 900 stycken och antalet ungdomens hus/allaktivitetshus kring 150 stycken. Att antalet öppna fritidsverksamheter skiljer sig åt mellan MUCF:s och SKL:s undersökningar kan bero på skillnader i svarsfrekvens och på hur frågorna ställts samt vem som svarat på enkäterna. I MUCF:s enkät skulle kommunerna inte räkna med de verksamheter som inte har ett kommunalt uppdrag eller stöd. Någon liknande formulering fanns inte i anläggningsenkäten.

FÖRÄNDRING AV ANTAL VERKSAMHETSSTÄLLEN

Av SKL:s anläggningsenkäter framgår att antalet fritidsgårdar och ungdomsgårdar nästan har halverats från den undersökning som genomfördes 1990 (cirka 1 600 stycken) till den som genomfördes 2014 (cirka 850 stycken). Antalet ungdomens hus/allaktivitetshus har dock ökat under samma tidsintervall, från drygt 100 stycken 1990 till cirka 160 stycken 2014 (Sveriges Kommuner och Landsting Opubl.).

Statistik över kommunernas kostnader för fritidsverksamhet¹⁰ och fritidsgårdar¹¹ som går att hitta i Kommun- och landstingsdatabasen (Kolada) visar att kommunernas kostnader för dessa

⁸ Enkäten besvarades av 226 kommuner, vilket ger en svarsfrekvens på 78 procent. Vissa av enkätens frågor berör öppen fritidsverksamhet. Frågorna som rör kommunernas öppna fritidsverksamheter har i de tre storstäderna besvarats av stadsdelarna. Enkäten har besvarats av 27 av de totalt 29 stadsdelar som finns i storstäderna (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

⁹ En bortfallsanalys visar att bortfallet fördelar sig jämnt över de olika kommungrupperna, med en liten övervikt av pendlingskommuner. Förhållandet mellan de olika kommungrupperna som besvarat enkäten är alltså liknande den i riket i sin helhet

¹⁰ Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting inom fritidsområdet, dividerat med antal invånare 31 december. Avser allmän fritidsverksamhet, idrotts- och fritidsanläggningar och samt fritidsgårdar. Avser samtlig regi. SCB:s Räkenskapsammandrag.

områden inte har minskat sedan slutet av 1990-talet.¹² Ett minskat antal fritidsgårdar tycks utifrån detta inte nödvändigtvis behöva innebära en minskad satsning på fritidsverksamheter i kommunerna.

I MUCF:s kommunenkät från 2014 angav 71 procent av kommunerna att antalet fritidsgårdar varit oförändrat under den senaste mandatperioden (2010–2014). Undersökningen visar också att det tycks vara något vanligare att antalet fritidsgårdar minskar i kommunerna, medan ungdomens hus visar en mer positiv trend då det är vanligare med en ökning i antalet verksamhetsställen (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Som skäl till att fritidsgårdarna ökat angav kommunerna främst ett ökat behov och ökad efterfrågan. För ungdomens hus angavs utöver ökat intresse och behov även politisk styrning och att ungdomens hus ersatt fritidsgårdens verksamhet. Som skäl till minskningen av verksamhetsställen angavs främst låg efterfrågan och minskat intresse från målgruppen, ekonomiska besparingar, sammanslagningar med andra fritidsgårdar och förändrad fritidsverksamhet på grund av politiska beslut (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

KOMMUNERNAS ARBETE MED MÅL FÖR ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

En av frågorna i MUCF:s kommunenkät gäller huruvida kommunerna har uppföljningsbara mål för sina kultur- och fritidsverksamheter. Det var 79 procent av kommunerna som svarade att de har sådana mål för den öppna fritidsverksamheten. Det var det näst vanligaste svaret efter folkbiblioteken som 88 procent av kommunerna hade uppföljningsbara mål kring. Hur målen är formulerade och används framgår dock inte av enkäten. Av de kommuner som hade mål för den öppna fritidsverksamheten var det 69 procent som sa att dessa mål följdes upp. I drygt 70 procent av fallen genomfördes uppföljningen av verksamheterna själva, drygt 1 procent genomfördes av en extern aktör och i övrigt genomfördes utvärderingen av kommunen centralt.

Kommunerna hade i störst utsträckning uppsatta mål för åldersgruppen 13–18 år. Hälften av kommunerna angav att de har sådana mål. Andelen kommuner med särskilda mål för åldersgruppen 19–25 år var betydligt lägre, 23 procent angav det. Målen för olika åldersgrupper av unga gäller kultur- och fritidsutbudet generellt och inte enbart öppen fritidsverksamhet, men kan ändå ge indikationer på vilka grupper av unga som ligger i fokus i planeringen av kultur- och fritidsutbudet (inklusive den öppna fritidsverksamheten).

Enkätundersökningen visar också att det finns likheter mellan i vilken utsträckning kommunerna har uppsatta mål för grupperna och i vilken grad kommunerna uppskattar att deras utbud svarar mot de olika gruppernas efterfrågan på fritid. Unga med funktionsvariation bryter dock mönstret då gruppen tillhör dem som kommunerna i störst utsträckning har mål för samtidigt som gruppens efterfrågan på fritid i förhållandevis liten utsträckning bedöms uppfyllas genom det lokala fritidsutbudet. I kommunenkäten är det minst vanligt att ha särskilda mål för unga hbt-personer, 8 procent av kommunerna angav att de hade sådana mål (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

¹¹ Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting för fritidsgårdar, dividerat med antal invånare 31 december. Avser fritidsverksamhet som bedrivs för barn och ungdom vid fritidsgårdar eller motsvarande, inte fritidshem inom skolbarnomsorgen. Avser samtlig regi. SCB:s Räkenskapssammandrag.

¹² www.kolada.se.

KOMMUNAL DRIFT VANLIGAST

Kommunerna som svarade på MUCF:s kommunenkät fick även ange hur stor andel av deras fritidsgårdar som drivs i egen regi, av ideella aktörer genom avtal med kommunen, av ideella aktörer med ekonomiskt stöd från kommunen utan avtal, av kommersiella aktörer (företag) genom avtal med kommunen eller av kommersiella aktörer (företag) med ekonomiskt stöd från kommunen utan avtal. Över hälften (54 procent) av kommunerna angav att fritidsgårdarna uteslutande drevs av kommunen i egen regi, 8 procent av kommunerna svarade att deras fritidsgårdar inte till någon del drevs av kommunen. För ungdomens hus var det ännu vanligare att kommunerna själva drev verksamheten, 77 procent angav att ungdomens hus helt drevs i kommunens regi.

Utöver kommunens egen drift var det vanligast att fritidsgårdarna drevs av ideella aktörer genom avtal med kommunen. Bland kommunerna angav ungefär 9 procent att majoriteten av fritidsgårdarna och ungdomens hus sköttes av ideella aktörer med kommunalt avtal. Kommersiella aktörer spelar enligt svaren från kommunenkäten en liten roll som aktörer inom den öppna fritidsverksamheten (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Även SKL:s anläggningsenkät för 2014 visar att det i störst utsträckning är kommunen som både äger fastigheterna och står för driften av fastighet och verksamhet när det gäller öppen fritidsverksamhet. Cirka var tionde fritids- och ungdomsgård ägs enligt undersökningen av en förening. Det privata ägandet är mycket litet och endast någon enstaka gård ägs av en stiftelse. När det gäller driften av verksamheten är föreningarnas andel en dryg fjärdedel sett till både fritidsgårdar/ungdomsgårdar och allaktivitetshus/ungdomens hus. De privata inslagen är små och förekommer endast i ett fåtal kommuner, bland annat i Stockholm (Sveriges Kommuner och Landsting Opubl.).

FYSISK TILLGÄNGLIGHET

En förutsättning för att unga med fysiska funktionsvariationer ska kunna delta i öppen fritidsverksamhet är att lokalerna är fysiskt tillgängliga. Fysisk tillgänglighet innebär till exempel att kunna komma in och använda olika lokaler oavsett funktionsförmåga. Hinder i den fysiska tillgängligheten kan även vara att starkt parfymerade rengöringsmedel använts eller att tillgänglig toalett saknas på den öppna fritidsverksamheten.

I en enkät¹³ som Myndigheten för delaktighet genomför om kommunernas arbete med tillgänglighet på kulturområdet finns frågor som rör den fysiska tillgängligheten på fritidsgårdar och ungdomens hus. Bland annat får kommunerna där uppskatta hur fysiskt tillgängliga fritidsgårdarna och ungdomens hus i kommunen är.¹⁴ I enkäten som genomfördes 2015 var det 66 procent av de knappt 200 svarande kommunerna som ansåg att fritidsgårdar och ungdomens hus till fullo eller i stor utsträckning var fysiskt tillgängliga. Ungefär en femtedel av kommunerna svarade att de inte vet om deras fritidsgårdar är fysiskt tillgängliga (figur 2.1).

¹³ "Myndigheten för delaktighet följer via enkäter årligen upp hur kommuner och regionala kollektivtrafikmyndigheter arbetar med tillgänglighet. Kommunuppföljningen genomförs på uppdrag av regeringen och är en viktig del i den årliga uppföljningen av funktionshinderspolitiken. Syftet är att skapa bättre förutsättningar för delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Uppföljningen är frivillig och omfattar de sex områdena: arbetsmarknad, utbildning, kultur, idrott, fysisk tillgänglighet och transport." <http://www.mfd.se/kommunuppfoljning/om-uppfoljningen/om-kommunuppfoljningen/>, 30 mars 2016.

¹⁴ Inventering kan genomföras av kommunerna själva eller med hjälp av en sakkunnig tillgänglighetskonsult.

	Antal	Procent	
Till fullo	43	22	
I stor utsträckning	79	40	
Delvis	30	15	
I liten utsträckning	7	4	
Inte alls	0	0	
Vet ej	38	19	
Totalt	197	100	

Källa: Myndigheten för delaktighet. Kommunenkät Kultur 2015.

Kommentar: Denna fråga ställdes inte till de kommuner som angett svarsalternativet *Anläggningstypen finns inte i kommunen*.

Figur 2.1 I vilken utsträckning är de lokaler/anläggningar som ägs av kommunen och där kulturaktiviteter bedrivs fysiskt tillgängliga enligt kommunens uppskattning? Fritidsgårdar, inklusive ungdomens hus. Procent.

Myndigheten för delaktighet ställer också frågor om kommunerna har inventerat den fysiska tillgängligheten på gårdarna, och huruvida de i så fall har åtgärdat några brister utifrån inventeringen. Figur 2.2 och 2.3 visar resultaten. Drygt 60 procent av de svarande kommunerna hade genomfört minst en inventering under perioden 2010–2014. En tredjedel av de svarande kommunerna visste inte om inventeringar hade genomförts.

	Antal	Procent	
Inventeringar har genomförts under 2014	46	23	
Inventeringar har genomförts under 2010–2013	80	39	
Inga inventeringar har genomförts under 2010–2014	24	12	
Anläggningstypen finns inte i kommunen	5	2	
Vet ej	62	31	
Totalt	203	107	

Källa: Myndigheten för delaktighet. Kommunenkät Kultur 2015.

Figur 2.2. I vilka av följande anläggningar som ägs av kommunen och där kulturaktiviteter bedrivs har kommunen under 2010–2014 genomfört inventeringar av den fysiska tillgängligheten? Fritidsgårdar, inklusive ungdomens hus. Flera svar möjliga. Procent.

Av de som svarat att de genomfört inventeringar under perioden 2010–2014 var det 62 procent som angav att de också utfört åtgärder för att förbättra den fysiska tillgängligheten utifrån inventeringarna. En femtedel av de kommuner som svarade att de genomfört inventeringar vet inte om de åtgärdat några brister utifrån dessa.

	Antal	Procent	
Ja	68	62	
Nej	19	17	
Vet ej	22	20	
Totalt	109	100	

Källa: Myndigheten för delaktighet. Kommunenkät Kultur 2015.

Kommentar: Denna fråga ställs enbart till de kommuner som svarat att *Inventeringar har genomförts...* i en tidigare fråga.

Figur 2.3. Har kommunen under 2010–2014 åtgärdat brister i den fysiska tillgängligheten utifrån inventeringar? På fritidsgårdar, inklusive ungdomens hus. Procent.

Till rapporten, *Fritid för barn och unga med funktionshinder* (Handikappförbundens samarbetsorgan & Barnombudsmannen 2006), gjordes en inventering av vilka kultur- och fritidssatsningar som gjorts i kommuner och landsting för barn och unga med funktionsvariation, bland annat avseende inkluderande verksamheter.

I rapporten ställdes en fråga om det i kommunen fanns några speciella mötesplatser, till exempel ungdomscaféer, som fungerar som träffpunkter för unga med och utan funktionsvariation. Av de svarande kommunerna ansåg 44 procent att de hade sådana mötesplatser. Hälften av de svarande ansåg att de inte hade några mötesplatser där unga med och utan funktionsvariation kunde träffas. I flera svar framhölls att kommunens lokaler var öppna för alla och att man inte ansåg att det fanns unga som var utestängda på grund av sin funktionsvariation (Handikappförbundens samarbetsorgan & Barnombudsmannen 2006).

2.3 UNGAS DELTAGANDE

I det kommande avsnittet ger vi en kvantitativ bild av ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet. Vi beskriver till exempel hur stor andel av ungdomsgruppen som besöker öppen fritidsverksamhet, vilka grupper av unga som i störst utsträckning gör det och varför vissa unga avstår från att delta i fritidsverksamheter generellt. Mer om faktorer som påverkar ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet finns i kapitel 3.

EN STÖRRE ANDEL KILLAR ÄN TJEJER BESÖKER ÖPPNA FRITIDSVERKSAMHETER

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors ungdomsenkät 2015 visar att unga i åldern 16–25 år inte besöker fritidsgårdar eller ungdomens hus i någon större utsträckning. Endast 3 procent uppgav att de gör det varje dag eller varje vecka, 10 procent uppgav att de gör det någon gång i månaden eller någon gång per år medan 87 procent uppgav att de aldrig gör det. Att besöka en fritidsgård eller ett ungdomens hus var den typ av fritidsaktivitet som störst andel svarade sa att de aldrig gör.

Det var en större andel killar än tjejer som besöker fritidsgårdar och ungdomens hus. Bland de som uppgav att de går till ett ungdomens hus eller en fritidsgård varje månad eller någon gång per år, samt för de som uppgav att de aldrig besöker ett ungdomens hus eller en fritidsgård, fanns det statistiskt säkerställda skillnader mellan könen. Bland de som uppgav att de besöker sådana verksamheter varje dag eller varje vecka fanns dock inga statistiskt signifikanta skillnader mellan tjejer och killar.

Bland killarna var det 12 procent som uppgav att de besöker ett ungdomens hus eller en fritidsgård varje månad eller år och 84 procent som sa att de aldrig gjorde det. Bland tjejerna var det 8 procent respektive 90 procent (tabell 2.1). Vi kan tyvärr inte uttala oss om personer med annan könsidentitet eller som är osäkra på sin könsidentitet då deras andel av de som svarade på enkäten var för liten för att analyseras.

Tabell 2.1. Hur ofta gör du följande saker på din fritid? Går på fritidsgård/ungdomens hus. Andel som varje dag eller vecka, varje månad eller år eller aldrig går på fritidsgård/ ungdomens hus, efter kön, 2015. Procent

	Varje dag eller vecka			Varje månad eller år			Aldrig		
	Tjej	Kille	Totalt	Tjej	Kille	Totalt	Tjej	Kille	Totalt
Går på ungdomens hus/ fritidsgård eller liknande	2	4	3	8*	12*	10	90*	84*	87

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågors ungdomsenkät 2015.

*Skillnaderna är statistiskt signifikanta.

VANLIGARE ATT YNGRE ÄN ATT ÄLDRE BESÖKER ÖPPNA FRITIDSVERKSAMHETER

Det är vanligare att åldersgruppen 16–19 år besöker en öppen fritidsverksamhet än att åldersgruppen 20–25 år gör det. Det är 6 procent i den yngre åldersgruppen som uppger att de besöker dessa verksamheter varje dag eller vecka, jämfört med 1 procent i den äldre åldersgruppen. Det är 15 procent i den yngre åldersgruppen som besöker öppen fritidsverksamhet varje månad eller år och 7 procent i den äldre gruppen. I den yngre åldersgruppen uppgav 80 procent att de aldrig besöker ett ungdomens hus eller en fritidsgård, jämfört med 92 procent i den äldre åldersgruppen (tabell 2.2). Skillnaderna är statistiskt säkerställda.

Tabell 2.2. Hur ofta gör du följande saker på din fritid? Går på fritidsgård/ungdomens hus. Andel som varje dag eller vecka, varje månad eller år eller aldrig går på fritidsgård/ungdomens hus, efter ålder, 2015.

	Varje dag eller vecka			Varje månad eller år			Aldrig		
	16-19	20-25	Totalt	16-19	20-25	Totalt	16-19	20-25	Totalt
Går på ungdomens hus/ fritidsgård eller liknande	6*	1*	3	15*	7*	10	80*	92*	87

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors ungdomsenkät 2015.

*Skillnaderna är statistiskt signifikanta

INGA STATISTISKT SÄKERSTÄLLDA SKILLNADER UTIFRÅN SEXUALITET ELLER FUNKTIONALITET

Det finns inga statistiskt säkerställda skillnader för i vilken utsträckning unga besöker ungdomens hus och fritidsgårdar utifrån sexualitet (heterosexuell eller icke-heterosexuell) eller funktionalitet (med eller utan funktionsvariation). Det statistiska materialet är inte tillräckligt stort för att vi ska kunna bryta ner gruppen unga med funktionsvariation på olika typer av funktionsvariationer och analysera eventuella skillnader mellan dessa unga.

Enligt rapporten *Fokus 12 – Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* (Ungdomsstyrelsen 2012) var det dock vanligare att unga med funktionsvariation besökte fritidsgårdar och ungdomens hus än att unga utan funktionsvariation gjorde det, 6,3 procent bland unga med funktionsvariation träffades där minst varje vecka jämfört med 2,4 procent bland övriga. I gruppen unga utan funktionsvariation gick 89 procent aldrig på sådana ställen jämfört med 85 procent bland unga med funktionsvariation (Ungdomsstyrelsen 2012).

Antalet nyanlända¹⁵ unga som svarade på enkäten är för litet för att kunna dra några slutsatser om gruppens benägenhet att besöka ungdomens hus och fritidsgårdar.

UNG LIVSSTILS STUDIE OM UNGA I SÄRSKOLAN

Forskningsprojektet *Ung livsstil* som studerar barns och ungas fritidsvanor och preferenser har genomfört studier bland unga i grund- och gymnasiesärskolor om deras fritidsvanor i Haninge, Jönköping och Stockholm. I en rapport från 2015 jämfördes dessa ungas fritidsvanor med fritidsvanorna hos unga som inte går i särskola (Lengheden, Elofsson & Blomdahl 2015).¹⁶ Kapitlet om fritidsgårdar bygger på undersökningar i Haninge och Jönköping. I rapporten framkommer att fritidsgården är en verksamhet som unga i särskolan besöker i stor utsträckning på fritiden jämfört med andra arenor och aktiviteter. Haninge och Jönköping har fritidsgårdar som finns speciellt för unga som går i särskolan. I Jönköping är fritidsgården också öppen för unga som går i

¹⁵ Med nyanlända avses i det här fallet personer som inte är födda i Sverige och som bott här i max 5 år.

¹⁶ Det var 819 ungdomar i grund- och gymnasiesärskolan och 8 637 ungdomar i den övriga skolan som svarade på enkäten. Svarefrekvensen är drygt 70 procent i de studier som rapporten bygger på.

någon annan skolform. På kvällarna är fritidsgården dock endast öppen för unga på särskolegymnasier. I Haninge är såväl inskriven som öppen verksamhet endast för unga med intellektuella funktionsvariationer, däremot anordnar fritidsledarna aktiviteter tillsammans med andra fritidsgårdar för unga i övriga skolor.

Resultaten från Ung livsstils undersökningar i Haninge visar att det är en större andel unga i gymnasiesärskolan än unga i vanliga gymnasieskolan som besöker en fritidsgård. Inom båda skolformerna är det en större andel killar än tjejer som besöker en fritidsgård. Undersökningen visar också att både killar och tjejer vill besöka en fritidsgård i större utsträckning än vad de gör, oavsett om de går i gymnasiesärskolan eller gymnasiet.

I Jönköping är det också vanligare att unga i gymnasiesärskolan besöker en fritidsgård än att andra unga gör det. Här är det dock vanligare att tjejer i gymnasiesärskolan besöker en fritidsgård än att killar gör det, ett ovanligt resultat sett till hur besöksstatistiken på fritidsgårdar brukar se ut. Elever på gymnasiesärskolan i Jönköping har inte fått svara på frågan om de skulle vilja besöka en fritidsgård om de inte hade gjort det (Lengheden, Elofsson & Blomdahl 2015).

VARFÖR UNGA AVSTÅR FRÅN ATT DELTA I FRITIDSAKTIVITETER

I myndighetens ungdomsenkät 2015 fick unga i åldern 16–25 år också svara på huruvida de någon gång avstått från att delta i någon fritidsaktivitet och vad det i så fall berott på. Frågan gäller alltså inte enbart öppen fritidsverksamhet utan fritidsaktiviteter i stort.

Den anledning till att avstå från att delta som störst andel unga angav var att man *inte har tid på grund av skola eller arbete*. Det var 65 procent av de svarande som angav att de vid någon eller flera gånger avstått på grund av detta. Näst vanligast var att aktiviteten *har kostat för mycket/jag har inte haft råd* (38 procent angav det) och därefter att *avståndet varit för långt/kommunikationerna varit dåliga* (36 procent) (tabell 2.3).

Eftersom öppen fritidsverksamhet generellt är gratis är det troligt att alternativet *har kostat för mycket/jag har inte haft råd* inte är lika aktuellt om vi endast skulle titta på öppen fritidsverksamhet. Även om den öppna fritidsverksamheten är gratis kan det kosta att ta sig dit, vilket skulle göra att alternativet *har kostat för mycket/jag har inte haft råd* ändå kan vara aktuellt i viss utsträckning. Tidsbrist och stora avstånd är dock hinder som kan vara lika aktuella om vi endast hade tittat på öppen fritidsverksamhet.

EN STÖRRE ANDEL TJEJER ÄN KILLAR AVSTÅR FRÅN ATT DELTA

Det är vanligare att tjejer avstår från att delta i fritidsverksamheter än att killar gör det. Det finns statistiskt säkerställda skillnader för faktorerna för stora avstånd (39 procent respektive 33 procent), att inte ha råd (44 procent respektive 32 procent), att inte ha tid (72 procent respektive 57 procent) och att uppleva att man inte kan det man förväntas kunna på aktiviteten (20 procent respektive 15 procent) (tabell 2.3).

SKILLNADER MELLAN YNGRE OCH ÄLDRE UNGDOMAR

För några av faktorerna finns statistiskt signifikanta skillnader vid jämförelser mellan unga i åldern 16–19 år och 20–25 år. En större andel 20–25-åringar än 16–19-åringar hade avstått från att delta på grund av stora avstånd (39 respektive 32 procent) eller brist på pengar (45 respektive 27 procent). Det är däremot vanligare bland yngre ungdomar att ha avstått på grund av bristande tillgänglighet (25 procent jämfört med 20 procent), samt på grund av att familjen inte tyckt att det varit lämpligt (6 procent bland de yngre jämfört med 2 procent bland de äldre) (tabell 2.3).

SKILLNADER UTIFRÅN SEXUALITET ELLER FUNKTIONALITET

Vid en jämförelse mellan unga heterosexuella och unga som inte är heterosexuella¹⁷ finns statistiskt säkerställda skillnader för samtliga svarsalternativ. Det var vanligare att unga som inte är heterosexuella avstått på grund av för stora avstånd, brist på pengar, brist på tid, bristande tillgänglighet och att familjen inte tycker det är lämpligt. Det var dock vanligare att unga som identifierar sig som heterosexuella avstått på grund av upplevda bristande förkunskaper (tabell 2.3).

Om vi jämför unga med funktionsvariation och unga utan funktionsvariation är det statistiskt säkerställt att unga med i större utsträckning än unga utan avstått på grund av för stora avstånd, bristande tillgänglighet eller upplevda bristande förkunskaper. Det är också statistiskt säkerställt att unga utan funktionsvariation i större utsträckning än unga med funktionsvariation avstått på grund av brist på tid (tabell 2.3). För övriga svarsalternativ var skillnaderna mellan grupperna inte signifikanta.

Grupperna nyanlända och unga med en annan könstillhörighet än tjej/kille är för små för att vi ska kunna uttala oss om eventuella skillnader mellan dem och andra unga.

¹⁷ Med inte heterosexuella avses de som angett svarsalternativen *homosexuell*, *bisexuell*, *osäker på min sexuella läggning/vet inte*, *annat* eller *vill inte definiera*.

Tabell 2.3. Under de senaste 12 månaderna, har du någon gång avstått från att delta i någon fritidsaktivitet på grund av följande? Andel som någon eller fler gånger senaste året avstått från att delta, efter kön, sexuell läggning, funktionsvariation och ålder, 2015. Procent

	Tjej	Kille	Hetero	Ej hetero	Ej funktionsvariation	Funktionsvariation	16-19 år	20-25 år	Totalt
För långt avstånd/dåliga kommunikationer	39*	33*	35*	45*	35*	45*	32*	39*	36
Kostar för mycket/inte haft råd	44*	32*	37*	46*	38	41	27*	45*	38
Inte haft tid på grund av skola/arbete	72*	57*	64*	71*	67*	51*	66	64	65
Aktiviteten inte tillgänglig/anpassad för mig	23	20	20*	31*	21*	27*	25*	20*	22
Upplevt sig inte kunna det man förväntas kunna på aktiviteten	20*	15*	27*	24*	16*	26*	18	17	18
Familj/föräldrar har inte tyckt att det är lämpligt	4	4	3*	7*	4	5	6*	2*	4

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågors ungdomsenkät 2015.

*Skillnaderna är statistiskt signifikanta.

AVSTÅR PÅ GRUND AV RÄDSLOR FÖR ATT BLI DÅLIGT BEMÖTT

En fråga i ungdomsenkäten 2015 rör huruvida unga i åldern 16–25 år avstått från att delta i någon fritidsverksamhet på grund av rädsla för att bli dåligt bemött. Frågan gäller inte enbart öppen fritidsverksamhet, men fritidsgårdar är en av de verksamheter som nämns som exempel på verksamheter som avses.

Resultaten (tabell 2.4) visar att det finns signifikanta skillnader mellan vissa grupper av unga. Det var till exempel vanligare att tjejer avstått på grund av rädsla för att bli dåligt bemött än att killar gjort det (16 respektive 11 procent). Det var också vanligare att unga som inte identifierar sig som heterosexuella än att unga som identifierar sig som heterosexuella avstått (28 respektive 12 procent), och att unga med funktionsvariation i större utsträckning än unga utan funktionsvariation avstått (30 respektive 11 procent). Resultaten tyder på att unga som bryter mot normerna kring sexualitet och funktionalitet i större utsträckning än de som inte bryter mot

normerna är oroliga för att bli dåligt bemötta i fritidsverksamheter, och att det också lett till att de avstått från att delta (tabell 2.4).

Det fanns inga signifikanta skillnader mellan unga i åldern 16–19 år och unga i åldern 20–25 år.

Grupperna nyanlända och unga med annan könstillhörighet än tjej/kille var som tidigare nämnts för små för att vi ska kunna dra några säkra slutsatser om dem.

Tabell 2.4. Har du någon gång avstått från att besöka/delta i någon fritidsverksamhet (till exempel fritidsgård, idrottsförening eller annan föreningsverksamhet) på grund av rädsla för att bli dåligt bemött/behandlad? Andel som avstått efter kön, sexuell läggning, funktionsvariation och ålder, 2015.

Procent									
	Tjej	Kille	Heterosexuell	Ej heterosexuell	Ej funktionsvariation	Funktionsvariation	16-19	20-25	Totalt
Avstått	16*	11*	12*	28*	11*	30*	15	13	14

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors ungdomsenkät 2015.

*Skillnaderna är statistiskt signifikanta.

ORSAKER TILL RÄDSLOR FÖR ATT BLI DÅLIGT BEMÖTT

De som svarade att de någon gång avstått från att besöka en fritidsverksamhet på grund av rädsla för att bli dåligt bemött fick också svara på av vilken orsak de är rädda att bli dåligt bemötta.¹⁸ Det fanns vissa signifikanta skillnader mellan olika grupper av unga som också går att koppla till olika normer i samhället. Det var vanligare att tjejer uppgav kön som en orsak till rädsla för att bli dåligt bemött än att killar gjorde det (19 respektive 5 procent). Det var också vanligare att tjejer uppgav utseende som en sådan orsak än att killar gjorde det (54 respektive 28 procent) (tabell 2.5).

En jämförelse mellan unga som identifierar sig som heterosexuella och unga som inte identifierar sig som heterosexuella visar att det är statistiskt säkerställt att en större andel unga som inte identifierar sig som heterosexuella hade avstått på grund av rädsla för att bli dåligt bemötta utifrån kön, sexuell läggning och könsidentitet/könsuttryck än heterosexuella unga. Det var dock en större andel heterosexuella unga än icke-heterosexuella unga som uppgav utländsk bakgrund som en orsak (tabell 2.5).

En större andel unga med funktionsvariation än unga utan funktionsvariation hade avstått på grund av rädsla för att bli utsatta för dåligt bemötande på grund av sin funktionsvariation. Det var en större andel unga utan funktionsvariation som uppgav religion som en orsak än unga med funktionsvariation (tabell 2.5). Det finns inga statistiskt säkerställda skillnader mellan unga i åldern 16–19 år och 20–25 år.

¹⁸ Möjliga svarsalternativ var: utländsk bakgrund, kön, sexuell läggning, könsidentitet/uttryck, ålder, utseende, funktionsnedsättning, religion och annat. Flera alternativ fick markeras.

Tabell 2.5. Om ja, av vilken orsak är du rädd för att bli dåligt bemött/behandlad? Andel av de som avstått efter kön, sexuell läggning, funktionsvariation och ålder, 2015. Procent

	Tjej	Kille	Hetero- sexuell	Ej hetero- sexuell	Ej funktions- nedsättning	Funktions- nedsättning	16- 19 år	20- 25 år	Totalt
Utländsk bakgrund	11	7	12*	3*	10	8	11	8	9
Kön	19*	5*	8*	31*	12	17	12	13	13
Sexuell läggning	4	5	1*	20*	3	11	8	4	5
Könsidentitet/ könsuttryck	4	3	1*	14*	4	5	5	4	4
Ålder	14	21	16	19	18	17	15	18	17
Utseende	54*	28*	44	41	40	52	41	44	43
Funktions- nedsättning	11	12	10	13	1*	38*	8	14	11
Religion	4	5	3	3	6*	1*	6	4	5
Annat	47	59	56	43	54	48	58	48	52

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors ungdomsenkät 2015.

*Skillnaderna är statistiskt signifikanta.

Att på olika sätt bryta mot normer som rör till exempel kön, sexualitet och funktionalitet tycks öka rädslan för att bli dåligt bemött i en fritidsverksamhet. En rädsla som även leder till att unga som inte anses passa in i normerna väljer att avstå från att besöka dessa verksamheter.

DEN ÖPPNA FRITIDSVERKSAMHETENS ROLL I LÅGSTATUSOMRÅDEN

Forskningsprojektet *Ung livsstil* har genomfört en analys av ungas fritid i 20 bostadsområden med olika medelinkomst (i studien kallade låg- och högstatusområden). Undersökningen bygger på enkätsvar från högstadielärover. Nästan hälften av de unga i lågstatusområdena kommer från familjer med små eller ganska små resurser jämfört med knappt 10 procent i högstatusområdena. I lågstatusområdena har nästan 60 procent utländsk bakgrund eller är födda utomlands, jämfört med 10 procent i högstatusområdena. Resultaten från undersökningen presenterades i en artikel i *Fokus 14* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Generellt fanns en högre aktivitetsnivå i högstatusområdena än i lågstatusområdena. För unga i lågstatusområdena tycktes dock den öppna fritidsverksamheten spela en viktigare roll än för unga i högstatusområdena. Det var vanligare att besöka en fritidsgård eller ett bibliotek i lågstatusområdena. Det vill säga verksamheter där unga har större möjligheter att komma och gå som de vill, vars verksamhet ofta är mindre styrd och inte planerad i förväg och som sällan är avgiftsbelagda. Det är också något vanligare bland unga i lågstatusområden att vilja att kommunen ska satsa på fritidsgårdar (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

2.4 CIVILSAMHÄLLETS ORGANISATIONER

Som vi sett tidigare i kapitlet visar MUCF:s kommunenkät och SKL:s anläggningsenkät att majoriteten av fritidsgårdar och ungdomens hus drivs av kommunerna själva. Men även civilsamhället spelar en mycket viktig roll för den öppna fritidsverksamheten. De båda enkäterna visar till exempel att det finns ett antal ideella huvudmän som driver öppen fritidsverksamhet i avtal med, och/eller med finansiering av, kommunerna och inom Fritidsforum samlas en mängd föreningar som driver mötesplatser och lokala ungdomsföreningar som har säte på en medlemsansluten mötesplats (det vill säga fritidsgårdar, hemgårdar, ungdomens hus, allaktivitets hus, kulturhus eller liknande).

Dessutom finns många civilsamhällesorganisationer som skapar mötesplatser för unga inom sina organisationer, till exempel trossamfund, etniska organisationer och ungdomsorganisationer. Inom ramen för MUCF:s bidragsfördelning enligt *förordning (2011:65) om statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer* (SFS 2011:65) beviljades under 2015 till exempel tre ansökningar medel för att utveckla öppen fritidsverksamhet för unga. *Föreningsalliansen i Jokkmokk* fick bidrag för att skapa en fysisk mötesplats som unga ges möjlighet att påverka och vara delaktiga i att bygga upp. *Hjärtums Idrottsällskap* beviljades bidrag för att utveckla en fritidsgårdsverksamhet i idrottsföreningen och *Rådet av Enade Kreoler* beviljades bidrag för att skapa nya samlingslokaler för unga och att bättre tillvarata och använda befintliga samlingslokaler för unga.

Ett annat exempel är *Ensamkommandes förbund* som driver Mötesplats Otto i Malmö, där unga ensamkommande kan träffa andra unga eller få råd, stöd och vägledning. Mötesplats Otto är öppen för unga med olika ursprung, oavsett hur länge de bott i Malmö.¹⁹

2.5 YRKET FRITIDSLEDARE

För att beskriva den öppna fritidsverksamheten kan det också vara aktuellt att titta på vilka som arbetar i verksamheterna. En rapport från 2009 som studerade öppen fritidsverksamhet i ett 50-tal kommuner visar att drygt 50 procent av alla anställda på fritidsgårdar i dessa kommuner var fritidsledare. Andra yrkesgrupper som kommunerna angav fanns anställda inom öppen fritidsverksamhet var till exempel lärare, fritidspedagoger och specialpedagoger. En femtedel av alla anställda saknade utbildning (Granlund 2009).

I Kolada finns statistik över antal kommunalt anställda fritidsledare (årsarbetare, både månadsavlönade och timavlönade). Det ovägda medeltalet för samtliga kommuner 2015 var 18 årsarbetare. Det är det högsta värdet sedan 2008 som är det första året som det finns statistik ifrån. Skillnaderna mellan åren är dock inte särskilt stora utan har varierat mellan 15 (2009, 2010 och 2011) och 18 (2015) årsarbetare.

Fritidsledarutbildningen är en 2-årig utbildning som kan läsas på ett 20-tal folkhögskolor i Sverige. På Fritidsledarskolornas²⁰ webbplats presenteras olika arbetsområden för fritidsledare. Utöver fritidsgårdar nämns till exempel behandlingshem, skolor, dagcenter och föreningar.²¹

¹⁹ <http://ensamkommandesforbund.se/motesplats-otto/>, 29 mars 2016.

²⁰ Fritidsledarskolorna är samarbetsorganisationen för folkhögskolor med fritidsledarutbildning och utgör tillsammans svensk fritidsledarutbildning.

²¹ <http://www.fritidsledare.se/arbetsmarknad>, 3 maj 2016.

Fritidsledare arbetar uppenbarligen inte bara i öppen fritidsverksamhet (Fritidsledarskolorna 2016). Vi har i arbetet med kartläggningen också hört att vissa kommuner har svårt att rekrytera fritidsledare till sina öppna fritidsverksamheter för att allt fler hellre arbetar i till exempel skolan där arbetstiden är förlagd till dagtid, till skillnad från arbetstiden på till exempel fritidsgårdar och ungdomens hus.²²

Fritidsledarutbildningen ser i dagsläget, till viss del, lite olika ut på olika skolor. Alla skolor utgår från en gemensam utbildningsplan där det finns ett litet utrymme för skolorna att profilera sin utbildning. Utbildningen bedrivs på eftergymnasial nivå. Det finns en pågående diskussion inom Fritidsledarskolorna om hur kvaliteten i utbildningen kan öka. Ett sätt att säkerställa att utbildningen ger rätt kompetens är att ha en dialog mellan verksamhetscheferna och fritidsledarutbildningarna om vad som efterfrågas i verksamheterna. En dialog som redan finns mellan vissa kommuner och vissa skolor. Skolorna gör också kvalitetsmätningar enligt ett självskattningssystem. De arbetar just nu med att skriva om den centrala utbildningsplanen, de lokala utbildningsplanerna revideras inför varje skolstart.²³ De folkhögskolor som har fritidsledarutbildning kommer att kunna ansöka om att ingå i *SeQf, Sveriges referensram för kvalifikationer*. Med SeQF synliggörs allt resultat av lärande oavsett hur det är förvärvat. På så sätt blir det lättare att jämföra kvalifikationer från studier och arbetsliv både nationellt och internationellt.²⁴

Även andra centrala aktörer på området arbetar med fritidsledarnas roll och yrke på olika sätt. Nätverket Kunskapscentrum för fritidsledarskap (KC), Fritidsforum och KEKS har till exempel alla tagit fram skrifter och föreläser om fritidsledarens roll och funktion (Kunskapscentrum för fritidsledarskap 2016).²⁵

2.6 VAD SÄGER DEN NATIONELLA BILDEN?

I det här kapitlet har vi försökt ge en nationell kvantitativ bild av den öppna fritidsverksamhetens förekomst och ungas deltagande i den. Vi ser att många kommuner har fritidsgårdar, medan det är mindre vanligt att kommunerna har ungdomens hus. Resultaten från MUCF:s och SKL:s enkätundersökningar visar att det finns cirka 900 fritidsgårdar och cirka 150 ungdomens hus/allaktivitets hus. I båda enkätundersökningarna var det dock nästan 100 kommuner som inte svarade på frågan om antalet fritidsgårdar och ännu fler som inte svarade på frågan om ungdomens hus/allaktivitets hus. Det innebär att det är svårt att fastslå hur många öppna fritidsverksamheter som finns och hur många kommuner som har dessa verksamheter. Utvecklingen över tid visar dock att antalet fritidsgårdar minskar medan antalet ungdomens hus ökar något. Kostnaderna för fritidsgårdar och fritidsverksamhet i kommunerna tycks dock inte ha minskat. En majoritet av verksamheterna drivs av kommuner.

Vi ser också att det framför allt är unga killar som besöker verksamheterna, men även bland dem är det ingen stor andel som uppger att de besöker öppen fritidsverksamhet regelbundet. Det är vanligare att unga som på olika sätt bryter mot normer avstår från att delta i någon fritidsverksamhet på grund av rädsla för att bli dåligt bemött.

²² Möte med KiD-nätverkets styrgrupp, 27 april 2016.

²³ Möte med KiD-nätverkets styrgrupp, 27 april 2016.

²⁴ <https://www.seqf.se/>, nedladdad 22 september 2016.

²⁵ <http://www.fritidsforum.se/wp-content/uploads/Yrkesrollen-definitiv.pdf> och <http://www.keks.se/utbildningar-2/>, nedladdade 22 juni 2016.

ARTIKEL AV LINDA LENGHEDEN

Den bild som detta kapitel gett av den öppna fritidsverksamheten är inte fullständig och i kommande kapitel kompletterar vi den nationella bilden med hjälp av kvalitativa metoder. Först följer en artikel av Linda Lengheden om öppen fritidsverksamhets besökare och utbud utifrån enkätdata från Ung livsstil och deltagande observationer i fem kommuner.

BESÖKARE I ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

I den här artikeln tittar vi närmare på vilka unga som deltar i öppen fritidsverksamhet och berör också vilket innehåll öppen fritidsverksamhet kan erbjuda och vilket innehåll som unga efterfrågar. Artikeln är skriven av Linda Lengheden, sociolog och genusvetare.

BAKGRUND

Öppen fritidsverksamhet definieras av att den ordnas under fria former där deltagare kan vara med utan att föranmäla sig. Verksamheten ska vara fri från prestation samt möjliggöra möten som bygger på frivillighet (Blomdahl & Elofsson 1985, Ungdomsstyrelsen 2008).

Fritidsgårdarna har vuxit fram och utvecklats utifrån socialpolitiska, fritidspolitiska och kulturpolitiska argument. De första fritidsgårdarna på 1930-talet startades med socialpolitiska motiv i storstäderna. Målgruppen för satsningarna var främst tonårsskollar (ibland stökiga) från arbetarhem (Ungdomsvårdskommittén 1947). Ambitionen från samhällets sida var att genom den öppna verksamheten i form av fritidsaktiviteter på gårdarna i första hand fånga upp unga killar, men även att motverka sociala problem (Sarnecki 1978). Målet med satsningarna på öppen verksamhet var också att omvända de föreningslösa ungdomarna till att bli mer intresserade av att delta i föreningsverksamhet (Olson 1992).

I slutet av 1960-talet ändrades de socialpolitiska motiven till fritidspolitiska. Att endast arbeta med unga i riskzon räckte inte för att uppnå en fullgod fritidspolitik. Genom en bra fritidsgårdsverksamhet skulle deltagarna ges en positiv och aktiv livsinställning och goda fritidsvanor, vilket skulle fungera förebyggande (Bjurström 2011).

Fritidsgårdarnas verksamhet förblev sig dock innehållsmässigt lik, oberoende av om det var socialpolitiska eller fritidspolitiska motiv som var utgångspunkten för verksamheten. De öppna fritidsverksamheterna skulle fortfarande tillhandahålla aktiviteter med bred repertoar där hobbyledare med expertkunskaper fanns att tillgå på vardagar samt att drogfria aktiviteter arrangerades på helger för hela ungdomsgruppen. Genom goda fritidsvanor och i mötet med vuxna förebilder skulle ett förebyggande arbete vara bot mot struligt beteende (Sarnecki 1978).

De kulturpolitiska argumenten för att satsa på fritidsgårdar kom på 1980-talet. Fritidsverksamheterna skulle uppmuntra till olika kulturella yttringar som musik, teater och konst (Blomdahl, Elofsson & Eriksson 2010). Inom ramen för de kulturpolitiska argumenten spelade också den demokratiska fostran in där ungas medbestämmande och inflytande blev allt viktigare (Claeson 1990). Fritidsverksamheterna förändrades inte heller nu speciellt mycket utan kom att innehålla både öppen verksamhet och gruppverksamhet som idrott, kultur och hantverk. De ekonomiska nedskärningarna av fritidsgårdarna började i slutet av 1980-talet. År 2002 hade fritidsgårdarna i Stockholm enbart 35 procent av de ekonomiska resurserna de hade 1981 med hänsyn tagen till inflationen (Blomdahl, Elofsson & Öhman 2002). Det innebar bland annat att gårdar lades ner, att personalresurserna för timanställda experter togs bort och att lokalerna i många fall blev mindre.

MATERIAL

Resultaten är hämtade från enkätstudier i fem kommuner²⁶ som tagits fram i samarbete med forskningsprojektet *Ung livsstil*.²⁷ Studierna är genomförda under perioden 2013 till 2015. Enkätstudierna kompletteras också med resultat från deltagande observationer i fem kommuner.²⁸

Nedan visas de enkätfrågor som denna artikel bygger på och vilka svar som varit möjliga.²⁹

DELTAGANDE I ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

För att få veta hur stor andel unga som besökt en fritidsgård ställs följande fråga: *Hur många gånger har du de senaste fyra veckorna gjort något av följande?* Svartalternativen är: *ingen gång, 1 gång, 2 gånger, 3–4 gånger, 5–7 gånger, 8–11 gånger och fler än 12 gånger.*

Alternativet fritidsgård finns vid sidan av andra aktiviteter som besökt bibliotek, café, olika kulturaktiviteter och motionsvanor. För studierna i Stockholm är alternativet fritidsgård kompletterat med *ungdomens hus* och i Malmö med beskrivningen *fritidsgård/liknande mötesplats för unga*.

SOCIODEMOGRAFISK OCH SOCIOEKONOMISK BAKGRUND

De bakgrundsvariabler som används för att beskriva ungdomarnas sociala bakgrund är här kön, socioekonomiska resurser samt svensk respektive utländsk bakgrund.

För att avgöra socioekonomiska resurser är utgångspunkten boendeform och familjens tillgång till materiella resurser.

Ungdomarna svarar antingen ja eller nej på frågan: *Har din familj tillgång till?* Svartalternativen är: *bil, båt som går att sova i, sommarstuga/hus utomlands och husvagn/husbil.*

Frågan om boendesituation ställs: *Hur bor du?* Svartalternativen är: *hyreslägenhet, bostadsrätt och radhus/villa.*

För att avgöra om en person har svensk respektive utländsk bakgrund ställs följande frågor med svartalternativen ja eller nej. *Är du född i Sverige? Är din mamma född i Sverige? Är din pappa född i Sverige?*

Med utgångspunkt från svaren på dessa tre frågor delas ungdomarna in i fyra grupper: *barnet och båda föräldrarna är födda i Sverige; adoptivbarnet eller barnet har en förälder som är född utomlands; barnet är fött i Sverige och båda föräldrarna är födda i ett annat land; barnet och båda föräldrar är födda utomlands.*

²⁶ Enkätstudierna som artikeln bygger på har genomförts på högstadiet och gymnasiet i Stockholms, Jönköpings, Helsingborgs och Huddinge kommuner samt på högstadiet i Malmö. Det är 7 956 ungdomar i högstadiet som besvarat enkäten och 4 669 ungdomar på gymnasiet. Bortfallet har varit mellan 15 och 20 procent per kommun.

²⁷ *Ung livsstil* är ett fristående forskningsprojekt som undersöker barns och ungas livsstil, hälsa och fritidsvanor/preferenser. *Ung livsstil* startades 1984 av Stig Elofsson och Ulf Blomdahl.

²⁸ Deltagande observationer har genomförts i Jönköpings, Huddinge, Kalmars, Täby och Sollentuna kommuner. Totalt ingår 38 fritidsgårdar i granskningen. Sammanlagt har 250 observationer noterats under ungefär 450 timmar. Resultaten som presenteras i denna artikel är summan av samtliga observationer.

²⁹ De resultat som presenteras i kapitlet är signifikantstestade och statistiskt signifikanta på 99 procents nivå.

RESULTAT

I följande avsnitt visar vi hur stor andel unga i de studerade kommunerna som besöker en fritidsgård och hur stor andel unga som besöker en fritidsgård ofta. Avsnittet beskriver också verksamheternas besökare utifrån kön, socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Dessutom beskriver vi vilket verksamhetsinnehåll som finns på fritidsgårdarna i de kommuner där deltagande observationer genomförts samt redovisar vilket innehåll unga i de undersökta kommunerna önskar av den öppna fritidsverksamheten. Avslutningsvis redovisar vi vad unga i enkätstudierna anger som orsaker till att de inte besöker en öppen fritidsverksamhet.

DELTAGANDE I ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET ÖVER TID

Forskningsprojektet *Ung livsstil* undersöker genom enkäter andelen unga som besöker en fritidsgård i olika kommuner. Tabell 2.6 visar andelen unga som besöker en fritidsgård från det första undersökningstillfället till det senaste genomförda. I tabellen ser vi förändringen i andelen högstadieungdomar som besökt en fritidsgård någon gång under de senaste fyra veckorna i dessa kommuner.

Tabell 2.6 Förändring av andel unga som besökt en fritidsgård minst en gång de senaste fyra veckorna i olika kommuner, högstadiet, 1985–2015. Procentenheter

Kommun	Tidsperiod	+/- procentenheter
Stockholm	1985–2014	-36
Norrköping	1985–2008	-25
Linköping	1992–2009	-19
Kalmar	1992–2013	-12
Sävsjö	1993–2013	-13
Jönköping	1997–2015	-7
Huddinge	1998–2015	-29
Värmdö	1998–2015	-13
Haninge	1998–2012	-14
Helsingborg	2000–2015	-45
Lidingö	2003–2015	-11

Källa: Ung livsstil.

Andelen unga som besöker fritidsgårdar har stadigt minskat över tid i de undersökta kommunerna, detta gäller för både killar och tjejer.

HUR MÅNGA BESÖKER EN FRITIDSGÅRD?

I det här avsnittet redovisar vi andelen elever på högstadiet och på gymnasiet i de undersökta kommunerna som besöker öppen fritidsverksamhet, uppdelat på killar och tjejer. I tabell 2.7 ser vi andelen unga på högstadiet i de fem kommunerna sammanslaget och i tabell 2.8 ser vi unga på gymnasiet från fyra kommuner. Tre mått kommer att användas för att mer ingående förstå hur stor andel unga som mer eller mindre frekvent besöker en fritidsgård.

Det första måttet anger de unga som besökt en fritidsgård minst en gång de senaste fyra veckorna. Det andra måttet kräver att den unge ska ha besökt en fritidsgård minst fyra gånger de senaste fyra veckorna. I det tredje måttet anges de unga som besökt en fritidsgård minst åtta gånger på fyra veckor, alltså två kvällar i veckan. Den senaste gruppen kan tituleras stammisar.

Tabell 2.7 Andel som besökt en fritidsgård de senaste fyra veckorna, efter kön, högstadiet, 2013–2015.

Procent			
	Totalt	Killar	Tjejer
Ej besökt någon fritidsgård	76	74	79
Besökt en fritidsgård någon gång på fyra veckor, varav:	24	26	21
- <i>i snitt 1 gång/vecka</i>	11	13	10
- <i>i snitt 2 gånger/vecka</i>	4	4	3

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

Tabell 2.7 visar att ungefär en fjärdedel av killarna och en femtedel av tjejerna på högstadiet har besökt en fritidsgård minst en gång under de senaste fyra veckorna. När måttet kräver besök på fritidsgård minst en gång i veckan ser vi att andelen besökare i öppen fritidsverksamhet minskar till 11 procent.

Fritidsgårdens stammisar, de som besöker fritidsgården minst två gånger i veckan, utgör en liten andel av den totala ungdomsgruppen. Ser vi över tid har stammisarna minskat kraftigt. Studier från slutet av 1980-talet visar att mellan 25 och 30 procent (både killar och tjejer) hade besökt en fritidsgård minst tre gånger den senaste månaden och att 11 respektive 12 procent besökt en fritidsgård minst tio gånger under samma tidsperiod (Blomdahl & Claeson 1989).

I tabell 2.8 ser vi resultatet för unga på gymnasiet.

Tabell 2.8. Andel som besökt en fritidsgård de senaste fyra veckorna, efter kön, gymnasiet, 2013–2015.

Procent			
	Totalt	Killar	Tjejer
Stockholm			
Ej besökt någon fritidsgård	88	86	90
Besökt en fritidsgård någon gång på fyra veckor, varav:	12	14	10
- <i>i snitt 1 gång/vecka</i>	6	6	4
- <i>i snitt 2 gånger/vecka</i>	2	3	0
Helsingborg			
Ej besökt någon fritidsgård	90	87	92
Besökt en fritidsgård någon gång på fyra veckor, varav:	10	13	8
- <i>i snitt 1 gång/vecka</i>	2	3	2
- <i>i snitt 2 gånger/vecka</i>	1	1	1
Jönköping			
Ej besökt någon fritidsgård	84	80	88
Besökt en fritidsgård någon gång på fyra veckor, varav:	16	20	12
- <i>i snitt 1 gång/vecka</i>	8	12	5
- <i>i snitt 2 gånger/vecka</i>	1	3	0
Huddinge			
Ej besökt någon fritidsgård	82	81	84
Besökt en fritidsgård någon gång på fyra veckor, varav:	18	19	16
- <i>i snitt 1 gång/vecka</i>	8	9	7
- <i>i snitt 2 gånger/vecka</i>	3	4	3

Källa: Ung livsstils enkäter på gymnasiet i Stockholm, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

Vi ser att unga i gymnasieåldern besöker öppen fritidsverksamhet i lägre grad än unga i högstadieåldern. Det är mellan 82 och 90 procent av unga på gymnasiet som inte har besökt en

fritidsgård eller någon liknande träffpunkt under de senaste fyra veckorna. Vi ser också att de som besöker öppen fritidsverksamhet minst en kväll i veckan framför allt är killar.

Mina deltagande observationer bekräftar ovanstående mönster för både unga på högstadiet och unga på gymnasiet, det är få besökare i verksamheterna och majoriteten av dem är killar. Vid de deltagande observationerna var det i genomsnitt nio besökare vid varje tillfälle, företrädesvis stammisar. Vid mina observationer i områden där andelen unga med utländsk bakgrund är stor är antalet besökare fler, i synnerhet på fredags- och lördagskvällar.

ANDELEN TJEJER

Samtliga undersökningar sedan 1980-talet som *Ung livsstil* genomfört i olika kommuner visar att fritidsgårdar i störst utsträckning besöks av killar.

Resultaten i enkätstudien i de fem kommunerna som vi redovisar här visar att en väldigt liten andel tjejer mellan 13 och 19 år besöker en fritidsgård, speciellt om vi tittar på andelen unga tjejer som besöker en fritidsgård mer än en kväll i veckan. Endast 3 procent av tjejerna i högstadiet har besökt en fritidsgård minst två gånger i veckan. De deltagande observationerna visar att runt 30 procent av besöken i öppen fritidsverksamhet är tjejer. Det motsvarar i genomsnitt tre tjejer per observationstillfälle.

FRITIDSGÅRDENS BESÖKARE UTIFRÅN SOCIODEMOGRAFISK OCH SOCIOEKONOMISK BAKGRUND

Studier visar att fritidsgårdens besökare ofta är från familjer med små ekonomiska resurser. Tidigare forskning har också visat att unga som besöker fritidsgårdar i stor utsträckning har utländsk bakgrund (Blomdahl & Elofsson 2012). Fritidsgårdar i områden där en stor andel vuxna står utanför arbetslivet och har långvarigt försörjningsstöd samt där en stor andel ungdomar är utan fullständiga betyg från grundskolan, har en större andel besökare på fritidsgårdarna jämfört med i områden med motsatt karaktär (Blomdahl, Elofsson, Lengheden & Åkesson 2014).

I tabell 2.9 framgår andel som besökt en fritidsgård uppdelat efter socioekonomiska resurser samt svensk respektive utländsk bakgrund.

Tabell 2.9 Andel som besökt en fritidsgård minst en gång under de senaste fyra veckorna, efter socioekonomisk ställning och kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

	Stora resurser*	Ganska stora resurser**	Medel***	Ganska små resurser****	Små resurser*****
Totalt	18	20	23	33	30
Killar	22	22	25	39	33
Tjejer	13	18	20	28	28

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

* **Stora resurser:** bor i villa/radhus + har tillgång till bil + båt + sommarstuga.

** **Ganska stora resurser:** bor i villa/radhus/insatslägenhet/bostadsrättslägenhet + har tillgång till två av bil, båt eller sommarstuga.

*** **Medel:** övriga, till exempel bor i hyreslägenhet + har tillgång till två av bil, båt eller sommarstuga.

**** **Ganska små resurser:** bor i hyreslägenhet + har tillgång till antingen bil, båt eller sommarstuga.

***** **Små resurser:** bor i hyreslägenhet. Har ej tillgång till sommarstuga, bil eller båt.

Tabell 2.9 visar att det är en större andel bland unga med små eller ganska små ekonomiska resurser som besöker en fritidsgård jämfört med unga med stora eller ganska stora resurser. Det är 30 procent av unga som kommer från familjer med små resurser som besökt en fritidsgård minst en gång de senaste fyra veckorna, jämfört med 18 procent av unga från familjer med stora resurser.

I tabell 2.10 ser vi andelen unga som besökt en fritidsgård utifrån svensk respektive utländsk bakgrund.

Tabell 2.10 Andel som besökt en fritidsgård minst en gång under de senaste fyra veckorna, efter utländsk bakgrund och kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

	Barnet och båda föräldrarna är födda i Sverige	Adoptivbarnet eller barnet har en förälder född utomlands	Barnet är fött i Sverige och båda föräldrar är födda i ett annat land	Barnet och båda föräldrar är födda utomlands
Totalt	17	22	34	33
Killar	19	24	40	36
Tjejer	15	21	30	30

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

I tabell 2.10 ser vi att unga, framför allt killar, som liksom sina föräldrar är födda i ett annat land än Sverige samt unga som har föräldrar som är födda i ett annat land men som själva är födda i Sverige, besöker fritidsgårdar i större utsträckning än andra unga. Det gäller både killar och tjejer. Det är till exempel 33 procent av unga som själva och vars föräldrar är födda utomlands som besökt en fritidsgård de senaste fyra veckorna, jämfört med 17 procent av unga som själva och hens föräldrar är födda i Sverige.

VAD ERBJUDER ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET?

De deltagande observationerna har gett hundratals tillfällen att granska vilka aktiviteter som görs för stunden på fritidsgården. Det vanligaste är att spela spel som kortspel och tv-spel (Fifa). Andra vanliga aktiviteter är att spela biljard och pingis samt att baka och prata med fritidsledare.

Möjligheter till mer varierande aktiviteter är teoretiskt många gånger fler än de aktiviteter som utförs. Exempelvis kan en hel del fritidsgårdar i dag erbjuda olika former av skapande verksamhet i ateljé, tillgång till datorer, replokaler och träningsmöjligheter som gym, boxning och dans eller yoga i en sal med spegelvägg. Andra aktiviteter som kan erbjudas är musikproduktion och dj-verksamhet. Dessutom brukar fritidsledare se till att ha möjlighet att använda närliggande idrottshallar för bollsport. På flera platser där jag granskat öppen fritidsverksamhet finns ett, i teorin, stort antal aktiviteter att välja mellan för ungdomarna. Den största utmaningen är att få ungdomarna och fritidsledarna att använda lokalerna med alla dess möjligheter.

VAD ÖNSKAS – LIKHETER OCH SKILLNADER MELLAN TJEJER OCH KILLAR I ÅLDERN 13–15 ÅR

I följande avsnitt visar vi vad killar och tjejer på högstadiet i de aktuella kommunerna tycker är viktigt med öppen fritidsverksamhet. I enkäten finns ett antal påståenden och på varje påstående kan de unga välja mellan svarsalternativen: *stämmer precis*, *stämmer ganska bra*, *stämmer inte särskilt bra* och *stämmer inte alls*.

I avsnittet presenteras också vilka arrangemang unga vill ska anordnas på fritidsgården. De arrangemang unga önskar är uppdelade på vardagsverksamhet (måndag – torsdag) och helgverksamhet (fredag och lördag). Svarsalternativen på dessa frågor var: *mycket viktigt*, *ganska viktigt*, *inte särskilt viktigt* och *inte viktigt alls*. Resultaten gäller den totala undersökningsgruppen, oavsett om de besöker öppen fritidsverksamhet eller inte.

Tabell 2.11 visar de fem mest vanliga alternativen för killar respektive tjejer.³⁰

Tabell 2.11 Vad är viktigt med en fritidsgård/ungdomens hus? Andel som tycker påståendet stämmer precis, efter kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

Killar	
Att gården är alkohol- och drogfri	55
Att jag själv får välja om jag vill delta i aktiviteter	54
Att alla känner sig välkomna och respekterade	52
Att jag kan träffa både killar och tjejer	49
Att jag kan träffa mina vanliga kompisar	47
Tjejer	
Att alla känner sig välkomna och respekterade	70
Att jag själv får välja om jag vill delta i aktiviteter	63
Att gården är alkohol- och drogfri	59
Att jag kan träffa både killar och tjejer	57
Att jag kan träffa mina vanliga kompisar	54

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

Killar och tjejer har lika åsikter om vad de viktigaste elementen på fritidsgården är. Vi ser att värden som öppen verksamhet bygger på är viktiga för unga mellan 13 och 15 år. Önskan om att själv bestämma sin medverkan, att verksamheten är välkomnande, att fritidsgården möjliggör möten samt att den är alkohol- och drogfri. Tjejer tycker i större utsträckning än killar att alternativen är mycket viktiga.

I tabell 2.12 framgår de fem mest önskade aktiviteterna på måndag – torsdag i den totala ungdomsgruppen.

Tabell 2.12 Arrangemang på måndag – torsdag. Andel som tycker att följande arrangemang är mycket viktigt, efter kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

Killar	
E-sport/LAN	34
Tv-spel	31
Idrottsturneringar	27
Lära sig något nytt	25
Biljard, pingis, dart	20
Tjejer	
Lära sig något nytt	23
Läger/utflykter	17
Idrottsturneringar	15
Cafékvällar	14
Filmvisningar	13

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

³⁰ Fullständiga listor finns i bilaga 2.

Vi ser att killar i första hand önskar e-sport/LAN, tv-spel och idrottsturneringar. Tjejer tycker att lära sig något nytt, läger och utflykter samt cafékvällar är mycket viktigt. Idrott är viktigt även för tjejerna, dock i mindre utsträckning än för killarna.

Av de deltagande observationerna att döma är det i stor utsträckning de aktiviteter som killarna tycker är viktiga som de observerade fritidsgårdarna i dag arrangerar på vardagar. Även cafékvällar som tjejer önskar förekommer ibland där bakning är en återkommande aktivitet.

Tabell 2.13 visar vad unga i de undersökta kommunerna önskar på fredagar och lördagar.

Tabell 2.13 Arrangemang på fredagar och lördagar. Andel som tycker följande arrangemang är mycket viktigt, efter kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

Killar	
E-sport/LAN	40
Tv-spel	34
Idrottsturneringar	27
Biljard, pingis och dart	24
Lära sig något nytt	23
Tjejer	
Filmvisningar	26
Disco/dans	24
Cafékvällar	24
Läger/utflykter	21
Lära sig något nytt	19

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

Det finns en tydlig könsmässig skillnad gällande preferenser i vad fritidsgården ska fokusera på att arrangera i sin helgverksamhet. Tjejer tycker att fritidsgårdar i första hand ska arrangera kultur, fest och dans samt cafékvällar. Killar tycker att det är viktigast att arrangera e-sport/LAN, tv-spel, idrott och pingis/biljard, precis som på vardagar.

Den verksamhet som erbjuds på de fritidsgårdar där jag genomfört deltagande observationer stämmer bättre överens med killarnas preferenser än med tjejernas. Innehållsmässiga faktorer kan vara en anledning till att tjejer i lägre grad besöker fritidsgårdar. Det gäller såväl vardagar som helgkvällar.

Unga på gymnasiet önskar i första hand att kunna träffa kompisar, ha tillgång till café, möjlighet att sitta och studera, få hjälp av vuxna att söka arbete eller utbildning, spela dator- och tv-spel, idrotta och bara vara/softa (Lengheden, Blomdahl & Elofsson 2016).

VARFÖR BESÖKER INTE FLER UNGA MELLAN 13 OCH 15 ÅR ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET?

I detta avsnitt presenterar vi vad unga i enkätstudierna anger som orsaker till varför de inte besöker en fritidsgård.³¹

Tabell 2.14 Andel som anger följande som orsak till varför de inte besöker en fritidsgård, efter kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

Killar	
Jag tycker inte att det verkar vara kul där	55
Jag är inte intresserad	49
Jag har så mycket annat att göra	45
Det är roligare att vara med en kompis hemma hos mig eller att vara hemma hos en kompis	43
Det är roligare att vara hemma själv	35
Tjejer	
Jag tycker inte att det verkar vara kul där	59
Jag har så mycket annat att göra	58
Jag är inte intresserad	56
Det är roligare att vara med en kompis hemma hos mig eller att vara hemma hos en kompis	56
Jag har inga kompisar där	41

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

Vi ser att de huvudsakliga skälen till att unga på högstadiet inte besöker en fritidsgård är på grund av att de inte tycker att det verkar vara kul där (tabell 2.14). De upplever att fritidsgården inte är intressant och att det är roligare att vara hemma med kompisar. Det är stora likheter mellan killarna och tjejerna, däremot kan vi konstatera att tjejerna tycker alternativen i större utsträckning än killarna.

³¹ En fullständig lista finns i bilaga 2.

SAMMANFATTNING

Kommunernas målsättningar med öppen fritidsverksamhet i dag är i många fall formulerad som att den ska leda till att samtliga barn och unga erbjuds möjlighet till en meningsfull, aktiv och stimulerande fritid. Den här artikeln har dock visat att öppen fritidsverksamhet för unga mellan 13 och 15 år förlorar besökare över tid och att andelen unga i de undersökta kommunerna som besöker verksamheterna är liten i förhållande till den totala ungdomsgruppen.

Både enkätundersökningarna och de deltagande observationerna visar att andelen tjejer på fritidsgårdarna är låg. Enkätstudierna som ligger till grund för denna artikel visar också att det är en större andel unga med små resurser jämfört med unga med stora resurser som besöker verksamheterna. Det är också en större andel bland unga med utländsk bakgrund än bland unga med svensk bakgrund som besöker öppen fritidsverksamhet.

Artikeln visar att det finns skillnader mellan vad killar och vad tjejer i de undersökta kommunerna tycker är viktigt att fritidsgården ska arrangera för aktiviteter på vardagar och helger. De aktiviteter som anordnas är ofta sådana som efterfrågas av killar.

Det huvudsakliga skälet till att unga på högstadiet inte besöker fritidsgårdar är för att de inte tycker det verkar vara kul där.

Det finns två centrala teman som är viktiga för den öppna fritidsverksamheten att arbeta vidare med. Det ena är antalet besökare. Kommunerna har ofta målsättningar i linje med att verksamheterna ska arbeta med den totala ungdomsgruppen. För att lyckas med det behövs ett tydligt och konkret uppdrag och en tydlig målgrupp för landets fritidsledare. De måste få i uppdrag att arbeta med den stora ungdomsgruppen, inte enbart med stammisarna. I arbetet med att nå fler unga krävs också variation av aktiviteterna på fritidsgården.

Det andra centrala temat är att öka andelen och antalet tjejer på landets fritidsgårdar. Därför måste de öppna fritidsverksamheterna, under både veckorna och helgerna, anordna aktiviteter som tjejer tycker är viktiga. Om kommunerna avser att arbeta med den totala ungdomsgruppen i sina öppna fritidsverksamheter behöver könsfördelningen bli jämnare och verksamheterna nå fler unga.

3 FAKTORER SOM PÅVERKAR UNGAS DELTAGANDE I ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

I detta kapitel belyser vi faktorer som kan påverka ungas möjligheter att delta i öppen fritidsverksamhet. Faktorerna som vi beskriver är av olika karaktär. En del rör verksamheternas utformning och organisation, medan andra rör specifika metoder som används i olika verksamheter. Vi lyfter i huvudsak faktorer som underlättar för unga att delta, snarare än faktorer som hindrar deltagande. Detta för att lägga fokus på hur verksamheter kan arbeta för att få fler unga att delta. I viss mån lyfter vi även faktorer som kan hindra deltagande eftersom hindrande och främjande faktorer i vissa fall hör ihop i form av varandras motsatser. Ett dåligt bemötande är till exempel en hindrande faktor medan ett bra bemötande är en främjande faktor. Vi belyser dels faktorer som kan påverka alla ungas deltagande generellt, dels hur vissa faktorer kan vara särskilt viktiga för vissa delar av ungdomsgruppen.

De grupper av unga som vi lyfter särskilt är unga nyanlända och unga med funktionsvariation då dessa grupper pekats ut särskilt i regeringsuppdraget. Eftersom vi arbetar med ett jämställdhetsperspektiv och ett hbtq-perspektiv har vi även valt att belysa faktorer som är särskilt viktiga när man arbetar för ökad jämställdhet och med unga hbtq-personer.

Vi har även valt att lyfta faktorer som kan vara särskilt viktiga för unga som lever i en hederskontext samt för unga vuxna och unga i glesbygd mot bakgrund av att dessa grupper har lyfts som underrepresenterade i öppen fritidsverksamhet, antingen i tidigare studier eller i vårt eget intervjumaterial. Även om vissa faktorer kan vara specifika för vissa grupper av unga är det viktigt att ha ett intersektionellt perspektiv i arbetet med unga eftersom en individ kan ingå i flera olika undergrupper.

Faktorerna har kategoriserats in i fem områden:

- *marknadsföring och information*
- *ungas delaktighet och inflytande*
- *verksamhet och arbetssätt*
- *social miljö, trygghet och bemötande*
- *organisatoriska förutsättningar.*

Inom varje område lyfter vi faktorer generellt. I de fall faktorerna har särskild vikt för någon undergrupp lyfts det under respektive faktor.

Som vi konstaterat i kapitel 2 har antalet fritidsgårdar minskat sen 1990-talet. Vi har dock i arbetet med denna kartläggning stött på andra former av öppen fritidsverksamhet än fritidsgårdar. I slutet av det här kapitlet ger vi två exempel på andra former av öppen fritidsverksamhet.

MATERIAL OCH URVAL

Som underlag till detta kapitel har vi använt tidigare publicerade rapporter på området, dels från MUCF, dels från andra myndigheter, organisationer och forskare. Utöver den statistik som vi presenterat i tidigare kapitel består underlaget främst av kvalitativa studier, fallstudier och projektutvärderingar med fokus på kvalitetsutveckling, delaktighet, inkludering och likabehandling i öppen fritidsverksamhet.

Vi har även genomfört semistrukturerade intervjuer med fem personer som valts ut i egenskap av att de är ansvariga för projekt där de utvecklar nya strategier för att främja deltagande och nå underrepresenterade grupper av unga i öppen fritidsverksamhet. Intervjuerna är gjorda för att komplettera rapporterna och studierna och ge en fördjupad bild av faktorer som påverkar ungas deltagande.

Dessutom har vi haft möten och samtal med aktörer på området. Dessa verksamheter och informanter har i vissa fall valts ut för att de är centrala aktörer med lång erfarenhet inom området eller är aktörer med specifik kunskap om vissa områden. I andra fall har vi använt oss av en snöbollsmetod där kontakter med en informant lett oss vidare till en annan.³² De gruppintervjuer med unga som vi genomfört under arbetet med kartläggningen är också underlag för kapitlet.³³

Materialet har främst hanterats på en deskriptiv nivå. Utifrån materialet har vi sammanställt faktorer som lyfts som främjande respektive hindrande. Vi har identifierat ett antal återkommande teman som utgör de fem grupperna av faktorer som nämns ovan. De olika faktorerna har sedan kategoriserats in under de fem grupperna.

Vi har däremot inte undersökt huruvida de främjande faktorerna och metoderna är evidensbaserade eller inte. I de flesta fall saknas underlag för att beskriva i vilken grad faktorerna påverkar ungas deltagande liksom i vilken omfattning öppna fritidsverksamheter redan arbetar med dessa faktorer i dag. De faktorer som vi belyser som främjande (och hindrande) för ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet är självklart inte de enda faktorer som kan påverka ungas deltagande. Vilka faktorer som lyfts har påverkats av vilka informanter som bidragit med underlag till vårt arbete. De faktorer som beskrivs i kapitlet är sådana som lyfts fram som viktiga i litteraturen och av de informanter vi mött utifrån deras arbete och erfarenhet från fältet.

3.1 Marknadsföring och information

Ungas kännedom om utbud och aktiviteter

Att unga har kunskap om att den öppna fritidsverksamheten finns är en grundförutsättning för att unga ska kunna delta i verksamheten. Vår tematiska analys av ungas fritid och organisering 2014 visar att bristande kännedom om och erfarenhet av fritidsutbudet är ett hinder för ungas deltagande i fritids- och föreningslivet generellt (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). Att unga själva är delaktiga i informationsspridning och marknadsföring av den öppna fritidsverksamheten lyfts som viktigt av några av våra informanter. Det kan både fungera som ett sätt att öka verksamhetens trovärdighet i målgruppen och som ett sätt att nå fler unga då unga ofta har kunskap om vilka informationskanaler andra i deras ålder använder.

Våra informanter menar också att det i informationsarbetet är relevant att använda sig av de kanaler där unga finns och att den information som sprids är tillgänglig för olika grupper av unga. Vi vet att unga i dag söker vägar för engagemang på delvis andra sätt än tidigare och till stor del genom sociala medier (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). Digital tillgänglighet och att kunna kommunicera med unga i deras egna forum har därför betydelse (Bivald & Cardell 2016). Det tycks, utifrån vårt material, som att aktiv rekrytering av unga med hjälp av informationsspridning i rätt kanaler kan öka ungas deltagande.

Informationens betydelse för vissa grupper av unga

Unga nyanlända upplever i högre grad än andra unga att de har för lite att göra på fritiden (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). Samtidigt har nyanlända i många fall

³² Information om intervjupersoner och andra informanter finns i referenserna.

³³ Information om intervjugrupperna finns i bilaga 1.

svårt att komma in i det lokala föreningslivet eller saknar kunskap om det lokala utbudet av fritidsaktiviteter (Individuell människohjälp 2014, Röda Korset 2014). Särskilt för unga ensamkommande som ännu inte har börjat skolan är avsaknaden av sysselsättning ett allvarligt problem enligt Barnombudsmannen (2015).

I de gruppintervjuer med unga som vi genomfört till denna kartläggning är det få unga nyanlända som känner till öppen fritidsverksamhet. Bristande information till gruppen tycks enligt dessa informanter vara ett problem.

”Vi har inte info om vad som finns för aktiviteter här i Sverige.” (Ung person i gruppintervju)

Flera av dessa unga uttrycker dock ett behov av fritidsaktiviteter och möten med andra unga som öppen fritidsverksamhet skulle kunna tillgodose.

Att nå ut med information till *unga vuxna* som inte längre går i skolan kan också vara svårare i och med att det inte finns särskilda arenor där alla unga mellan 18 och 25 år finns och som är självklara för informationsspridning (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). Utifrån vårt material kan vi se olika strategier som kan användas i marknadsföringen av öppen fritidsverksamhet för äldre. Till exempel marknadsföring via sociala medier där äldre unga finns, riktad marknadsföring gentemot vissa grupper med särskilt stort behov av öppen fritidsverksamhet, marknadsföring via ungdomsmottagningar, ung vuxen-psykiatri, civilsamhälle, bibliotek, asylboenden, LSS-verksamhet, festivaler och evenemang.

SAMVERKAN MED SKOLA, CIVILSAMHÄLLE OCH FAMILJER

Informationsspridning via samverkan med skolan och det lokala civilsamhället lyfts också av ett par informanter som faktorer som kan främja ungas deltagande. Om skolan och föreningslivet har kunskap om den öppna fritidsverksamheten kan de lotsa unga dit. Lokal samverkan kan fungera främjande genom att information om öppen fritidsverksamhet sprids till unga direkt och till andra aktörer som redan har legitimitet bland unga, föräldrar och lokalsamhälle. På så sätt kan förtroendet för fritidsverksamheten stärkas (KEKS 2010).

Att samverka med föräldrar kan vara särskilt viktigt i mer resurssvaga grupper som kanske inte själva tar kontakt med fritidsverksamheter. Då behöver verksamheterna nå ut med information och etablera en relation med föräldrarna (Bivald & Cardell 2016). Information är en främjande faktor, i och med att kunskap om utbud krävs för att föräldrar ska kunna hjälpa sina barn in i fritidsaktiviteter. Kunskap om verksamheten är också nödvändig för att föräldrarna ska kunna känna sig tillräckligt trygga för att låta sina barn vara med. Ett aktivt och kontinuerligt samarbete med verksamheter som möter unga och föräldrar är generellt en faktor som ger positiva effekter även för de unga, genom att förebygga olika former av social problematik (Andreassen 2003). Detta har framkommit även i projekt med syfte att främja ungas deltagande i fritidsaktiviteter inom föreningslivet (se Röda Korset 2014).

Samverkans betydelse för vissa grupper av unga

Kontakt med föräldrar och syskon är enligt ett par intervjupersoner extra viktigt för *unga som lever i hederskontexter* eller på annat sätt kontrolleras av familjen eller släkten.

Intervjupersonerna, som arbetat med unga i hederskontext, menar att information om verksamheten och en positiv kontakt mellan anhöriga och fritidspersonal bidrar till att skapa förtroende och att vårdnadshavare vet vad de skickar i väg sina barn till. Samtidigt behöver

personalen vara uppmärksam på eventuella kränkningar eller hot från den unges familj eller släkt och agera vid sådana misstankar.

För unga hbtq-personer som lever i en hederskontext kan kontakt med vårdnadhavare innebära en risk om exempelvis information om den ungas identitet når personer som inte accepterar den unges sexuella läggning eller könsidentitet (Darj & Nathoorst-Böös 2011).

För *unga nyanlända* kan samverkan mellan öppen fritidsverksamhet och personal på asylboenden vara central för att unga som bor där ska få information om verksamheter de kan delta i. Kommunikation mellan kommun, boenden och öppen fritidsverksamhet kring hur många unga asylsökande som kommer att flytta in och när, underlättar planeringen av den öppna fritidsverksamhet och förbättrar möjligheterna att ta emot unga nyanlända på ett bra sätt.

I myndighetens gruppintervju med *unga med funktionsvariation* lyfter några unga att deras föräldrar kan hindra dem från att delta i vissa aktiviteter som föräldrarna upplever är för farliga. Något som också känns igen av en informant som jobbar med fritid för unga med funktionsvariation. För föräldrarna kan det handla om oro för hur det ska gå på fritidsaktiviteten, men också om bristande tid och energi på grund av en stor mängd andra kontakter och aktiviteter kopplade till barnens skolgång och hälsa. Dialog med föräldrar, ökad möjlighet till assistans och förbättrad samordning av kontakter kan därmed vara möjliga främjande faktorer.

För gruppen *unga vuxna* är samverkan med lokalsamhället också viktig. Samverkan mellan öppen fritidsverksamhet och det övriga lokalsamhället kan bidra till hjälp med etablering för unga vuxna som besöker verksamheterna och står utanför studier och arbetsliv. En intervjuperson från Malmö stad beskriver hur samverkan med exempelvis arbetsförmedling och socialtjänst möjliggör verksamheter som också kan öka ungas chanser till etablering i arbetslivet och bidra till bättre samverkan kring ungas hälsa och sociala situation i stort.

Lokalbefolkningens bild av verksamheten

Vilken bild som förmedlas av verksamheten tycks också kunna ha betydelse för om unga vill, kan och får delta. Det kan handla om vad som förmedlas genom verksamhetens egen marknadsföring och vad besökare och andra säger om verksamheten. En informant från Fritidsforum beskriver hur de iakttagit hur föreställningar om fritidsgården bland invånarna på en ort eller i ett bostadsområde har stor betydelse för om unga deltar i fritidsgårdens verksamhet eller inte. Informanten menar att om det sprids en negativ bild av vad en fritidsgård är så hindrar detta unga från att delta.

Det handlar både om att unga själva kan få en negativ bild av fritidsgården och därmed inte själva vill gå dit, och att deras föräldrar, syskon eller grannar får en negativ bild av verksamheten och därför hindrar unga från att gå dit. Det kan exempelvis handla om att det är känt i området att destruktiva ungdomsgäng är på eller utanför fritidsgården, att en majoritet av besökarna är killar och att det därmed upplevs som otryggt för tjejer att gå dit, eller att bråk, kriminalitet eller droganvändning i området på något sätt förknippas med fritidsgården.

För att förändra detta menar informanten att det behövs både en förändring av själva fritidsverksamheten, så att den inte lever upp till negativa förväntningar, och ett aktivt arbete med positiv informationsspridning och marknadsföring lokalt.

3.2 UNGAS DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Att arbeta med ungas delaktighet och inflytande kan vara ett sätt att locka fler deltagare till verksamheten, men även ett mål som kan nås med hjälp verksamheten.

UNGAS DELAKTIGHET

Att arbeta med ungas delaktighet och inflytande har lyfts av flera informanter som en faktor som kan främja ungas deltagande. Enligt KEKS (2010) handlar delaktighet om en persons aktiva och frivilliga bidrag till någon kollektiv process som hen anser vara viktig och meningsfull för sig själv eller andra. Delaktighet innebär att vara med och göra något medan inflytande består i att vara med och bestämma om något (KEKS 2010).

I en rapport från 2008 påpekas att om verksamheten ska ha en positiv effekt för besökarna och främja personlig och social utveckling krävs att den baseras på delaktighet (Forkby, Johansson & Liljeholm Hansson 2008).

I vilken grad och på vilka sätt unga är delaktiga i utformning och genomförande av öppen fritidsverksamhet ser mycket olika ut (KEKS 2010). I en genomgång av de statliga satsningar som gjordes under perioden 2004–2014 för att öka ungas möjligheter till fritid och organisering visas att en majoritet var inriktade på att rekrytera och behålla unga, snarare än på att öka delaktighet och inflytande för de unga i verksamheten (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2014).

I MUCF:s enkät till landets kommuner 2014³⁴ framkom samtidigt att en majoritet av kommunernas fritidsgårdar och ungdomens hus på något sätt arbetar för att ge unga inflytande över verksamhetens genomförande (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2014).

KEKS (2010) har undersökt hur ungas möjligheter till och upplevelser av delaktighet påverkas av personalens metoder, förhållningssätt och förväntningar på unga. Utifrån en analys av fyra öppna verksamheter identifierade KEKS två olika sätt att tänka och agera bland fritidspersonalen – en inordnande praktik och en utvidgande praktik.

Inom den inordnande praktiken ses unga vara i behov av trygghet, skydd, stöd, strukturer, gränser, vägledning och fostran. Fritidsledaren förväntas leda in unga på rätt väg i livet och att lära dem att anpassa sig till samhällets normer och värderingar. Unga ska tränas att bli delaktiga och ta ansvar inom de ramar som verksamheten sätter upp samtidigt som de får en trygg, avkopplande och rolig paus i vardagen. Att ordna aktiviteter som unga deltar i ses som ett mål i sig.

I den utvidgande praktiken antas unga vara kompetenta att fatta självständiga beslut och att själva hitta lösningar på problem om de ges rätt förutsättningar. Unga antas behöva tilltro, uppmuntran, verktyg, utmaningar, inspiration och delaktighet, möjligheter att själva söka kunskap och sätta gränser. Fritidsledaren förväntas agera som en handledare som tillsammans med den unge både utformar och genomför verksamheten. Unga förväntas producera aktiviteter i stället för att konsumera dem. Målet är ytterst en ungdomsdriven verksamhet, där delaktighet ses som målet och aktiviteterna både som ett mål i sig och som ett medel för att nå delaktighet (KEKS 2010).

³⁴ Se kapitel 2.

Delaktighetens och inflytandets betydelse för vissa grupper av unga

I arbetet med delaktighet kan det vara viktigt att ha ett *jämställdhetsperspektiv*. Som vi tar upp i kapitel 2 visar myndighetens ungdomsenkät 2015 att en större andel killar än tjejer besöker fritidsgårdar och ungdomens hus. Det finns studier som tyder på att det är en större andel killar än tjejer på fritidsgårdarna som upplever att de alltid eller oftast kan vara med och påverka utbudet av aktiviteter, när och hur aktiviteterna genomförs, regler på gården, lokalens utformning och utrustning samt hur verksamhetens pengar används (KEKS 2010, Malmö stad 2013).

För *unga nyanlända* kan det också ha särskild betydelse att arbeta med delaktighet och inflytande. I arbetet med kartläggningen har vi fått information om att många unga som söker asyl i Sverige upplever maktlöshet under både flykten och asylprocessen. De är på många sätt beroende av myndigheternas regler och beslut och av hjälp och stöd från vuxna i skolan och på asylboenden. Precis som för övriga unga är det en främjande faktor att ge unga nyanlända förtroende och skapa möjligheter för delaktighet och inflytande i den öppna fritidsverksamheten. Ett sätt att göra det på kan vara att ge unga nyanlända kunskap om hur föreningslivet i Sverige fungerar och hur de själva kan initiera aktiviteter och samarbeten (Individuell Människohjälp 2014, Röda Korset 2014).

Unga med funktionsvariation vittnar i högre grad än andra unga om upplevelser av maktlöshet och att inte själva kunna påverka viktiga delar i vardagen (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014, 2015, Ungdomsstyrelsen 2012b). Enligt ett par informanter som arbetat med unga med funktionsvariation finns det inom öppen fritidsverksamhet en risk för att unga med funktionsvariation inte inkluderas arbetet med delaktighet och inflytande som omfattar andra unga.

Fritidsforum tog fasta på denna problematik i projektet *Självbestämmande, inkludering och hälsa* som drevs i samarbete med DemokratiAkademien 2012–2015. Syftet var att främja inkludering av unga med intellektuella funktionsvariationer i öppen fritidsverksamhet och att stärka personlig utveckling, delaktighet och medbestämmande utifrån ungas egna förutsättningar. Projektet omfattade åtta kommuner och kommer bland annat att resultera i en metodbok för arbete med målgruppen och strategier för att främja samverkan över organisatoriska gränser. De fritidsgårdar som deltagit i projektet vittnar om ett ökat antalet deltagare med funktionsvariation genom satsningar på målgruppens delaktighet i verksamhetens utveckling. I en gruppintervju med unga med funktionsvariation lyfter de inflytande över verksamheten som något som bidrar till att de vill gå dit.

För *unga vuxna* kan arbete med delaktighet också vara viktigt enligt några informanter. Genom att rekrytera unga ledare och främja ungas ledarskap kan äldre unga både lockas till verksamheten och bidra till den menar en informant som bland annat möter unga vuxna i sin verksamhet. Några informanter lyfter stöd av ungas organisering som en central del i arbete med unga vuxna. En väg in i öppen fritidsverksamhet kan vara att unga uppmuntras att starta egna föreningar eller grupper som använder fritidsgårdens lokaler. Fritidspersonalen kan då stötta unga med kunskap, handledning och praktiskt stöd i den mån det behövs. Föreningsbildande är i sin tur viktigt för ungas engagemang senare i livet och för kunskap om demokrati (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

KUNSKAP OM UNGAS ÖNSKEMÅL OCH EFTERFRÅGAN

Våra informanter har lyft att planeringen av öppen fritidsverksamhet måste utgå från ungas egna önskemål och behov om det ska vara möjligt att rekrytera och behålla besökare och för att överhuvudtaget kunna skapa en relevant verksamhet. Flera av intervjupersonerna ger exempel på öppen fritidsverksamhet som i stället planeras utifrån vad vuxna tror att unga vill ha, eller utifrån vad vuxna anser är konstruktivt och lämpligt för unga att ägna sig åt. Något som kan leda till att unga inte vill delta. Att utgå från ungas önskemål tycks därmed viktigt och har tidigare lyfts av vår myndighet (Ungdomsstyrelsen 2008).

En verksamhet som utgår från ungas önskemål och behov förutsätter fritidspersonal och verksamhetsledare som har kunskap om vad unga vill och behöver (Forkby, Johansson & Liljeholm Hansson 2008). Eftersom önskemål och behov kan se olika ut inom olika ungdomsgrupper och på olika orter eller bostadsområden menar flera intervjupersoner att det är nödvändigt att hämta in denna kunskap lokalt, exempelvis genom att prata med unga som bor i området. Det rör både unga som redan deltar i verksamheten och unga som inte deltar, men som tillhör målgruppen. Att inhämta kunskap om ungas önskemål kräver i sin tur personal som har tid, till exempelvis skolbesök eller andra sätt att kommunicera med unga och att göra en behovsanalys.

3.3 VERKSAMHET OCH ARBETSSÄTT

ETT FRÄMJANDE PERSPEKTIV

Ett flertal metoder har utvecklats för främjande arbete i öppen fritidsverksamhet med unga (Forkby, Johansson & Liljeholm Hansson 2008, KEKS 2010, Kunskapscentrum för fritidsledarskap 2016, Ungdomsstyrelsen 2008). Dessa varierar något beroende på teoretisk utgångspunkt, problemanalys och mål, det vill säga vad som konkret ska främjas. Fokus ligger ofta på att främja personlig utveckling och lärande hos individer som deltar i verksamheten, snarare än på att främja deltagande hos befintliga och potentiella besökare. Ett främjande arbete med unga kan dock på olika sätt indirekt främja att unga kommer till och stannar kvar i verksamheten. En informant menar att ett arbete för tillitsfulla relationer mellan ledare och unga främjar ungas deltagande i verksamheten i och med att de upplever verksamheten som meningsfull, får ansvar och känner sig behövda.

Flera informanter lyfter på olika sätt vikten av ett förhållningssätt och en struktur som främjar ungas självförtroende, utveckling och sociala sammanhållning. Detta främjar i sin tur den sociala tryggheten i området, vilket gör det lättare för fler att komma till verksamheten. En informant beskriver det så här:

”De får höra att de är duktiga och det gör att de mår bättre och börjar tro på sig själva. Och då fungerar det även bra på aktiviteterna och de kan ta med sig detta till skolan.”

(Sektionschef, Allaktivitetshuset Malmö stad)

STRUKTURERADE AKTIVITETER

Diskussioner kring fördelar och nackdelar med strukturerade ledarledda aktiviteter jämfört med mer fritt umgänge i öppen fritidsverksamhet har förts såväl bland yrkesverksamma som bland forskare under flera decennier (Ungdomsstyrelsen 2008). Nyare forskning visar att ledarledda och strukturerade aktiviteter kan motverka kriminalitet och social problematik och främja ungas sociala utveckling i öppen fritidsverksamhet (Mahoney & Stattin 2000, Vainik, Robyn, Wollter & Kassman 2016).

Flera av intervjupersonerna bekräftar denna bild och menar att tydliga och strukturerade aktiviteter förebygger kränkningar, stölder och vandalisering som oftare sker under fritt umgänge utan någon vuxen som närvarar. Det skapar också trygghet genom att unga vet vad som förväntas av dem och vad de går till. En informant berättar hur de arbetat med strukturerade aktiviteter:

”Vi har enbart strukturerade aktiviteter, man kan inte komma och bara hänga. Alla vet att går jag på den här aktiviteten så är jag med på den. Det tar bort stölder, det tar bort mobbning.”

(Sektionschef, Allaktivitetshuset Malmö stad)

Enligt en informant kan nya besökare lockas särskilt genom strukturerade aktiviteter. I ett par av våra intervjuer med nyckelpersoner och i gruppintervjuer med unga lyfts samtidigt vikten av att unga också kan sitta ned och bara prata med varandra.

Strukturerade aktiviteterets betydelse för vissa grupper av unga

Strukturerade aktiviteter är något som några informanter menar kan främja *tjeje*s deltagande i öppen fritidsverksamhet. En informant från Fritidsforum berättar att i en kommande rapport från dem, där de intervjuat 80 unga på olika orter i landet inom jämställdhetsprojektet *Vi kallar det för heder*, ses vissa skillnader mellan tjejer och killar i önskemål kring den öppna fritidsverksamhetens utbud och upplägg. Tjejer lyfter i högre grad än killar ett behov av tydliga och ledarledda aktiviteter och en tydlig struktur på verksamheten. Även en annan informant menar att verksamheter som har många olika aktiviteter tycks lyckas bättre med att locka tjejer.

Strukturerade, ledarledda och tidsbegränsade verksamheter med en tydlig inriktning kan enligt några informanter som arbetat med *unga i hederskontext* vara en främjande faktor för att nå dessa unga. Det bidrar enligt informanterna till att göra verksamheten begriplig för anhöriga och att unga kan hänvisa till en specifik aktivitet som de deltar i. Aktiviteterna kan med fördel läggas i anslutning till skoldagen, så att unga kan gå direkt från skolan till fritidsverksamheten. Om verksamheten läggs senare på kvällen är det inte säkert att unga får stanna kvar ensamma i väntan på att kunna delta i en aktivitet.

Verksamheternas öppettider och placering

De olika intervjupersonerna har olika perspektiv på öppettider i öppen fritidsverksamhet, beroende på vilka behov de ser i de områden där de verkar. Faktorer de menar att verksamheten bör ta hänsyn till vid planering av öppettider är ungas egna önskemål, förväntningar och krav från föräldrar på när och var unga får vara hemifrån, tryggheten i området vid olika tidpunkter och möjligheten att ta sig hem kollektivt. I praktiken menar de dock att det oftare är verksamhetens resurser och uppdraget från huvudmannen som styr öppettiderna.

I ungdomsenkäten 2015 uppgav 36 procent av unga i åldern 16–25 år att de avstått från att delta i någon fritidsaktivitet på grund av att avståndet dit varit för långt eller för att det varit för svårt att ta sig dit. För unga med begränsade sociala och ekonomiska resurser och unga med fysiska funktionsvariationer är det också särskilt viktigt med fysisk tillgänglighet, bland annat eftersom transporter och transportkostnader kan innebära hinder för att delta (Christensen & Christensen 2006).

Öppettider och placeringens betydelse för vissa grupper av unga

Enligt bland annat *Ensamkommandes förbund* är det vanligt att *unga nyanlända* saknar arbete och fritidsaktiviteter under sommaren och under andra skollov. Detta tillsammans med en ofta begränsad ekonomi gör att gratis öppen fritidsverksamhet även under sommaren kan spela särskilt stor roll för unga nyanlända. Några informanter vi varit i kontakt med påpekar att unga som bor på HVB-hem eller andra typer av boenden för asylsökande ofta har svårt att på egen hand ta sig till en öppen fritidsverksamhet om inte denna ligger i det direkta närområdet. Detta på grund av okunskap om området och kollektivtrafiken och en ofta mycket begränsad ekonomi. Faktorer som främjar deltagande för dessa unga är därför hjälp med transport genom skjuts, bidrag till busskort eller sällskap av andra unga eller ledare som kan visa vägen.

Riksidrottsförbundet (2009) visar att lång resväg och resekostnader i högre grad är ett hinder för ungas deltagande i fritidsaktiviteter *i glesbygden* jämfört med för unga i städer. Verksamhetens placering, hur den fungerar och billig kollektivtrafik är faktorer som kan ha betydelse. Ett alternativ till att de unga tar sig till öppen fritidsverksamhet är att den öppna fritidsverksamheten tar sig till de unga. Genom mobil verksamhet kan unga i olika delar av ett geografiskt område få tillgång till öppen fritidsverksamhet. Det kan till exempel handla om en buss eller släpvagn med utrustning för olika aktiviteter som körs av fritidspersonal. Du kan läsa mer om mobil fritidsverksamhet i slutet av detta kapitel. För unga i glesbygd kan det vara aktuellt att använda andra befintliga lokaler som mötesplatser. En informant ger ett exempel på detta:

”Bygdegårdarna är en allmän samlingslokal som kan användas för ungdomsverksamhet. Det är en neutral plats, alla är välkomna och har lika mycket rätt till platsen. Och det finns ofta på orter där det inte finns så mycket annat.” (Projektansvarig, Bygdegårdarnas Riksförbund)

Bygdegårdarnas Riksförbund uppmuntrar unga att starta egna föreningar, eller att starta lokala grupper i rikstäckande föreningar, som sedan kan ordna verksamhet på ortens bygdegård. Genom att gå med i föreningen får de unga tillgång till stöd även där det finns begränsat med fritidspersonal på orten.

GRATIS DELTAGANDE

I Ungdomsenkäten 2015 uppgav 38 procent av unga i åldern 16–25 år att de avstått från att delta i någon fritidsaktivitet för att de inte haft råd.³⁵ Även i kartläggningen av ungas fritid och organisering (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014) framkommer detta. Det indikerar att det faktum att öppen fritidsverksamhet generellt är gratis troligen är en faktor som främjar deltagande.

Som vi tar upp i kapitel 2 kan öppen fritidsverksamhet vara extra viktig för unga som bor i socioekonomiskt utsatta områden (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

³⁵ Se kapitel 2.

Detta lyfts även av Rädda Barnen (2012). En informant lyfter också att gratis öppen fritidsverksamhet som särskilt viktig i socioekonomiskt utsatta områden. Det innefattar även att verksamheten inte kräver att deltagarna har med sig någon särskild utrustning och att verksamheten arbetar aktivt för en kultur där utrustning och kläder inte innebär status. En informant berättar hur det fungerar i deras verksamhet:

”Du kan komma som du är. Om du kommer till fotbollen i jeans så är det ingen som frågar varför. Du kan komma barfota.” (Sektionschef, Allaktivitetshuset i Malmö)

ALLMÄNNA RESPEKTIVE RIKTADE VERKSAMHETER

Organisationen *Make Equal* arbetar för jämställdhet och jämlikhet inom bland annat området fritid för unga. De menar att riktade satsningar på verksamheter för grupper av unga som är underrepresenterade i verksamheten bör ses som en metod och inte som ett slutgiltigt mål (Bargell, Karlson & Östensson 2014). De menar att det är nödvändigt att skapa strategier för att integrera gruppen i den ordinarie verksamheten, parallellt med riktade satsningar.

En av våra intervjupersoner lyfter ett liknande resonemang, och lägger till att upplägg med riktade eller allmänna verksamheter måste utgå från vad de unga själva önskar. Även om målet till exempel är att ha könsblandade grupper kan riktade verksamheter vara ett nödvändigt första steg för att en viss grupp av unga ska vilja eller våga komma till verksamheten alls. När de unga väl är i verksamheten och känner sig trygga går det att arbeta med frågor om jämställdhet och jämlikhet, att öka kunskapen och skapa utrymme för diskussion och normförändrande arbete. Informanten beskriver:

”Det som vi har upplevt nu när vi har varit igång i fem år är att de könsuppdelade grupperna börjar dra sig samman, tjejerna önskar själva att de kan få vara med killarna. Då fungerar det, när det kommer från dem.” (Sektionschef, Allaktivitetshuset i Malmö)

Samtidigt behövs vid riktade verksamheter en medvetenhet om att indelning av unga i grupper riskerar att skapa svåra gränsdragningar och unga som inte känner sig välkomna i någon grupp. Det kan till exempel handla om unga transpersoner som inte kan eller vill delta i verksamheter enbart för tjejer eller enbart för killar (Ungdomsstyrelsen 2011).

Myndigheten har i tidigare studier poängterat vikten av att både arbeta med att utveckla verksamheter som är trygga för alla, samtidigt som det kan behövas riktade verksamheter för vissa grupper som har behov av det (Ungdomsstyrelsen 2012a).

Riktade eller allmänna verksamheters betydelse för vissa grupper av unga

Att arbeta med riktade verksamheter är något som också lyfts av några informanter som en faktor som kan främja *tjeje*s deltagande. I Fritidsforums intervjuer med unga som nämns tidigare i kapitlet berättade flera tjejer om att de enbart gick till eller skulle kunna tänka sig att gå till öppen fritidsverksamhet som riktade sig till just tjejer. Även andra informanter lyfter aktiviteter för enbart tjejer som en nödvändig väg in i verksamheten för vissa. Det kan handla om att tjejer inte känner sig trygga i rum där majoriteten är killar, att tjejerna på olika sätt hindras från att ta plats eller att aktiviteterna anpassas efter killar.

För unga *hbtq-personer* är diskussionen om allmänna eller riktade verksamheter också aktuell. Utöver behovet av en inkluderande och trygg miljö i ordinarie öppen fritidsverksamhet lyfts också behovet av verksamheter som riktar sig enbart till unga *hbtq-personer* och unga som är osäkra på

sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck i flera rapporter (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014, Ungdomsstyrelsen 2012a).

Genom riktade verksamheter kan unga hbtq-personer få möjlighet att träffa andra med liknande erfarenheter och stärka varandra, samtidigt som de erbjuds ett tryggare rum där heteronormen inte är lika stark. I myndighetens gruppintervju med unga hbtq-personer som går till en riktad öppen fritidsverksamhet beskriver alla verksamheten som viktig. Några menar att det är det enda alternativet för dem eftersom de inte känner sig trygga i fritidsverksamheter som har en mer generell målgrupp. I den riktade verksamheten slipper de "komma ut" som hbtq-personer, upplever att de kan vara sig själva och fokusera på andra saker än på hbtq-identiteten om de så vill.

"Jag trivs så bra på Egalia för att det är ingen som frågar om min könsidentitet eller ställer frågor som jag inte trivs med. Den enda frågan som jag har fått är vilket pronomen som jag vill att folk ska använda om mig och det tycker jag känns väldigt bra." (Ung person i gruppintervju)

Både de unga i gruppintervjun och en av våra intervjupersoner lyfter att behovet av verksamheter för unga hbtq-personer är större än utbudet. På många orter finns inga riktade verksamheter och de verksamheter som finns har inte tillräckligt med resurser för att ha öppet så ofta som deltagarna önskar. Samtidigt som riktade verksamheter beskrivs som viktiga är det inte alla unga hbtq-personer som vill, kan eller vågar gå just till en riktad verksamhet. Det kan till exempel upplevas som hotfullt att bli sedd av skolkamrater eller släkt vid besök i hbtq-riktade verksamheter (Ungdomsstyrelsen 2012a).

Myndighetens tidigare studier och våra gruppintervjuer med unga till den här kartläggningen visar att *unga med funktionsvariation* efterfrågar öppen fritidsverksamhet som enbart är för dem (Ungdomsstyrelsen 2012b). I intervjuer med deltagare i en öppen fritidsverksamhet endast för unga med funktionsvariation i Stockholm beskriver de verksamheten som en fristad.

Flera informanter lyfter behovet av öppen fritidsverksamhet för *unga vuxna*. Behovet av verksamhet för unga vuxna menar de är större inom vissa grupper av unga, till exempel unga utan arbete, unga med funktionsvariation och unga nyanlända – unga som av olika orsaker har för lite att göra, som har begränsade sociala nätverk eller begränsade resurser för aktiviteter som kostar pengar eller aktiviteter som kräver särskilda förkunskaper. Vissa unga tycks uppleva att de som äldre ungdomar eller unga vuxna faller mellan stolarna. En av deltagarna i våra gruppintervjuer beskriver behovet bland äldre unga:

"Vi är för unga för klubben och för gamla för fritidsgårdarna." (Ung person i gruppintervju)

Precis som för andra underrepresenterade grupper kan riktad verksamhet för unga vuxna fungera främjande. Riktade verksamheter för äldre är relevant i den mån gruppen har andra intressen och önskemål om aktiviteter än yngre. Några av våra informanter som arbetar med unga vuxna beskriver hur unga som har tagit studenten efterfrågar hjälp med att skriva cv och andra former av stöd i etableringen i arbets- och samhällslivet. Enligt flera av de aktörer vi har pratat med kan separerade verksamheter för olika åldergrupper också verka främjande för yngre besökare eftersom dessa kan bli avskräckta om många äldre är där.

En informant lyfter att ett annat sätt att nå äldre unga är genom verksamheter för alla åldrar, det vill säga barn, unga och vuxna, utan övre åldersgräns. Genom att samla aktiviteter för olika åldrar inom samma verksamhet utmanas bilden av en fritidsgård för unga i en viss ålder.³⁶

SOCIAL MILJÖ, TRYGGHET OCH BEMÖTANDE

BEMÖTANDE

Att unga känner sig trygga och inkluderade och får ett bra bemötande av personal och av andra unga är viktigt för att de ska vilja komma till verksamheten och stanna kvar i den. Det gäller för alla unga, men särskilt för grupper av unga som i högre grad än andra utsätts för kränkningar, våld, diskriminering eller på annat sätt begränsas i sin vardag, till exempel unga med funktionsvariation och unga hbtq-personer (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014, Ungdomsstyrelsen 2010, 2011, 2012a). I kapitel 2 har vi sett att unga som på olika sätt bryter mot normer i högre grad än andra avstår från att delta i fritidsaktiviteter av rädsla att bli dåligt bemötta.

Bemötandets betydelse för vissa grupper av unga

I Malmö stads (2013) jämställdhetsanalys av sin öppna fritidsverksamhet framkom skillnader i bemötande av *tjejer* och *killar*. Författarna skriver att bemötandet ofta bygger på föreställningar om tjejer som duktiga och killar som stökiga. Personalens bemötande kan på så sätt förstärka de normer och beteenden som exkluderar tjejer och icke-normativa killar från verksamheten.

Kunskap om genus och jämställdhet hos personalen samt reflektioner i personalgruppen är förutsättningar i ett arbete för att främja ungas deltagande på lika villkor, oberoende av kön. Ett sätt att främja ett jämställt bemötande är att arbeta med jämställdhetsintegrering. Detta innebär enkelt uttryckt en implementering av ett jämställdhetsperspektiv i alla delar och på alla nivåer i en verksamhet. Myndigheten har tidigare lyft jämställdhetsintegrering som ett verktyg i jämställdhetsarbetet inom området ungas fritid och organisering (Ungdomsstyrelsen 2013).

Funkabo fritidsgård är en verksamhet som arbetat med jämställdhetsfrågor under en längre period. De har under tio år arbetat systematiskt för att jämställdhetsintegrera verksamheten genom en etablerad modell som de anpassat för öppen fritidsverksamhet. Arbetet innebar att skapa en grundläggande förståelse för genus och jämställdhet bland personalen, att kartlägga och analysera verksamheten ur ett jämställdhetsperspektiv, att formulera mål och åtgärder baserat på analysens resultat samt att genomföra och utvärdera åtgärderna. Arbetet ledde inte bara till att de 2013 hade 43 procent tjejer som besökare, utan skapade också en bättre fysisk och psykosocial miljö för både unga och personal med mindre bråk och kränkningar och en utvecklad verksamhet med fler aktiviteter (Kalmar kommun 2013).

Unga nyanlända i våra gruppintervjuer har lyft behovet av mötesplatser mellan dem själva och etablerade unga. Både unga själva och andra informanter vittnar om att det är svårt att få unga med olika bakgrund att känna sig välkomna i öppen fritidsverksamhet och att faktiskt umgås med och lära känna varandra i verksamheten. Ett sätt för att få unga med olika bakgrund att mötas, som lyfts av en informant, är att utgå från de ungas intressen snarare än identiteter eller erfarenheter och aktivt sammanföra unga som har liknande intressen.

Att arbeta med bra bemötande tycks vara extra viktigt för *unga hbtq-personer*. Ungdomsenkäterna 2012 och 2015 visar att det är ungefär dubbelt så vanligt att unga bisexuella,

³⁶ Läs mer om denna typ av verksamhet i stycket om allaktivitetshus senare i kapitlet.

homosexuella och unga som är osäkra på sin sexuella läggning har avstått från att delta i fritidsaktiviteter på grund av rädsla för att bli dåligt bemötta, jämfört med unga heterosexuella. Myndighetens tidigare rapporter har visat på behovet av trygga och inkluderande mötesplatser för unga hbtq-personer (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014, Ungdomsstyrelsen 2010, 2012a). För många unga hbtq-personer är det nödvändigt med information om verksamheten som tydligt uttrycker att hbtq-personer är välkomna (Ungdomsstyrelsen 2012a). Det kan till exempel göras genom regnbågsflaggor eller genom information om att det finns hbt-kompetent personal på plats. En informant beskriver hur de resonerat kring välkommandet av unga hbtq-personer:

”Vi brukar ju skriva på våra programblad att alla är välkomna, men så började vi fundera över om det stämde, om alla verkligen var välkomna eller om det fanns ungdomsgrupper vi inte nådde. Och då kom vi fram till att vi inte hade några hbtq-personer.” (Fritidskonsulent, Varberg kommun)

I vår gruppintervju med unga hbtq-personer lyfts social miljö och trygghet som de faktorer som har störst inverkan på om de unga deltar i öppen fritidsverksamhet eller inte. Ett par av de unga berättar att de tidigare besökt öppen fritidsverksamhet där de bor, men slutat gå dit på grund av kränkningar och negativa attityder från andra unga.

Personalens kunskap om hbtq-frågor, ett öppet och respektfullt bemötande, verktyg för att arbeta för att stärka unga hbtq-personer och motverka homofobi och transfobi i verksamheten är faktorer som återkommande lyfts som viktiga faktorer i tidigare studier (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014, Ungdomsstyrelsen 2010, 2011, 2012a). Detta bekräftas av unga i gruppintervjun. De beskriver situationer där ansvaret för att stoppa kränkningar läggs på de unga hbtq-personerna själva och där fritidspersonalen ser vad som pågår men inte reagerar. En av gruppdeltagarna berättar:

”Ledarna hörde ju när folk pratade till mig och gjorde ingenting. De tänkte väl att det är normalt. Personalen på fritidsgårdar borde läsa på mer om hbtq och ta mer ställning för det.” (Ung person i gruppintervju)

I gruppintervjun lyfts exempel på hbtq-kompetenta fritidsledare i riktade verksamheter som något som främjar deltagande. Fritidsledare som tydligt agerar vid kränkningar, och som kan ta diskussioner kring hbtq-frågor på ett bra sätt, ökar enligt de unga upplevelsen av trygghet i verksamheten.

En informant vid ungdomsgården STN432 i Varberg, som är en av de ungdomsgårdar som var först med att hbt-certifieras av RFSL, menar att certifieringen har inneburit ökad kunskap och reflektion hos personalen på gårdarna i Varbergs kommun som i sin tur har utvecklat verksamheten och bemötandet av besökarna.

”Personalen har fått upp ögonen för det egna förhållningssättet och de tänker mer på hur de ställer frågor till ungdomarna. Till exempel att ställa öppna frågor och inte ha förutfattade meningar om vad ungdomarna ska svara. Och de har tänkt igenom hur lokalerna är uppbyggda.” (Fritidskonsulent, Varberg kommun)

Att arbeta med bemötande är också viktigt för gruppen *unga med funktionsvariation*. En högre andel unga med funktionsvariation uppger att de har avstått från att delta på grund av rädsla för dåligt bemötande, än unga utan funktionsvariation. Våra gruppintervjuer visar att personalens

förhållningssätt och bemötande har stor betydelse för deltagande i öppen fritidsverksamhet bland unga med funktionsvariation. Våra informanter som arbetat med unga med funktionsvariation menar att brister i bemötande exempelvis kan handla om okunskap kring ungas förutsättningar eller en infantilisering av personer med funktionsvariation, där de omnämns som och behandlas som barn även i vuxen ålder. I fokusgrupperna med unga med funktionsvariation lyfts också erfarenheter av kränkningar och mobbning av andra unga och oro för negativt bemötande som faktorer som hindrar dem från att delta i öppen fritidsverksamhet.

NORMKRITIK

Förekomst av kränkningar och våld kan ofta kopplas till begränsande normer i en verksamhet, till exempel heteronormen eller normer om funktionalitet. För att förebygga kränkningar och främja trygghet och likabehandling är det därför viktigt att arbeta normkritiskt (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, Ungdomsstyrelsen 2011, 2013). Studier om förebyggande arbete på andra områden som skola och föreningsliv visar på nödvändigheten av tydliga rutiner och riktlinjer för hantering av kränkningar och trakasserier (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014, 2015). Myndighetens enkät till kommunerna 2014 visar dock att majoriteten av kommunernas fritidsgårdar inte arbetar med normkritik som metod (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Betydelsen av ett normkritiskt arbetssätt för vissa grupper av unga

Att de öppna fritidsverksamheternas besökare ofta är killar skulle kunna leda till att vissa maskulinitetsnormer blir rådande på verksamheterna. Dessa normer kan verka hindrande för unga som inte identifierar sig med dem. Maskulinitetsnormer kan ta sig uttryck i allt från en fysisk miljö och aktiviteter som är anpassade efter killars faktiska eller antagna önskemål, till våld och kränkningar, en sexistisk och homofob jargong mellan unga, eller fritidspersonal som medvetet eller omedvetet uppmuntrar maskulinitet. Alla dessa områden bör analyseras för att begränsande faktorer ska kunna identifieras och förändras. En informant från Fritidsforum beskriver hur tjejer de intervjuat till jämställdhetsprojektet *Vi kallar det för heder* upplever att maskulinitetsnormer kan ta sig uttryck på en fritidsgård:

”En tjej som går till fritidsgården behöver ofta ha samma egenskaper som en kille, alltså traditionellt maskulina egenskaper som att vara kaxig och ta mycket plats.” (Informant från Fritidsforum)

En del i att utmana maskulinitetsnormer kan exempelvis vara att arbeta med synlighet och representation av tjejer och killar och personer av annat kön som utmanar dessa normer (Bargell, Karlsson & Östensson 2014, Ungdomsstyrelsen 2013). Exempel finns som visar att denna typ av arbete kan göra att fler tjejer deltar i verksamheten (jfr Kalmar kommun 2013).

MUCF har i tidigare rapporter visat att ett positivt synliggörande av *hbtq-personer* och hbtq-frågor kan ha en identitetsstärkande funktion (Ungdomsstyrelsen 2012a). Det kan både handla om fritidsledare eller andra vuxna som är öppna hbtq-personer och agerar som förebilder för unga och stöttar och inspirerar dem, och om att synliggöra kända hbtq-personer eller fiktiva karaktärer i filmer och böcker. I intervjuer med unga och med fritidspersonal lyfts detta som en viktig del i såväl riktad som öppen fritidsverksamhet. Utöver att vara stärkande för unga hbtq-personer kan det också fungera som ett underlag för arbete kring normer om kön och sexualitet med alla unga i verksamheten.

LOKALERNAS UTFORMNING

Den fysiska miljöns utformning kan också spela roll för ungas utsatthet och upplevelse av trygghet. En informant lyfter att det är viktigt att fritidspersonalen är närvarande i verksamheten och har möjlighet att se vad som pågår i olika delar av en byggnad. Hur lokalen är utformad kan påverka vilka som känner sig välkomna i verksamheten.

Utformningen av lokalerna viktiga för vissa grupper av unga

Strategier för att skapa en tryggare miljö är en central del i allt *jämställdhetsarbete*. Behov av en tryggare miljö för att tjejer ska vilja och våga komma till verksamheten har bland annat lyfts av informanter och i myndighetens rapport *Fokus 14* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2014). En jämställdhetsanalys som Malmö stad har gjort av sina öppna fritidsverksamheter visade att killar inte bara är överrepresenterade i verksamheterna utifrån antal, utan också blir mer uppmärksammade och bekräftade och att lokaler och aktiviteter ofta var anpassade utifrån intressen som killar förväntas ha (Malmö stad 2013). Flera av fritidsgårdarna dominerades av biljard, pingisbord och tv-spel som främst lockade killar och hade främst bilder av män på väggarna. Funkabo fritidsgård i Kalmar är ett exempel på en öppen fritidsverksamhet som genomgående har förändrat utformningen av verksamhetens fysiska miljö som en del i sitt jämställdhetsarbete (Kalmar kommun 2013).

I intervjuer med unga *hbtq-personer* som myndigheten gjort tidigare om deras fritid är omklädningsrum, toaletter och andra könsuppdelade rum ett återkommande tema. Särskilt för unga transpersoner är könsuppdelade rum ett hinder för att kunna delta i fritidsverksamheter (Ungdomsstyrelsen 2012a).

En fysiskt tillgänglig verksamhet är en förutsättning för att alla *unga med funktionsvariationer* ska kunna delta. Tillgänglighet kan handla om alltifrån information om verksamheten som är tillgänglig för unga med synnedsättning, dyslexi eller intellektuell funktionsvariation, till lokaler som är tillgängliga för alla unga oavsett funktionsförmåga. Det handlar också om tillgång till färdtjänst för att ta sig till och från verksamheten samt tillgång till ledsagare, personlig assistans eller tolk. För en del fungerar detta bra, men för många är bristande tillgång till transport och personlig assistans ett hinder för att kunna utöva fritidsaktiviteter (Handisam 2014, Ungdomsstyrelsen 2012b).

Detta bekräftas också av våra informanter som arbetar med unga med funktionsvariationer samt våra gruppintervjuer med målgruppen. Våra informanter lyfter att de unga inte alltid kan bestämma själva om och hur länge de kan delta i verksamheten, utan är beroende av antal timmar beslutad assistans och färdtjänst. Enligt en informant som arbetat med frågor om unga med funktionsvariationer och öppen fritidsverksamhet behövs en bättre samverkan mellan fritidsledare, kommun och landsting för att underlätta samordning av resurser och för att ungas rätt till en meningsfull fritid ska kunna tillgodoses.

3.4 ORGANISATORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

PERSONALRESURSER

Vilka resurser verksamheten har kan vara avgörande för vilken verksamhet de kan erbjuda unga att delta i och i vilken mån de kan arbeta kompetenshöjande och verksamhetsutvecklande med faktorer som främjar ungas deltagande. Enligt Fritidsforum har en jämförelse av resultat ur deras enkäter till öppna fritidsverksamheter 2009, 2011 och 2014 visat tecken på att fritidsledarens uppdrag har förändrats. Flera kommuner har skrivit in i sina uppdrag att öppen fritidsverksamhet ska jobba områdebaserat och i samverkan med civilsamhället. Verksamheternas uppdrag tycks på så sätt ha blivit större. Samtidigt ser Fritidsforum ingen motsvarande förändring av verksamheternas personalresurser.

VERKSAMHETENS STYRNING OCH POLITISKA LEDNING

Att ha uppföljningsbara mål kan vara en viktig organisatorisk förutsättning för den öppna fritidsverksamheten (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). I fallstudier av två kommuner identifierar Lagergren och Persson (2011) oklarheter i den kommunala styrningen av öppen fritidsverksamhet. Otydligheten handlar om svårigheter i att definiera varför verksamheterna bedrivs, vad de består i och vilken målgruppen är. Författarna skriver att enskilda verksamheter kan fungera väl utan övergripande policyer, men att detta innebär att en organiserad samordning och styrning av dem omöjliggörs. En avsaknad av kommunala mål och policyer försvårar också för verksamheterna att få gehör för resurser och för kommunens medborgare att kunna få insyn i och påverka dem (Lagergren & Pettersson 2011).

Kontinuitet, struktur, uppföljning och utvärdering är väsentliga delar av ett utvecklingsarbete med syftet att främja ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet (Forkby, Johansson & Liljeholm Hansson 2008, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). De mål och policyer som sätts för verksamheten behöver följas upp och utvärderas för att de själva ska kunna se om de är på rätt väg eller inte. MUCF (2014) har tidigare lyft vikten av att unga är delaktiga i utvärdering av verksamheter som är till för dem, samt att nya kunskaper och arbetssätt implementeras på alla nivåer i en organisationsstruktur. För att kompetenser och verktyg som utvecklas i särskilda projekt för att främja ungas deltagande inte ska försvinna vid projektets slut behövs strategier och resurser för att integrera dessa i den ordinarie verksamheten.

Även våra informanter lyfter betydelsen av ett tydligt uppdrag och tydlig styrning för att kunna utforma en verksamhet som lockar unga. Om uppdragsgivaren exempelvis endast sätter upp mål i termer av antal besökare så kan detta bli ett hinder i verksamhetsutvecklingen där fokus flyttas från kvalitet och delaktighet till kvantitet. Det kan också handla om reglering av öppettider som inte motsvarar verksamhetens egentliga behov.

3.5 OMRÅDESBASERAT ARBETE, ALLAKTIVITETSHUS OCH MOBILT ARBETE

I avsnittet nedan beskriver vi två exempel på andra former av öppen fritidsverksamhet än fritidsgårdar: allaktivitetshus och mobilt arbete. Exempelen har valts utifrån att de lyfts som särskilt lyckade i vårt material, i termer av att främja ungas deltagande. I beskrivningarna exemplifieras arbetet med flera av de främjande faktorer som identifierats ovan.

OMRÅDESBASERAT ARBETE OCH ALLAKTIVITETSHUS

Den grundläggande principen i områdebaserat arbete är ett lokalsamhälle där olika aktörer samverkar med varandra för att främja lärande, delaktighet, organisering och demokrati (Vainik,

Robyn, Wollter & Kassman 2016). Det kan till exempel handla om samarbete mellan stadsdelsförvaltning, skola, polis, bostadsbolag, lokalt näringsliv, socialtjänst, fritidsverksamhet och civilsamhälle. Genom samverkan kan problem upptäckas snabbare och resurser kan mobiliseras från olika håll. Det kan till exempel handla om ett tvärprofessionellt team som arbetar för att stötta unga, där fritidsledare är en av yrkesgrupperna (Walker & Schutte 2004).

Utgångspunkten är ett salutogent perspektiv, det vill säga en helhetssyn på människor där utbildning, arbete, boende, fritid och hälsa ses som sammanlänkade delar av en människas livssituation. Den öppna fritidsverksamhetens sociala arbete med unga och deras föräldrar är en viktig byggsten i det områdesbaserade arbetet. Även skolans roll ses som viktig (Vainik et al. 2016, Walker & Schutte 2004).

Positiva effekter i form av ökad social trygghet och ordning i området, samt ökat stöd för unga och deras familjer har uppnåtts genom områdesbaserade modeller på olika håll i landet, till exempel Skarpnäckslyftet (Vainik et al. 2016) och Områdesprogrammet i Malmö stad (Karlsson & Cars 2015). Redan i en statlig utredning från 1997 lyfts hälsofrämjande effekter av områdesinriktat arbete med utgångspunkt i skolans roll i lokalsamhället (SOU 1997:121c).

Ett allaktivitetshus är en byggnad där olika grupper av människor och verksamheter kan blandas, en offentlig lokal som alla i området har inflytande över. Allaktivitetshus har förekommit i olika former i Sverige sedan 1970-talet. I dag finns ett flertal öppna fritidsverksamheter som benämns som allaktivitetshus på olika orter i Sverige. Vissa av dessa är inte allaktivitetshus i strikt bemärkelse, utan riktar sig enbart till vissa åldrar eller har enbart vissa typer av aktiviteter. Några har skapats som en del av ett områdesbaserat arbete, andra har en mer traditionell inriktning.³⁷

EXEMPEL: ALLAKTIVITETSHUSEN I LINDÄNGEN OCH HERMODSDAL I MALMÖ

OMRÅDESPROGRAMMET I MALMÖ STAD

Allaktivitetshuset i Malmö inrättades som en del i Malmö kommuns *Områdesprogram för ett hållbart Malmö*. Områdesprogrammet pågick under perioden 2010–2015 med syftet att förbättra levnadsvillkoren, öka tryggheten och skapa fler jobb i de områden i Malmö där välfärden var som lägst. Områdesprogrammet berörde samtliga kommunala budgetmål och förvaltningar inom Malmö stad. Parallellt med det praktiska utvecklingsarbetet tillsattes en kommission med uppdrag att ta fram vetenskapliga underlag för att minska ojämlikheten i hälsa i Malmö. Lindängen valdes som ett prioriterat område eftersom det hade stora sociala problem, bland annat hög arbetslöshet, låga studieresultat, kriminalitet och social otrygghet.

VERKSAMHETER FÖR ALLA ÅLDRAR

År 2011 bildades ett allaktivitetshus i Lindängen. År 2013 öppnades ett liknande allaktivitetshus även i Hermodsdal i Malmö. Allaktivitetshusen är öppna sju dagar i veckan för barn, unga och vuxna i alla åldrar. Alla aktiviteter är gratis och alla kan delta i eller initiera nya aktiviteter utifrån önskemål. Aktiviteterna leds dels av anställda aktivitetsledare, dels av frivilliga. En stor del av både anställda och frivilliga är personer som själva bor i området. De som önskar en aktivitet får hjälp att själva arrangera aktiviteten. De har en stor bredd av aktiviteter – alltifrån olika sporter till språkundervisning, läxhjälp, dans, teater och matlagning. Den grundläggande principen är att endast de aktiviteter som efterfrågas startar. Inför starten av allaktivitetshuset arbetade sektionschefen och projektledarna uppsökande gentemot boende i området för att informera om initiativet och ta reda på vad de boende önskade. Det enda kravet som ställs är att aktiviteterna måste ha ett tydligt fokus och innehåll. I dag behöver verksamheten ingen aktiv marknadsföring.

³⁷ Samtal med och opublicerat material från informant från Fritidsforum.

Nya aktivitetsgrupper startas löpande utifrån de boendes önskemål och verksamheten är välkänd i området.

DET OMRÅDESBASERADE SOCIALA ARBETET

Personalen på allaktivitetshuset i Lindängen och Hermodsdal har stor kunskap om olika aktörer i området och hänvisar boende vidare till rätt instanser. Det kan handla om personer som vill ha hjälp med att översätta en blankett från socialtjänsten, familjerådgivningen eller vården. Om de boende önskar följer personalen med vid ett första möte med olika myndigheter för att underlätta kontakt i och med att kunskapen om och förtroendet för myndigheter ofta är lågt.

”Det kan till exempel komma in unga med olika problem, de säger att jag har börjat knarka, jag har problem i skolan, jag har problem hemma. Det är oss de kommer till, inte deras föräldrar, inte deras lärare. Och då är det viktigt att jag som tjänsteperson har kunskap om hur jag ska slussa personen vidare.” (Sektionschef, allaktivitetshuset Malmö stad)

När det börjar nyanlända elever i skolan åker verksamheten runt med dem i området för att besöka bibliotek, fritidsgårdar, vårdcentraler och andra lokala verksamheter. Det gör det lättare för de unga att hitta.

Bemötande av de unga lyfts fram som en central del i arbetet. Oavsett vad de unga gör på andra områden i livet är så är utgångspunkten att de kan lyckas och att de kan ta ansvar i verksamheten om de får rätt stöd och förtroende från vuxna. Problem i skolan eller i hemmet ska inte få konsekvenser även för fritidsaktiviteterna.

KONTAKT MED FÖRÄLDRAR

Det områdesbaserade arbetet innefattar också kontakt med föräldrar. Utöver att många vuxna också bedriver fritidsverksamheter i samma lokaler som unga har personalen på allaktivitetshuset regelbunden kontakt med de ungas föräldrar. Personalen berättar om verksamheten och vilka framgångar deras barn gör. Att synliggöra och berätta om positiva saker de unga gör på fritiden är en medveten strategi för att stärka självförtroendet hos unga som sällan får positiv respons kring vad de gör i skolan eller i livet i stort. Genom att föräldrarna får höra något positivt om sina barn främjas även relationen mellan de unga och deras föräldrar.

60 PROCENT TJEJER OCH KVINNOR

Kontakten med föräldrarna främjar även jämställdhet och ungas delaktighet i verksamheten i ett område där många unga tjejer förväntas gå hem direkt efter skolan. Med ökad kunskap om och förtroende för verksamheten blir föräldrarna mer benägna att låta även tjejerna delta. Ett av målen med allaktivitetshuset var också att satsa extra på tjejer och kvinnor eftersom dessa var underrepresenterade i de befintliga fritidsverksamheterna. Detta har de lyckats med och har till skillnad från många andra öppna fritidsverksamheter fler tjejer och kvinnor (60 procent) än killar och män som deltar (Karlsson & Cars 2015). Att aktiviteterna i stor utsträckning bedrivs på skolan och i anslutning till skoldagen underlättar för tjejerna att delta. Även för tjejer och unga kvinnor som inte går i skolan innebär allaktivitetshuset en möjlighet att mötas på egna villkor, när det passar dem.

DELAKTIGHET OCH EGEN ORGANISERING

Utöver att alla som medverkar i allaktivitetshusens aktiviteter tillsammans bestämmer om huset och aktiviteterna, uppmuntras de också att starta egna föreningar. De som väljer att starta egna föreningar styr helt över sin egen verksamhet och får samtidigt värdefull kunskap om föreningslivet i Sverige och demokratisk organisering. Genom allaktivitetshuset får de lokaler för aktiviteter och personalen bidrar med föreningskunskap och stöd.

POSITIVA EFFEKTER FÖR HELA OMRÅDET

Innan allaktivitetshuset öppnade var utbudet av fritidsaktiviteter i området litet och få boenden var aktiva i föreningar. I dag genomförs cirka 50 aktiviteter sammanlagt med uppemot 1 000 besökare varje vecka. Allaktivitetshuset har också inneburit en stor förändring för hela området Lindängen. Tryggheten i bostadsområdet har ökat, boenden med olika bakgrunder möts och lär känna varandra. Elevernas skolresultat har också förbättrats. Under 2012 var Lindängeskolan den skola i Malmö som höjde sina betyg mest av alla skolor i staden. Mobbning, narkotikaförsäljning, klotter och vandalisering har också minskat (Malmö stad 2015).

”Det viktigaste är inte själva aktiviteterna utan hur vi jobbar med människorna, jobbet runtomkring.” (Sektionschef, allaktivitetshuset Malmö stad)

FRAMGÅNGSFAKTORER

Karlsson och Cars (2015) har på uppdrag av Malmö stad forskat kring utvecklingen i Lindängen. De framgångsfaktorer som framför allt lyfts fram i forskningen är inte själva aktiviteterna utan de värden som skapas – gemenskap, tillit och att ha eller vara en lokal förebild (Karlsson & Cars 2015). Ett urval av de framgångsfaktorer som identifierats är att:

- det områdesbaserade arbetet utgår från områdets och de boendes specifika behov.
- aktivitetsledare rekryteras bland boende i området, vilket skapar jobb för unga som innan stått utanför arbetsmarknaden.
- unga kan föreslå och genomföra de fritidsaktiviteter de själva vill ha, vilket innebär inflytande, ansvar och gemenskap.
- barn och unga i olika åldrar lär känna varandra genom att leda aktiviteter för yngre barn, vilket skapar trygghet i skolan, motverkar mobbning och främjar en positiv identitetsutveckling hos de unga som blir förebilder för de barn de leder.
- personalen på allaktivitetshuset och skolpersonalen arbetar tillsammans som en enhet. Integrering av allaktivitetshus och skola skapar synergieffekter både för skolan och för allaktivitetshuset.
- ordnad barnpassning gör det möjligt för unga kvinnor med barn att kunna delta i aktiviteter.
- mötesplatsen minskar barriärer mellan medborgare och myndigheter.
- gratis aktiviteter skapar en större spridning bland deltagare.
- skapa en helhetssyn på människan med utgångspunkt i att stärka individens möjlighet att delta i samhället på lika villkor. Fritiden ses som en del av helheten.

Lindängens Allaktivitetshus har tilldelats Malmö stads mångfaldspris 2012 och var den första kommunala verksamhet som fick BRIS-priset 2013.

MOBIL ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

Flera kommuner och ideella föreningar har startat "mobila fritidsgårdar" på olika platser i landet de senaste åren. Genom mobila team bedrivs öppen fritidsverksamhet på olika orter där det inte finns en fast verksamhet. Det kan handla om en minibuss eller släpvagn med material för olika inomhus- och/eller utomhusaktiviteter som turnerar runt mellan olika orter och byar. Den mobila verksamheten kan pågå året om eller enbart på sommaren när den fasta verksamheten har uppehåll.

I Nässjö kommun samarbetar ungdomsenheten på kultur- och fritidsförvaltningen med stadsbiblioteket i Nässjö för att ha med böcker i den mobila fritidsgården som en del i en satsning på sommarläsning. Kommunens feriepraktikanter arbetar främst på olika badplatser tillsammans med den ordinarie fritidspersonalen. I Karlstads kommun besöker fritidsgården olika stadsdelar under sommaren och erbjuder parkour, BMX, skate, ett klädoteck där unga kan låna kläder och bli stylade samt en mobil biograf.

EXEMPEL: DEN RULLANDE BYGDEGÅRDEN

Bygdegårdarnas riksförbund driver utvecklingsprojektet *Ung i bygdegården* som har pågått sedan 2007. Verksamhetens mål är att starta mer ungdomsverksamhet i bygdegårdar i ett antal av förbundets distrikt och att få in fler unga som ledamöter i föreningens styrelser. Bakgrunden är att majoriteten av medlemmarna i Bygdegårdarnas riksförbund är äldre samtidigt som det befintliga utbudet av fritidsaktiviteter för unga i glesbygden ofta är litet. Många orter har ingen fritidsgård, men däremot en bygdegård eller hemgård som skulle kunna användas även för ungdomsverksamhet.

"Den rullande bygdegården" är en släpvagn med material för olika aktiviteter. Släpvagnen hämtas av den förening som vill ha den hos de som senast hade den. I släpvagnen finns alltifrån utrustning för olika sporter till teatersmink, spel och Ipadar där unga kan göra egna filmer. Syftet är att den rullande bygdegården ska fungera som inspiration, där unga kan få testa olika aktiviteter för att se vad de tycker är roligt och vad som därmed är relevant att satsa på. Samtidigt får de unga information om på vilka sätt de kan engagera sig i bygdegården eller själva starta aktiviteter, för att på så sätt få dem att komma tillbaka. Vissa föreningar har den rullande bygdegården på plats varje dag under en period, andra satsar på en helg.

Framgångsfaktorer i mobil verksamhet är att:

- olika lokala aktörer samarbetar för att genomföra aktiviteten. Olika kommunala verksamheter och föreningar kan bidra med sponsring, kompetens, utrustning, personal, volontärer och kanaler för att sprida information.
- erbjuda en bredd av möjliga aktiviteter som kan locka unga med olika intressen.
- ha en medveten strategi för hur unga kan stimuleras.
- minst en ledare är med och introducerar de unga och leder aktiviteter om behov finns.
- informera unga om vad de kan göra när aktiviteten är avslutad och hur de kan bli en del av ordinarie verksamhet.

"Ofta krävs det att någon är engagerad och håller i det, ställer man bara fram grejer så blir det inte kul." (Projektansvarig, Bygdegårdarnas riksförbund)

3.6 SAMMANFATTNING

I detta kapitel har vi sammanfattat kunskap om faktorer som påverkar ungas möjlighet att delta i öppen fritidsverksamhet utifrån tidigare studier och myndighetens egna intervjuer med unga och aktörer som arbetar med öppen fritidsverksamhet. Faktorerna har kategoriserats under grupperna *marknadsföring och information, ungas delaktighet och inflytande, verksamhet och arbetssätt, social miljö, trygghet och bemötande* samt *organisatoriska förutsättningar*.

Sammantaget ges en bild av faktorer som kan kopplas till ungas individuella förutsättningar och önskemål, men också till samhälleliga strukturer och normer som gör det lättare för vissa grupper av unga att kunna delta i och känna sig välkommen i öppen fritidsverksamhet. För att främja deltagande på individnivå och på gruppnivå lyfts organisatoriska faktorer som avgörande. Detta innefattar bland annat verksamhetens resurser och uppdragsbeskrivning, personalens kompetens och möjligheter till verksamhetsutveckling, verksamhetens placering, utformning av lokal och aktiviteter och inte minst ungas möjligheter till delaktighet och inflytande över verksamheten.

En stor del av de faktorer som främjar deltagande för särskilt utsatta grupper av unga beskrivs samtidigt som främjande för gruppen unga som helhet. Arbeta för att främja ungas deltagande generellt och arbete för att nå underrepresenterade grupper behöver med andra ord inte nödvändigtvis ses som två separata mål. Det visar också att verksamheter som enbart arbetar med vissa grupper av unga kan gynnas av lärdomar från verksamheter med andra målgrupper.

Några faktorer lyfts dock som främjande enbart för vissa grupper. Det gäller exempelvis riktade verksamheter som beskrivs som trygghetsskapande för vissa tjejer, unga hbtq-personer och unga med funktionsvariation, medan gruppen unga nyanlända inte tycks ha ett motsvarande behov utan snarare efterfrågar ökade möjligheter till möten med andra unga.

Oavsett verksamhetens målgrupp framhålls genomgående vikten av att utgå från ungas faktiska behov och önskemål i planering och genomförande av verksamheten. Då ökar kvaliteten i verksamheten genom att den blir relevant för målgruppen samtidigt som ungas deltagande främjas.

4 SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

I det här avslutande kapitlet redovisar vi våra slutsatser utifrån arbetet med kartläggningen. Vi lägger också förslag inom de områden som vi anser behöver förstärkas.

4.1 ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET NÅR EN BEGRÄNSAD ANDEL UNGA

Den öppna fritidsverksamheten som kartläggningen tittat på består av fritidsgårdar, ungdomens hus och liknande. Fritidsgårdar riktar sig oftast till det yngre segmentet av ungdomsgruppen medan ungdomens hus oftast riktar sig till äldre unga, från 16 år och uppåt. Syftet med öppen fritidsverksamhet är att erbjuda en meningsfull fritid för unga, och kan ses som ett komplement till mer organiserade fritidsaktiviteter. Resultaten från MUCF:s och SKL:s enkätstudier visar att det finns betydligt fler fritidsgårdar än ungdomens hus i landets kommuner, cirka 900 fritidsgårdar och cirka 150 ungdomens hus.

MUCF:s ungdomsenkät från 2015 visar att det är en liten andel unga i åldern 16–25 år som besöker öppen fritidsverksamhet, särskilt liten är den andel unga som besöker en fritidsgård, ett ungdomens hus eller liknande så ofta som varje eller flera gånger i veckan. Det är vanligare att killar besöker dessa verksamheter än att tjejer gör det. Det är också vanligare att unga i åldern 16–19 år gör det än att unga i åldern 20–25 år gör det. Enligt *Ung livsstils* enkäter i fem kommuner är det vanligare att unga i högstadiet (cirka 13–15 år) än att unga i gymnasiet (cirka 16–19 år) besöker öppen fritidsverksamhet. Den öppna fritidsverksamhetens besökare är alltså i störst utsträckning unga i högstadieåldern, sedan avtar andelen besökare högre upp i åldrarna.

Att det är en större andel killar än tjejer som besöker öppen fritidsverksamhet framgår även i den artikel som bygger på *Ung livsstils* enkätstudier. Materialet från dessa kommuner visar också att unga med utländsk bakgrund och unga med låg socioekonomisk status i större utsträckning deltar i öppen fritidsverksamhet än andra unga. Rädda Barnen har i sina rapporter om barnfattigdom också påpekat hur tillgång och närhet till öppen fritidsverksamhet kan vara en stor tillgång för barn och unga i ekonomiskt utsatta familjer som kanske inte har råd med andra typer av fritidsaktiviteter (Rädda Barnen 2012).

I ungdomsenkäten från 2015 ser vi inga skillnader i deltagande utifrån sexualitet och funktionalitet. Tyvärr är antalet svarande som är nyanlända för litet för att vi ska kunna uttala oss om i vilken utsträckning dessa unga deltar. Detsamma gäller för unga med annan könsidentitet än kille eller tjej eller som är osäkra på sin könsidentitet.

Att den öppna fritidsverksamheten endast når en del av ungdomsgruppen behöver inte vara problematiskt, om syftet är att nå just dessa unga och att de unga som inte besöker verksamheterna gör det för att de har andra aktiviteter på fritiden som de hellre gör. Den öppna fritidsverksamheten kan vara ett alternativ för unga som till exempel inte deltar i föreningslivet. Det har länge debatterats om vem den öppna fritidsverksamheten ska finnas till för. Om det ska vara en verksamhet för alla unga eller för vissa unga som kan ha särskilda behov av en sådan verksamhet (se Ungdomsstyrelsen 2008).

Det går också att resonera kring huruvida den öppna fritidsverksamheten nödvändigtvis behöver leda till ett *mervärde* (till exempel ökad kompetens hos individen) eller om det kan räcka med *egenvärdet* att få besöka verksamheten och ha en meningsfull fritid (jfr Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2014a).

BEHOV BLAND VISSA GRUPPER AV UNGA

Vi har sett vissa specifika behov av mötesplatser i de gruppintervjuer med unga som vi genomfört. Unga hbtq-personer och unga med funktionsvariation har lyft vikten av riktade verksamheter för att undvika risken för kränkningar. Unga nyanlända vi mött har påpekat behovet av mötesplatser för att kunna träffa etablerade svenskar. Att möta icke-nyanlända unga kan vara en viktig del i etableringen i samhället för unga nyanlända.

En rapport från Forte (Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd 2016) visar att en aktiv fritid är viktig för unga nyanlända, men också att det är svårt för dessa unga att få tillgång till fritidsaktiviteter. Särskilt organiserade sådana. Där kan öppen fritidsverksamhet spela en viktig roll. I rapporten konstateras också att det kan vara extra svårt för nyanlända unga som kommer med sin familj, jämfört med unga ensamkommande, att få tillgång till fritidsaktiviteter (Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd 2016). Unga ensamkommande kan få information och introduktion till aktiviteter via boendena. Många verksamheter och aktörer vi mött vittnar om att de fått många ensamkommande killar som besökare. Det är dock viktigt att komma ihåg att unga nyanlända är en heterogen grupp och inte bara ensamkommande killar. Det kan till exempel behövas olika metoder för att locka nyanlända tjejer som har familj jämfört med ensamkommande killar.

Många unga vuxna, 20–25 år, har inte något behov av öppen fritidsverksamhet. Det finns dock personer i den åldern som efterfrågar och besöker dessa typer av verksamheter. De unga vuxna som söker sig till öppen fritidsverksamhet är till exempel personer som varken arbetar eller studerar. Dessa unga tycks i viss mån efterfråga andra typer av aktiviteter än yngre besökare. Fokus i de verksamheter som riktar sig till äldre ligger också ofta på aktiviteter kopplade till vuxenblivandet som till exempel att skriva cv och söka jobb. För dessa unga kan informellt och icke-formellt lärande som öppen fritidsverksamhet kan erbjuda vara en hjälp till etablering i studier eller arbetsliv. Vissa verksamheter har tydliga åldersindelningar, just eftersom yngre och äldre unga efterfrågar olika aktiviteter. För yngre besökare kan det också kännas tryggare att de inte delar lokaler med mycket äldre personer. Det talar för att det kan vara lämpligt med åldersspecifika verksamheter. Vissa verksamheter, som till exempel allaktivitetshuset i Malmö, arbetar dock mer åldersintegrerat.

Jämfört med barn och tonåringar ägnas mindre samhällsomsorger åt unga vuxna (Trägårdh & Jensen 2010). Vi vet sedan tidigare att insatser på fritiden oftare riktas mot yngre åldersgrupper än mot unga vuxna (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a, Ungdomsstyrelsen 2008). Det talas ibland om en *barnifiering*, det vill säga att kultur- och fritidsutbudet har kommit att rikta sig till allt yngre barn (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a). I och med ett ökat antal nyanlända unga ökar behovet av fritidsverksamheter för unga vuxna eftersom dessa unga i väntan på att få börja i skolan eller att hitta ett jobb har mycket fritid. Även unga med funktionsvariation tycks ha behov av öppen fritidsverksamhet högre upp i åldrarna än andra unga på grund av senare eller ingen etablering i arbetslivet och minskade aktiviteter efter skolan.

4.2 FAKTORER SOM PÅVERKAR DELTAGANDE

Att öppen fritidsverksamhet når en viss del av ungdomsgruppen kan bero på en mängd faktorer. Vi har i denna kartläggning identifierat ett antal faktorer som kan påverka ungas benägenhet att delta i öppen fritidsverksamhet. Dessa beskrivs framför allt i kapitel 3. Faktorerna har kategoriserats in i grupperna *marknadsföring och information, ungas delaktighet och inflytande, verksamhet och arbetssätt, social miljö, trygghet och bemötande samt organisatoriska förutsättningar*. Även den artikel som bygger på observationsstudier och enkätmaterial från fem kommuner, och som ligger i anslutning till kapitel 2, tar upp faktorer som kan påverka deltagande. Här lyfter vi några av de mest centrala faktorerna ur kapitel 3 och Linda Lenghedens artikel.

RÄTT AKTIVITETER, BRA BEMÖTANDE OCH INFORMATION FRÄMJAR DELTAGANDE

Verksamheternas innehåll och aktiviteter är en aspekt som kan påverka ungas benägenhet att vilja delta. Linda Lengheden menar till exempel i sin artikel att öppen fritidsverksamhet ofta erbjuder aktiviteter som tilltalar vissa killar men inte har ett tillräckligt brett utbud för att attrahera andra delar av ungdomsgruppen. I Ungdomsstyrelsens rapport *Mötesplatser för unga* (2008) påpekas vikten av att den öppna verksamheten erbjuder ett brett spektrum av aktiviteter om den ska nå en bred målgrupp och vara attraktiv. Den öppna verksamhetens utmaning är att skapa balans mellan att erbjuda spännande och attraktiva aktiviteter och tillåta "bara varandet" (Ungdomsstyrelsen 2008, s. 117). Ungdomsstyrelsens rapport *Unga med attityd 2013* visar att den viktigaste egenskapen för det unga i åldern 16–29 år gör på sin fritid är att det är roligt, den näst viktigaste egenskapen är att få lära sig nya saker om något som intresserar en själv (Ungdomsstyrelsen 2013).

Det är också viktigt att ha kunskap om sin målgrupp och utforma metoder och aktiviteter efter den kunskapen. Alla unga är inte lika varandra eller intresserade av samma saker bara för att de tillhör samma åldersgrupp. Om målet är att nå "alla" unga i ett visst område behövs därför en bredd av aktiviteter (Ungdomsstyrelsen 2008). Det är därför av stor vikt att ungas behov och åsikter inhämtas.

I ungdomsenkäten 2015 framkommer att en del unga avstår från att delta i fritidsaktiviteter (exempelvis öppen fritidsverksamhet) på grund av rädsla att bli dåligt bemött. Att arbeta med att ge ett bra bemötande i verksamheten är därför en viktig främjande faktor. För att fler ska känna sig välkomna och kunna och vilja delta i öppen fritidsverksamhet är det viktigt att arbeta med ett inkluderande arbetssätt. Ett sätt att göra det på är att ha ett normkritiskt perspektiv i sitt arbete och att arbeta med jämställdhetsintegrering för att fler ska känna att verksamheten riktar sig till dem.

Att arbeta med aktiv rekrytering och information kan vara en annan främjande faktor. En del i informationsarbetet kan vara att samverka med skola och lokalsamhälle. För att nå underrepresenterade grupper kan olika strategier behövas beroende på gruppens behov.

Att arbeta med ungas möjlighet till inflytande och delaktighet har av aktörer vi mött lyfts som en främjande faktor för ungas deltagande. Något som många verksamheter också arbetar med. Flera aktörer pekar också på vikten av att ha strukturerade aktiviteter och en formell struktur i verksamheten.

En övergripande främjande faktor är att det finns organisatoriska förutsättningar i form av personalresurser, kompetens bland personalen samt tydlig styrning och uppföljning från huvudmän. I *Mötesplatser för unga* (Ungdomsstyrelsen 2008) påpekas vikten av att arbeta kontinuerligt med främjande faktorer för att öka ungas deltagande. Bland annat konstateras betydelsen av att jobba kontinuerligt med *marknadsföring och rekrytering av nya besökare, det mänskliga klimatet, lokalernas utformning och ett varierat aktivitetsutbud* för att skapa en verksamhet som når en bred målgrupp (Ungdomsstyrelsen 2008).

Det finns omständigheter och faktorer som vi har funnit är särskilt viktiga för vissa grupper av unga. Dessa beskrivs i kapitel 3 och i sammanfattningen. Det är dock viktigt att ha ett intersektionellt perspektiv i arbetet med unga eftersom en individ kan ingå i flera olika undergrupper.

4.3 BEHOV AV TYDLIGA MÅL OCH KUNSKAP

YTTERLIGARE UTVECKLING AV MÅLFORMULERING OCH UPPFÖLJNING

Enligt den kommunenkät som MUCF genomförde 2014 har åtta av tio kommuner uppföljningsbara mål för sin öppna fritidsverksamhet. En klar förbättring om man jämför med den undersökning som Svenska kommunförbundet gjorde 2002 där över hälften av kommunerna saknade mål för öppen fritidsverksamhet (Gunnarsson 2002). Hur kommunernas mål ser ut framgår dock inte av vår undersökning. Vissa kommuner och verksamheter arbetar systematiskt och aktivt med mål och kvalitetsarbete. Enligt *Fokus 14* är uppföljning av verksamheten en vanlig arbetsmetod i kommunerna för att stärka öppen fritidsverksamhet (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a).

Några aktörer som vi mött i intervjuer och samtal har dock lyft att de mål som finns i kommunerna ibland är luddigt formulerade och i första hand fokuserar på antalet besökare. Det har tidigare konstaterats att kvalitetsarbetet inom den öppna ungdomsverksamheten ofta består av en presentation av kvantitativa mått och sällan går in på en djupare kvalitativ analys (Ungdomsstyrelsen 2007).

Att ha diffusa mål som "alla unga i ett visst område" innebär att man måste fundera kring vilka olika målgrupper som finns inom begreppet alla om man verkligen vill nå alla. Fungerar samma metoder och verksamhetsformer för alla? (Ungdomsstyrelsen 2008). Att målen är uppföljningsbara, och sedan faktiskt följs upp, är viktigt för att säkerställa att verksamheten håller hög kvalitet och når den målgrupp som är tänkt. Behovet av tydliga mål och uppdrag för öppen fritidsverksamhet är ett utvecklingsområde som har identifierats av myndigheten och andra vid flera tillfällen tidigare (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a, Svenska kommunförbundet 1998, Ungdomsstyrelsen 2008) och som är ständigt aktuellt.

FORTSATT KUNSKAPSUTVECKLING BEHÖVS

Utöver tydliga mål för verksamheterna ser vi också ett behov av fortsatt kunskapsutveckling på området. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har tidigare vid flera tillfällen påpekat bristen av tillfredsställande indikatorer inom områdena kultur och fritid på nationell nivå (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a, 2014b, Ungdomsstyrelsen 2013). Sveriges Kommuner och Landsting har kartlagt statistikproduktionen inom kultur- och fritidsområdet som tas fram hos olika centrala organisationer och aktörer. Av dessa var det endast två aktörer som tog fram statistik om öppen fritidsverksamhet, dels SKL själva genom

Kolada, dels KEKS-nätverket genom deras mätverktyg³⁸ (Sveriges Kommuner och Landsting 2014). Forskningen om öppen fritidsverksamhet är också begränsad.

Det sker dock en hel del initiativ för uppföljning och kunskapsutveckling kring öppen fritidsverksamhet på lokal och regional nivå. Till exempel innehåller MUCF:s enkätverktyg Lupp frågor om ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet. Resultaten från Lupp beskriver situationen för unga i de deltagande kommunerna men är inte generaliserbara till nationell nivå. Det finns också ett antal organisationer och nätverk³⁹ som arbetar med frågor om öppen fritidsverksamhet och som följer upp sina verksamheter genom lokal statistik och rapporter. Till exempel tillhandahåller Fritidsforum enkäter till sina medlemmar för att följa upp deras öppna fritidsverksamheter och KEKS-nätverket tillhandahåller fem olika verktyg för att dokumentera och följa upp verksamheterna i de kommuner och stadsdelar som ingår i nätverket. Många kommuner och nätverk tar fram besöksstatistik för sina verksamheter.

Dessa initiativ till kunskaps- och kvalitetsutveckling skiljer sig dock åt, bland annat utifrån om det är kommunen centralt, verksamhetsställen eller enskilda medarbetare i verksamheter som deltar och är medlemmar i samarbetet. Det finns också betydande skillnader i vilken mån dessa i första hand lokala initiativ möjliggör jämförelser mellan kommunerna och i vilken utsträckning de kan bidra till en nationell kunskapsutveckling inom området. Utöver uppföljning och statistik arbetar flera av organisationerna och nätverken (bilaga 3) också med att ta fram rapporter och metodstöd samt erbjuder utbildningar och möjlighet till erfarenhetsutbyte mellan sina medlemmar (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a).

Även på EU-nivå genomförs insatser för kvalitetsutveckling av *youth work* (mer om *youth work* i kapitel 1). En expertgrupp har undersökt kvalitetssystem som finns i medlemsländerna och sett över hur gemensamma indikatorer skulle kunna tas fram. I deras slutrapport presenterar expertgruppen slutsatser och rekommendationer kring hur ett fortsatt kvalitetsutvecklingsarbete på området skulle kunna se ut. Bland annat beskrivs ett antal kärnvärden för *youth work* som utformandet av indikatorer och andra kvalitetssystem bör förhålla sig till (Europeiska kommissionen 2015). EU-kommissionen kommer inom kort att publicera en handbok i hur man kan arbeta med praktisk kvalitetsutveckling. Det finns även nätverk på EU-nivå, till exempel *The European Network of Local Departments for Youth Work (ICY)* där till exempel KEKS och Kunskapscentrum för fritidsledarskap ingår, som arbetar med att ta fram gemensamma kvalitetsindikatorer för öppen ungdomsverksamhet.⁴⁰

Om det finns en ambition att kunna ge en bild av den öppna fritidsverksamheten på nationell nivå behövs mer kunskap om verksamheternas tillgänglighet utifrån aspekter som var de ligger i kommunen och hur långa avstånd unga behöver ta sig för att komma till dem. Det behövs också mer kunskap om öppettider, hur lokaltillgången ser ut, vilka aktiviteter verksamheterna har, hur delaktiga unga är i att utforma aktiviteterna och om unga känner sig inkluderade. Vad gäller ungas deltagande skulle den nationella bilden också kunna bli tydligare med frågor om vad unga vill ha av, eller saknar, i en öppen fritidsverksamhet. Sådana studier görs i vissa fall på kommunnivå, via till exempel *Ung livsstil*, men det finns inga nationellt övergripande studier. De olika aktörerna och nätverken som verkar på området driver på olika håll ett arbete för ökad

³⁸ Underlagen är inte riksrepresentativa men frågeställningar och verktyg ansågs av SKL hålla så pass hög kvalitet och relevans att de bedömdes som värdefulla att nämna i kartläggningen.

³⁹ I bilaga 3 finns en lista på centrala nätverk och aktörer.

⁴⁰ <http://intercityyouth.eu/presentations-of-projects/>, nedladdad 9 september 2016.

kunskaps- och kompetensutveckling, men det finns i nuläget ingen aktör som har ett övergripande nationellt ansvar för att driva på kunskaps- och kvalitetsutvecklingen av öppen fritidsverksamhet.

Det kan också finnas anledning att titta på kompetensutvecklingen för fritidsledare och personal inom den öppna fritidsverksamheten. I intervjuer och samtal som vi genomfört till den här kartläggningen har flera personer lyft att fritidsledarna i dag ställs inför nya utmaningar och kan behöva kompetensutveckling inom olika områden. Till exempel kan ett ökat antal nyanlända besökare ställa krav på kunskap om traumahantering och om asylprocessen, och i gruppintervjun med unga hbtq-personer lyftes vikten av att personal i verksamheterna har hbtq-kompetens. Även behovet av ökad kompetens kring frågor kopplade till unga med funktionsvariation är något som har lyfts.

Aktörer på området som Fritidsforum, KEKS och Kunskapscentrum för Fritidsledarskap (KC) anordnar utbildningar för sina medlemmar. Att utbildningen av fritidsledare utvecklas och förbättras är positivt för verksamheterna och dess besökare. Enligt den enkät som genomfördes med landets kommuner till *Fokus 14* är kompetensutveckling av personal bland de vanligaste arbetsätten för att stärka den öppna fritidsverksamheten (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2014a).

STYRNING OCH LAGSTIFTNING

Att det inte finns någon egentlig statlig styrning av den öppna fritidsverksamheten är något som vissa aktörer som vi intervjuat och mött under arbetet med kartläggningen påpekat kan ha negativa effekter för verksamheterna. Eftersom öppen fritidsverksamhet inte är ett lagstiftat område drabbas verksamheterna ofta av nedskärningar vid sparkrav i kommunerna. Att kommunerna själva utformar och bestämmer över den öppna fritidsverksamheten innebär att tillgången till öppen fritidsverksamhet för unga varierar mellan kommunerna. Det innebär också att kommunerna har möjlighet att utforma verksamheterna utifrån lokala förutsättningar och behov hos unga. Om barnkonventionen blir svensk lag är det något som kan komma att påverka den öppna fritidsverksamheten i och med artikel 31, som säger att alla barn har rätt till lek, vila och fritid (FN:s konvention om barnets rättigheter).

4.4 FÖRSLAG

Utifrån våra slutsatser har myndigheten också formulerat förslag för att stärka den öppna fritidsverksamheten.

Vi har valt att presentera ett huvudsakligt förslag som skulle innebära en större satsning, med ökade resurser och ansvar för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. Vi lämnar också sex delförslag som kan genomföras inom ramen för det huvudsakliga förslaget eller separat som enskilda förslag. Några förslag rör även andra aktörer än MUCF.

UTFORMA EN PERMANENT STÖDSTRUKTUR FÖR ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

Vi föreslår att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor får ett utökat och tydligare uppdrag att fungera som permanent stödstruktur för öppen fritidsverksamhet. I uppdraget bör ingå att stimulera till och stötta kunskaps- och kvalitetsutveckling och erbjuda fortbildning och kunskapshöjande insatser. Stödstrukturen bör ta sin utgångspunkt i verksamheternas behov av stöd och utveckling och syfta till att stötta dem att utforma en relevant och tillgänglig verksamhet som matchar ungas behov och efterfrågan. Arbetet bör ske i nära samverkan med berörda aktörer inom civilsamhället och kommuner.

Det är svårt att utifrån befintliga kunskapskällor och indikatorer ge en heltäckande nationell bild av öppen fritidsverksamhet, och det finns ingen aktör som har ett övergripande ansvar för att driva kunskaps- och kvalitetsutveckling av den öppna fritidsverksamheten på nationell nivå. MUCF arbetar med ungas fritid i och med ungdomspolitiken. Myndighetens arbete skulle dock kunna förtydligas och utökas till att aktivt och långsiktigt stötta kunskaps- och kvalitetsutveckling på området och erbjuda kompetensutveckling genom en permanent höjning av förvaltningsanslaget för detta.

Myndigheten har tidigare haft särskilda tidsbegränsade uppdrag som rör den öppna fritidsverksamheten, till exempel satsningen på förebyggande och främjande verksamheter för unga i riskmiljöer samt satsningen på drogfria mötesplatser under 2006–2008 (regeringsbeslut 2005) och utbildningsinsatser för att stärka unga hbt-personer i fritidsverksamheter (regeringsbeslut 2010). Dessa satsningar har dock endast pågått under en viss tid och myndigheten har inte haft resurser att aktivt kunna driva dessa frågor efter uppdragens slut. Ett mer permanent uppdrag skulle kunna möjliggöra för myndigheten att bedriva kunskapshöjande insatser och stötta kunskaps- och kompetensutvecklande insatser kontinuerligt kring områden där det finns behov.

Den öppna fritidsverksamheten är inte statens ansvar, men staten kan erbjuda ett frivilligt stöd för de kommuner och civilsamhällsorganisationer som så önskar. En funktion som stödstruktur skulle därför behöva utgå från de behov som kommunerna och civilsamhällets organisationer identifierar.

Med ett utökat ansvar skulle MUCF tydligare kunna driva på arbetet med jämställdhet och normkritik genom att till exempel erbjuda utbildningar och ta fram metodmaterial tillsammans med aktörer inom civilsamhället och kommunerna. Utbildningar skulle också kunna anordnas för kommunerna om hur de kan bygga upp en målstyrd öppen fritidsverksamhet. Dessa bör hållas för personal inom öppen fritidsverksamhet, tjänstemän och beslutsfattare. Uppdraget skulle också kunna innefatta möjligheter till erfarenhetsutbyten mellan olika verksamheter.

Ett utökat ansvar för kunskaps- och kvalitetsutveckling skulle kunna innefatta uppdrag att ta fram olika studier, till exempel om hur öppen fritidsverksamhet i större utsträckning skulle kunna arbeta med att samla olika insatser för unga. Ett arbetssätt som mer efterliknar det europeiska *youth work* där olika former av aktiviteter och insatser för unga samlas, med syfte att öka social inkludering och främja ungas etablering eller så kallade Navigatorcentrum som finns på vissa platser kring ungas etablering i studier och arbetsliv. Vissa ungdomens hus och allaktivitetshus arbetar redan mer eller mindre på detta sätt i nära samverkan med lokalsamhället.

Det finns stor kompetens och mycket kunskap bland de aktörer som verkar på området och som bör tas tillvara i ett sådant här uppdrag. Arbetet bör därför ske tillsammans med relevanta aktörer. Syftet med ett uppdrag som detta är inte att konkurrera med redan existerande aktörers verksamheter, till exempel utbildningsinsatser, utan att komplettera och stärka genom att samverka. Via Fritidsforum kan samverkan ske med det civila samhället, till exempel skulle Idéburet Offentligt Partnerskap (IOP) kunna upprättas mellan myndigheten och Fritidsforum. Även SKL och kommunala nätverk som till exempel KEKS och Kunskapscentrum för Fritidsledarskap (KC) skulle kunna involveras i arbetet.

I de följande deluppdragen beskrivs mer ingående vad ett uppdrag som permanent stödfunktion skulle kunna innebära konkret. Alla dessa delar skulle kunna ingå i det här förslaget om myndighetens utökade ansvar, alternativt genomföras utan att en sådan större satsning görs. Några förslag rör även andra aktörer än MUCF.

DELFÖRSLAG 1: BREDDA ARBETET MED NORMKRITIK, JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING OCH INTERSEKTIONALITET

Vi föreslår att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor får i uppdrag att anordna utbildningar för personal, chefer och beslutsfattare inom öppen fritidsverksamhet i normkritik, jämställdhetsintegrering och intersektionalitet för att främja ungas deltagande i öppen fritidsverksamhet. Arbetet bör ske i samverkan med relevanta aktörer på området.

För att motverka hinder för ungas deltagande som rör rädsla för dåligt bemötande, kränkningar och diskriminering kan olika metoder användas, till exempel jämställdhetsintegrering och att arbeta med ett normkritiskt perspektiv. En del verksamheter som vi mött under arbetet med denna kartläggning arbetar aktivt med dessa metoder och har identifierat det som främjande faktorer för ungas deltagande. I en majoritet av de kommuner som medverkade i den kommunenkät som MUCF genomförde till rapporten *Fokus 14* används dock inte dessa metoder i öppen fritidsverksamhet (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a).

För att stärka personalen inom öppen fritidsverksamhet i dessa metoder bör kompetenshöjande insatser erbjudas. Dessa insatser skulle kunna bestå av utbildningar som anordnas av MUCF, till exempel utifrån erfarenheter från utbildningsinsatserna för att stärka unga hbt-personer i fritidsverksamheter (se regeringsbeslut 2005) eller genom att dessa frågor tydligare lyfts och ges mer utrymme i fritidsledarutbildningarna.

Utbildningar arrangerade av MUCF skulle kunna riktas till såväl personal inom öppen fritidsverksamhet som chefer och beslutsfattare. För en lyckad implementering av en arbetsmetod är det viktigt att den även är förankrad hos chefer och beslutsfattare (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016). Utbildningarna är inte tänkta att konkurrera med redan befintliga utbildningar som andra erbjuder, utan ska komplettera dessa samt att de skulle kunna genomföras i samverkan med SKL, Fritidsforum och andra aktörer på området.

DELFÖRSLAG 2: BREDDA ARBETET MED KUNSKAPSUTVECKLING

Vi föreslår att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor får ett kunskapsutvecklande uppdrag inom öppen fritidsverksamhet, till exempel genom en studie om öppen fritidsverksamhets potential att samla fler insatser för unga inom ramen för verksamheterna. Arbetet bör ske i samverkan med relevanta aktörer på området.

Precis som i *Fokus 14* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a) har vi även i denna kartläggning konstaterat att det finns behov av ökad kunskapsutveckling på området. Flera olika aktörer arbetar för att stärka kunskapsutvecklingen kring öppna mötesplatser för unga på lokal eller regional nivå. Den kunskap som tas fram har dock olika kvalitet och inriktning och det saknas en sammanhållen nationell bild av verksamheternas omfattning och kvalitet.

Ett exempel på kunskap som MUCF skulle kunna ta fram inom ramen för ett kunskaps- och kvalitetsutvecklande uppdrag gäller hur en möjlig utveckling av öppen fritidsverksamhet skulle kunna se ut, där olika insatser för unga i större utsträckning samlas. Det skulle kunna handla om att samla fritids- och kulturaktiviteter, men även stöd och information som rör hälsa, jobb, studier etcetera inom ramen för öppen fritidsverksamhet. Kunskap och lärdomar skulle kunna hämtas från redan pågående arbeten som liknar detta. Till exempel från arbetet med *youth work* på EU-nivå, Navigatorcentrum som finns i vissa svenska kommuner där unga som står utanför studier och arbetsliv kan få tillgång till olika insatser för att stärka deras etablering samt de öppna fritidsverksamheter som redan arbetar med att samla insatser för unga genom samverkan med föreningsliv och offentliga aktörer i lokalsamhället.

Ett mer sammanhållet arbete skulle till exempel kunna gynna unga nyanlända, unga med funktionsvariation och unga vuxna som står långt ifrån etablering då de skulle kunna få tillgång till aktiviteter och stöd inom många områden genom en verksamhet.

Arbetet skulle kunna utföras i samarbete med nätverk och aktörer som till exempel KEKS-nätverket, SKL och Fritidsforum.

DELFÖRSLAG 3: SAMLA OCH SPRID ERFARENHETER FRÅN ARBETET MED UNGA VUXNA

Vi föreslår Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor får i uppdrag att samla och sprida erfarenheter från öppna fritidsverksamheter som jobbar med gruppen unga vuxna för att inspirera fler att arbeta med målgruppen. Arbetet bör ske i samverkan med relevanta aktörer på området.

Den öppna fritidsverksamheten lockar framför allt den yngre delen av ungdomsgruppen och för många unga vuxna (20–25 år) finns andra aktiviteter som de deltar i på sin fritid. Det finns dock generellt ett mindre fritidsutbud för unga vuxna än för yngre ungdomar, och för vissa unga vuxna finns fortfarande en efterfrågan på och ett behov av öppen fritidsverksamhet. Det kan till exempel handla om unga som varken arbetar eller studerar. För dessa unga kan informellt och icke-formellt lärande, som öppen fritidsverksamhet kan erbjuda, vara en hjälp till etablering i studier eller arbetsliv. Unga med funktionsvariationer kan också ha ett större behov av öppen fritidsverksamhet längre upp i åldrarna, eftersom utbudet av fritidsaktiviteter för dessa grupper avtar efter grund- och gymnasieskolan.

Unga vuxna som inte är etablerade i arbete eller studier skulle kunna gynnas av ett arbetssätt där insatser som bland annat ska främja ungas etablering sker mer samlat. I dagsläget finns till exempel så kallade Navigatorcentrum i vissa kommuner. På dessa centrum kan unga få hjälp att hitta arbete, praktik eller studier. Här kan den öppna fritidsverksamheten vara en samverkanspartner eftersom de möter unga som skulle kunna gynnas av en sådan verksamhet.

Erfarenhetsutbyten kring arbete med unga vuxna sker i dagsläget inom ramen för till exempel Fritidsforum och kommunala nätverk. Ett arbete som detta bör därför ske i samverkan med dessa aktörer. Det finns i dagsläget till exempel ett nätverk, Nätverket 16+, som är en plattform för erfarenhetsutbyte mellan verksamheter som arbetar med äldre unga i ungdomens hus eller liknande. Sådana erfarenheter från välfungerande verksamheter bör samlas in och spridas till fler för att ytterligare förbättra aktiviteterna för unga vuxna.

DELFÖRSLAG 4: STIMULERA ARBETET MED UNGA NYANLÄNDA GENOM ERFARENHETSUTBYTE OCH INFORMATION

Vi föreslår att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor ges i uppdrag att stötta kommuner som vill jobba med unga nyanlända i öppen fritidsverksamhet. Uppdraget skulle kunna innebära att:

- *samla in och sprida erfarenheter från kommuner och verksamheter som redan har ett sådant etablerat arbete. Detta skulle bland annat kunna göras genom EU-projektet *Becoming a part of Europe*.*
- *fördela bidrag till kommuner som vill genomföra satsningar på området och öka kännedomen om öppen fritidsverksamhet bland unga nyanlända.*

Den öppna fritidsverksamheten kan vara en viktig del i unga nyanländas etablering. För att stimulera öppna fritidsverksamheter att utveckla sitt arbete med unga nyanlända skulle MUCF kunna få i uppdrag att samla in och sprida erfarenheter från verksamheter som arbetat aktivt med unga nyanlända i öppen fritidsverksamhet. Liknande arbeten pågår redan hos de olika aktörerna som till exempel Fritidsforum, KEKS och KC. De bör därför ingå i ett sådant arbete. Ett uppdrag som detta bör lyfta erfarenheter från verksamheter som möter olika delar av gruppen unga nyanlända. MUCF kommer från och med december 2016 till och med december 2019 att arbeta med projektet *Becoming a part of Europe* tillsammans med andra EU-länder som syftar till att utveckla metoder för arbete med unga flyktingar, asylsökande och migranter inom *youth work*-området. Bland annat ska goda exempel samlas in och spridas. Myndigheten kan använda projektet för att samla in erfarenheter och uppmuntra till metodutveckling inom området öppen fritidsverksamhet.

För att främja arbetet med unga nyanlända i öppen fritidsverksamhet skulle MUCF även kunna fördela bidrag till kommuner och civilsamhällsorganisationer som vill utveckla sitt arbete med gruppen i sina verksamheter. Eventuella bidrag bör ges till kommuner och civilsamhällsorganisationer som vill satsa på att nå olika delar av gruppen. För att unga nyanlända ska hitta till de öppna fritidsverksamheterna krävs information om att de finns. Kännedomen om öppen fritidsverksamhet bland de unga nyanlända som deltog i våra gruppintervjuer var låg. Bidrag kan därför också ges till kommuner som vill arbeta med ökad information om sina öppna fritidsverksamheter till unga nyanlända. I det arbetet bör unga nyanländas egna åsikter om hur sådan information bör se ut och spridas påverka utformningen.

DELFÖRSLAG 5: STÄRK ARBETET MED ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET FÖR UNGA MED FUNKTIONSvariation

1) Vi föreslår att Myndigheten för delaktighet får i uppdrag att genomföra en studie om ungas upplevelse av tillgänglighet och delaktighet i öppen fritidsverksamhet. I uppdraget bör även ingå att skapa långsiktiga erfarenhetsutbyten mellan relevanta aktörer samt föreslå hur fritidsverksamheter kan arbeta med tillgänglighet och delaktighet.

2) Vi föreslår att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, eller annan lämplig aktör, får i uppdrag att genomföra utbildningar som syftar till att skapa öppna mötesplatser och föreningsaktiviteter för unga med funktionsvariation. Arbetet bör ske i samverkan med relevanta aktörer.

3) Vi föreslår att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor får i uppdrag att fördela stimulansmedel för regionala samarbeten kring öppen fritidsverksamhet för unga med funktionsvariationer.

Vår rapport *Fokus 14* (2014a) visar att aktivitetsnivån i olika fritidsaktiviteter är lägre bland unga med funktionsvariation. De uppger också i större utsträckning än andra unga att de har undvikit att besöka fritidsverksamheter av rädsla för att bli dåligt bemötta.

Det finns ett behov av fördjupande studier som tittar närmare på vilka behov av, och möjligheter till, öppen fritidsverksamhet som unga med funktionsvariation har. Dessa studier bör lyfta ungas egna behov och upplevelser och belysa frågor som tillgången till ledsagning, fysisk tillgänglighet och behov av högre åldersgränser. Myndigheten för delaktighet (MFD) skulle kunna vara en lämplig aktör för att genomföra en sådan studie. Studien bör innehålla dialog med organisationer som företräder personer med olika funktionsvariationer och fokusera på hinder och möjligheter även för unga vuxna. Det kan också finnas behov av att samla in och sprida erfarenheter från verksamheter som har öppen fritidsverksamhet för unga med funktionsvariationer. Något som MFD också skulle kunna få i uppdrag att göra.

MUCF har tidigare föreslagit (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a), och föreslår nu igen, en utbildningsinsats som riktas till kommunala verksamheter och till andra som arbetar med ungas fritid. Genom en sådan satsning kan medvetenheten om de utmaningar som unga med funktionsvariation står inför när det gäller att ha en god fritid tydliggöras och gruppens möjlighet till denna fritid kan förbättras. I detta arbete bör de erfarenheter som finns bland aktörer inom det civila samhället och i kommunala nätverk tas tillvara.

MUCF skulle även kunna få i uppdrag att fördela medel till kommuner och civilsamhällesorganisationer som vill utveckla regionala samarbeten kring öppen fritidsverksamhet för unga med funktionsvariation. Eftersom många kommuner kan vara för små för att på egen hand kunna tillhandahålla en sådan verksamhet kan ett regionalt samarbete vara en möjlig lösning.

Arbetet med utbildningar och erfarenhetsutbyten skulle genomföras i samverkan med civilsamhället och kommunala aktörer som Fritidsforum, SKL, KEKS och KC.

DELFÖRSLAG 6: STÄRK ARBETET MED ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET FÖR UNGA HBTQ-PERSONER GENOM UTBILDNING OCH BIDRAG

Vi föreslår att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor får i uppdrag och tilldelas resurser för att:

- genomföra utbildningsinsatser och erfarenhetsutbyte för att stärka arbetet med unga hbtq-personers fritid.*
- fördela bidrag till kommuner, landsting, regioner och ideella aktörer som vill starta och/eller utveckla sitt arbete med öppna mötesplatser för unga hbtq-personer.*
- följa upp utvecklingen av unga hbtq-personers fritid inom ramen för uppgiften att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Arbetet bör innefatta att både inhämta ungas erfarenheter och att kontinuerligt stimulera och följa upp kommunernas arbete inom området.*

Detta är ett förslag som myndigheten tidigare lagt i *Fokus 14* och som fortfarande är aktuellt utifrån de resultat som kartläggningen kommit fram till, nämligen att det alltså finns ett stort behov av trygga miljöer på fritiden för unga hbtq-personer. Det finns ett behov av riktade mötesplatser där unga hbtq-personer inte behöver känna sig ifrågasatta eller riskerar kränkningar. Samtidigt måste de allmänna öppna fritidsverksamheterna arbeta för att vara trygga platser för alla unga.

Unga hbtq-personers möjligheter på fritiden kan stärkas på flera olika sätt. Bland annat behövs fler utbildningsinsatser för personal om hur fritidsverksamheterna kan vara trygga och välkomnande platser för unga hbtq-personer. Vi ser även behov av att i ökad utsträckning nå chefer med ansvar för de aktuella frågorna. Utbildning och erfarenhetsutbyte bör utgå från kommunernas olika behov och förutsättningar och ske i samråd med Sveriges Kommuner och Landsting samt med intresseorganisationer från kommunal sektor och civilsamhället med kunskap på området.

MUCF skulle även kunna fördela bidrag till aktörer som vill utveckla sitt arbete med öppna mötesplatser för unga hbtq-personer. Detta kan ske genom ett bidrag som fördelas till lokala aktörer. Ett sådant bidrag bör kunna sökas av både kommunala och ideella aktörer.

Vi har under de senaste åren också byggt upp kunskap om unga hbtq-personers levnadsvillkor. Kontinuitet och vidareutveckling av arbetet säkras genom vår roll att samverka med fyra andra myndigheter för att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Vi bör ges resurser att kontinuerligt, både kvantitativt och kvalitativt, inhämta kunskap från denna grupp unga om deras levnadsvillkor tillsammans med återkommande uppföljningar av kommunernas arbete samt att myndigheten tilldelas resurser att kontinuerligt följa upp utvecklingen av unga hbtq-personers fritid.

BILAGA 1 – OM INTERVJUERNA MED UNGA I FOKUSGRUPPERNA

För att lyfta ungas egna röster och erfarenheter av öppen fritidsverksamhet har vi genomfört intervjuer med unga i sju fokusgrupper. Sex av dessa har genomförts med hjälp av konsulter och en grupp (unga med fysiska funktionsvariationer) har myndigheten genomfört på egen hand. Sammanlagt har 41 unga i åldern 13–25 år deltagit i grupperna som såg ut så här:

- En grupp unga med neuropsykiatriska och intellektuella funktionsvariationer, sex personer (tre tjejer och tre killar) i åldern 13–18 år. Intervjun genomfördes i Stockholmsområdet.
- En grupp unga med fysiska funktionsvariationer, tre personer (två tjejer och en kille) i åldern 16–24 år. Intervjun genomfördes i Stockholmsområdet.
- En grupp unga hbtq-personer, sex personer i åldern 14–18 år. Gruppen bestod av personer med olika könsidentitet. Intervjun genomfördes i Stockholmsområdet.
- En grupp unga nyanlända, nio personer (fyra tjejer och fem killar) i åldern 20–25 år. Intervjun genomfördes i Malmö.
- En grupp unga nyanlända, två personer (två killar) i åldern 20–25 år. Intervjun genomfördes i Stockholmsområdet.
- En grupp unga nyanlända, sex personer (tre tjejer och tre killar) i åldern 16–20 år. Intervjun genomfördes i Falun.
- En grupp med unga generellt, nio personer (sex tjejer och tre killar) i åldern 18–25 år. Intervjun genomfördes i Stockholmsområdet.

BILAGA 2 – TABELLER TILL ARTIKELN BESÖKARE I ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

Här finns samtliga svarsalternativ på frågorna i enkätundersökningen om vad unga tycker är mycket viktigt med eller på en fritidsgård och vad de unga tycker är viktigt att fritidsgårdarna arrangerar på vardagar och på helger.

Bilagan redovisar också orsaker till varför unga inte besöker öppen fritidsverksamhet.

Tabell 1 Vad är viktigt med en fritidsgård? Andel som tycker påståendet stämmer precis, efter kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

	<i>Killar</i>	<i>Tjejer</i>	<i>Totalt</i>
Att alla känner sig välkomna och respekterade	52	70	61
Att jag själv får välja om jag vill delta i aktiviteter	54	63	59
Att gården är alkohol- och drogfri	55	59	57
Att jag kan träffa både killar och tjejer	47	57	52
Att jag kan träffa mina vanliga kompisar	49	54	51
Att lokalerna är fräscha och har snygg inredning	45	52	49
Att jag kan träffa nya kompisar	41	52	47
Att det finns många olika aktiviteter	43	50	47
Att det finns både manliga och kvinnliga fritidsledare	39	53	46
Att lokalerna är rymliga	42	49	46
Att ledarna på gården ser och pratar med mig när jag kommer	39	48	44
Att det finns ett café	39	48	44
Att jag får koppla av	41	44	43
Att fritidsgården är öppen på loven	39	44	42
Att gården är fri från skolan	39	42	41
Att jag kan prata med fritidsledarna när jag har problem	37	43	40
Att det finns möjligheter till idrott/motion	40	39	40
Att jag får pröva nya saker	36	41	39
Att det finns möjlighet att syssla med musik, design, bild och datorer	38	40	39
Att det ordnas sommarverksamhet	32	41	37
Att det finns både kill- och tjejkvällar	29	41	35
Att det finns möjligheter att måla, spela instrument och skriva	29	41	35
Att fritidsgården ordnar läger och utflykter	31	36	34
Att jag får vara med och påverka	34	35	34
Att det finns roliga tävlingar	32	29	31
Att det finns möjligheter att hålla på med dj, ljud och ljus	31	32	31
Att övriga besökare är i min egen ålder	29	31	30
Att det ordnas arrangemang som disco och konserter	26	34	30
Att det känns spännande	26	28	27
Att det är många besökare	25	25	25
Att jag kan träffa andra vuxna än fritidsledarna på gården	27	22	24
Att skolan och fritidsgården ligger i samma hus	20	12	16
Att föräldrarna ibland är på gården	13	6	9

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

Tabell 2 Arrangemang på måndag – torsdag. Andel som tycker att följande arrangemang är mycket viktigt, efter kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

	Killar	Tjejer	Totalt
Huvudsaken är att det är öppet	31	34	33
Lära sig något nytt	25	23	24
Idrottsturneringar	27	15	21
E-sport/LAN	34	8	21
Tv-spel	31	8	20
Biljard, pingis och dart	20	11	16
Läger och utflykter	15	17	16
Filmvisningar	13	13	13
Cafékvällar	9	14	12
Att göra film, foto och musik	11	13	12
Möjlighet till att uppträda typ "öppen scen" med battlar, dans och karaoke	9	13	11
Disco/dans	9	12	11
Prata om sex- och samlevnadsfrågor	13	9	11
Skapande verksamhet som hantverk, bild och skivverkstad	9	11	10
Samhällsdebatt	10	10	10
Hjälp med att starta en förening	10	10	10
Band som spelar eller uppträder	7	9	8
Se på teater	6	6	6

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

Tabell 3 Arrangemang på fredagar och lördagar. Andel som tycker följande arrangemang är mycket viktigt, efter kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

	Killar	Tjejer	Totalt
Huvudsaken är att det är öppet	32	37	34
E-sport/LAN	40	11	25
Filmvisningar	21	26	24
Tv-spel	34	12	23
Lära sig något nytt	23	19	21
Idrottsturneringar	27	14	21
Disco/dans	16	24	20
Cafékvällar	14	24	19
Biljard, pingis och dart	24	15	19
Läger och utflykter	15	21	18
Att göra film, foto och musik	15	18	17
Möjlighet till att uppträda typ "öppen scen" med battlar, dans och karaoke	11	17	14
Band som spelar eller uppträder	10	18	14
Skapande verksamhet som hantverk, bild och skivverkstad	9	11	10
Prata om sex- och samlevnadsfrågor	11	9	10
Samhällsdebatt	10	9	9
Hjälp med att starta en förening	10	8	9
Se på teater	9	8	8

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

Tabell 4 Andel som anger följande som orsak till varför de inte besöker en fritidsgård, efter kön, högstadiet, 2013–2015. Procent

	Killar	Tjejer	Totalt
Jag tycker inte att det verkar vara kul där	55	59	57
Jag är inte intresserad	49	56	53
Jag har så mycket annat att göra	45	58	52
Det är roligare att vara med en kompis hemma hos mig eller att vara hemma hos en kompis	43	56	50
Jag har inga kompisar där	34	41	38
Det är roligare att vara hemma själv	35	39	37
Jag tycker inte att det verkar vara roligt där	28	37	32
Besökarna på fritidsgården är inga som jag vill umgås med	29	33	31
Gården har inga aktiviteter som intresserar mig	24	29	27
Jag tycker det är för stökigt på gården	23	24	24
Jag kan inte syssla med idrott, dans eller styrketräning där	26	22	24
Jag känner ingen som arbetar där	19	26	23
Det händer aldrig något nytt där	19	24	23
Lokalerna är trista	16	21	19
Öppettiderna passar inte mig	17	18	18
Det är för långt till gården	19	17	18
Jag kan inte syssla med musik, design, bild eller datorer där	20	16	18
Det är inga band som spelar eller uppträder där	17	18	17
Ledarna lägger sig i för mycket	19	14	16
De som går där är för unga	14	16	15
Det finns ingen öppen scen, battlar, karaoke eller singstar där	16	14	15
Det är inget disco och ingen dans eller klubb där	13	14	14
Ledarna ser inte/ingriper inte om någon är ojuste	16	12	14
De som går där är för gamla	13	10	11
Ledarna förstår sig inte på ungdomar	9	7	8
Det finns för lite personal	9	6	8
Mina föräldrar vill inte att jag ska gå till gården	8	7	7

Källa: Ung livsstils enkäter på högstadiet i Stockholm, Malmö, Jönköping, Helsingborg och Huddinge.

BILAGA 3 – NÅGRA CENTRALA AKTÖRER PÅ OMRÅDET

I denna bilaga presenterar vi ett antal nätverk och organisationer som arbetar med frågor om öppen fritidsverksamhet. Flera av dem arbetar med kvalitets- och kunskapsutveckling inom området.

FRITIDSFORUM

Riksförbundet Fritidsforum är en civilsamhällesaktör som bildades 1937 av Hemgårdarna (Internationellt Settlement) i Sverige. Fritidsforums medlemmar driver idéburna mötesplatser, hemgårdar med mötesplatser för alla åldrar och ungdomsföreningar som har sitt säte i öppen fritidsverksamhet. Var tredje kommunal öppen fritidsverksamhet är associerad till Fritidsforum. Förbundet vill engagera unga i öppen fritidsverksamhet att erövra empowerment och förstå föreningens styrka som demokratins grundbult. Fritidsforum arbetar med att utveckla den öppna fritidsverksamheten genom att bland annat driva kunskaps- och kvalitetsutveckling, bygga nätverk samt erbjuda utbildningar och kunskapsutveckling för sina medlemmar samt för aktörer som arbetar med frågorna.

KEKS-NÄTVERKET

Kvalitet och kompetens i samverkan (KEKS) är ett nätverk för utveckling av öppen ungdomsverksamhet. Nätverket har funnits sedan 2005 och bygger sin verksamhet på gemensamma mål och ett gemensamt system för kvalitetssäkring. I dagsläget finns drygt ett fyrtiotal medlemmar i form av kommunala förvaltningar med ansvar för fritidsgårdar, ungdomens hus, ungdomsprojekt och liknande.

KUNSKAPSCENTRUM FÖR FRITIDSLEDARSKAP

Kunskapscentrum för fritidsledarskap (KC) arbetar med utvecklingsprojekt och kompetensutveckling kring öppen fritidsverksamhet och fritidsledaryrket. De arbetar även för utveckling och utvärdering av metoder och ledarskap inom öppen fritidsverksamhet. Just nu deltar 13 kommuner i Stockholmsregionen (varav flera ingår i Ung livsstilsundersökningen) och fritidsledarutbildningen vid Skarpnäcks folkhögskola som jämbördiga parter i arbetet. Centret har sitt kontor på Skarpnäcks folkhögskola.

NACKANÄTVERKET

Nackanätverket är ett samarbete mellan kommunerna Nacka, Tyresö, Haninge, Mjölby, Jönköping och Gotland. Nätverket bildades 1999 ur en gemensam erfarenhet av svårigheter att beskriva och mäta resultat inom den öppna fritidsverksamheten.

FRITIDSLEDARSKOLORNA

Fritidsledarskolorna är en samarbetsorganisation för folkhögskolor med fritidsledarutbildning. Fritidsledarskolorna samverkar bland annat kring information, forsknings- och utvecklingsprogram, lärarfortbildning och seminarieverksamhet, litteraturproduktion, och kvalitetsssäkring. Grunden i kvalitetsarbetet är en gemensam utbildningsplan från 2010.⁴¹

⁴¹ <http://www.fritidsledare.se/organisationen>, nedladdad 24 februari 2016.

KUNSKAPSUTVECKLING I DIALOG (KID)

Kunskapsutveckling i dialog (KiD) är ett partnerskap som funnits sedan 2008 och som initialt hade stöd från Ungdomsstyrelsen genom bidrag för att stödja ungas organisering. Sedan 2014 har arbetet skett i samverkan mellan Fritidsledarskolorna, Fritidsforum och Sveriges Kommuner och Landsting samt ett antal regionala kunskapsnoder. Syftet är att stimulera forskning och åstadkomma ett närmande mellan forskning och praktik tillsammans med regionala kunskapsnoder.

5.1 KAPITEL 1

Europeiska kommissionen (2012). *2012 EU Youth Report*. Elektronisk källa: http://ec.europa.eu/youth/library/reports/eu-youth-report-2012_en.pdf, nedladdad 6 oktober 2016 kl 12.32.

Europeiska kommissionen (2015). *Quality Youth Work – A common framework for the further development of youth work*. Elektronisk källa: http://ec.europa.eu/youth/library/reports/quality-youth-work_en.pdf, nedladdad 6 oktober 2016 kl. 12.40.

Europeiska rådet (2013). *Council conclusions on the contribution of quality youth work to the development, well-being and social inclusion of young people*. Elektronisk källa: <https://europa.eu/youth/sites/eac-eyp/files/Council%20Conclusions%20on%20contribution%20of%20quality%20youth%20work%20-%20ST08575.EN13.pdf>, nedladdad 6 oktober 2016 kl. 12.50.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014). *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015). *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Regeringens proposition 2013/14:191 *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*.

Regeringsbeslut (2015). *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*. Regeringsbeslut, II:15, U2014/07165/UF, U2015/00842/UF, U2015/01238/UF m.fl.

SFS 1987:10 *Plan- och bygglag*.

SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*.

SFS 2013:801 *Bibliotekslag*.

SFS 2015:49 *Förordning (2015:49) med instruktion för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*.

Ungdomsstyrelsen (2006). *Fokus 06 – En analys av ungas kultur och fritid*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

ELEKTRONISK REFERENS

www.1177.se

Fritidsledarskolorna (2016). *Vart tog de vägen? Undersökning av hur det gått för de som avslutade sina studier vid någon av fritidsledarskolorna under 2015*. Fritidsledarskolorna.

Granlund, E. (2009). *Mötas, utvecklas eller kontrolleras? Målinriktning och kvalitet på fritidsgårdar*. Fritidsledarskolorna 2009:3.

Handikappförbundens samarbetsorgan & Barnombudsmannen (2006). *Fritid för barn och unga med funktionshinder – En inventering av kultur- och fritidssatsningar inom kommuner*. Sundbyberg: Handikappförbundens samarbetsorgan.

Kunskapscentrum för fritidsledarskap (2016). *Etik för fritidsledare*. Skarpnäck: Kunskapscentrum för fritidsledarskap.

Lengheden, L., Elofsson, S. & Blomdahl, U. (2015). *Ung livsstil bland ungdomar i grund- och gymnasiesärskolan – En studie av ungdomar i Haninge, Jönköping och Stockholm i jämförelse med ungdomar som inte går i särskolan*. Stockholm: Ung livsstil.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014). *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

SFS 2011:65 *Förordning (2011:65) om statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer*.

Sveriges Kommuner och Landsting (Opubl.). *Anläggningsenkäten 2014*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Ungdomsstyrelsen (2012). *Fokus 12 – Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

ELEKTRONISKA REFERENSER

<http://ensamkommandesforbund.se/motesplats-otto/>, 29 mars 2016.

<http://www.fritidsforum.se/wp-content/uploads/Yrkesrollen-definitiv.pdf>

<http://www.fritidsledare.se/arbetsmarknad>

<http://www.keks.se/utbildningar-2/>

<http://www.kolada.se>

<https://www.seqf.se/>

5.3 ARTIKELN BESÖKARE I ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET

- Bjurström, E. (2011). *Topografiska perspektiv på ungdomars fritidssocialisation och ungdomspolitiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Blomdahl, U. & Claeson, Å. (1989). *Fritidsgården: dess besökare och framtid*. Stockholm: Forskningsenheten, Fritid Stockholm.
- Blomdahl, U. & Elofsson, S. (1985). *Fritidsaktiviteternas kumulativitet: en prövning av en generell hypotes*. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet & Fritid Stockholm.
- Blomdahl, U. & Elofsson, S. (2012). *Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge – en studie av barn och ungdom i åldersgruppen 10–19 år*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, Stockholm stad – Idrottsförvaltningen, Forskningsenheten.
- Blomdahl, U., Elofsson, S. & Eriksson, J. (2010). *PUNKTmedis en utvärdering av en ungdomssatsning på Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete: Stockholms universitet, Stockholm stad – Idrotts- och kulturförvaltningarna.
- Blomdahl, U., Elofsson, S., Lengheden, L. & Åkesson, M. (Red.), (2014). *Segrar föreningslivet? – en studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och unga. I Fokus 14 – Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Blomdahl, U., Elofsson, S. & Öhman, J. (2002). *Hur mycket satsas på fritidsgårdar (öppen verksamhet) år 2002 jämfört med 1981 och 1990?* Stockholm: Institutionen för socialt arbete: Stockholms universitet, Stockholm stad – Idrotts- och kulturförvaltningarna.
- Claeson, Å. (1990). *Fritidsvanor i Göteborg: en studie av årskurserna 1–9*. Stockholm: Fritid Stockholm.
- Lengheden, L., Blomdahl, U., & Elofsson, S. (2016). *Fritidsgården – igår, idag och i framtiden*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, Stockholm stad – Idrottsförvaltningen, Forskningsenheten.
- Olson, H.-E. (1992). *Staten och ungdomens fritid: kontroll eller autonomi?* Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sarnecki, J. (1978). *Ungdomsgårdarna i Stockholm*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Ungdomsstyrelsen (2008). *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsvårdskommittén (1947). *Ungdomsvårdskommitténs betänkande. D. 4, Ungdomens fritidsverksamhet*. Stockholm: Nordiska bokh. i distr.

Andreassen, T. (2003). *Institutionsbehandling av ungdomar – vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.

Barnombudsmannen (2015). *Barn på flykt. Barns och ungas röster om mottagandet av ensamkommande*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Bargell, S., Karlson, F. & Östensson, I. (2014). *Jämställdhetseffekten*. Stockholm: Crossing Borders.

Bivald, K. & Cardell, A. (2016). *Samverkan – ett relationsdrama: om lokal samverkan mellan föreningar och kommuner kring barns och ungas fritid*. Stockholm: Sektor3.

Christensen, G. & Christensen, S. R. (2006). *Etniska minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration*. Köpenhamn: Socialforskningsinstituttet.

Darj, F. & Nathorst-Böös, H. (2011). *Hbt och heder. En intervjustudie om unga hbt-personer som lever i familjer med hedersnormer*. Stockholm: ALMA Europa.

Forkby, T., Johansson, H. & Liljeholm Hansson, S. (2008). *Främjande pedagogik. Perspektiv och läroprocesser i ungdomsarbetet*. FoU i Väst 4:2008.

Handisam (2014). *Barn äger. Handisams slutsatser och förslag utifrån studien "Barn och unga med funktionsnedsättning – en beskrivning av deras vardag"*. Stockholm: Handisam, Myndigheten för handikappolitisk samordning.

Kalmar Kommun (2013). *Genusmart såklart. 10 % av besökarna var tjejer – ska det vara så?* Kalmar kommun: Kultur- och fritidsförvaltningen.

Karlsson, S. & Cars, G. (2015). *Lindängen mot framtiden. Följeforskningsrapport STEG 3*.

KEKS (2010). *Inordnande eller utvidgande: om delaktighetens villkor på fyra fritidsgårdar*. Mölndal: Kvalitet och kompetens i samverkan.

Kunskapscentrum för fritidsledarskap (2016). *Främjande ungdomsarbete. Ett verktyg för dig som arbetar i ungdomsinriktad öppen verksamhet*. Stockholm: Kunskapscentrum för fritidsledarskap.

Lagergren, L. & Persson, T. R. (2011). *Svensk ungdomspolitik i kommunal praktik. En förstudie kring förhållandet mellan övergripande kommunal policy och öppen fritidsverksamhet*. Malmö: Malmö högskola, institutionen för idrottsvetenskap.

Individuell Människohjälps (2014). *Hjärtligt ovälkommen till föreningslivet. Rapport om nyanlända ungdomars möte med föreningslivet i Stockholm*. Stockholm: Individuell Människohjälps.

Malmö stad (2013). *Jämställdhetsanalys på Malmö stads mötesplatser för unga*. Malmö: Malmö stad.

- Malmö stad. (2015). *Lärdomar från Områdesprogram för ett socialt hållbart Malmö*. Malmö: Malmö stad.
- Mahoney, J. & Stattin, H. (2000). 'Leisure activities and adolescent antisocial behaviour: the role of structure and social context'. In *Journal of adolescence*, 23:113–127.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014). *Fokus14 – Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015). *Fokus 15 – Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Riksidrottsförbundet (2009). *Riksidrottsförbundets kostnadsundersökning*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Rädda barnen (2012). *Barnfattigdom – ett faktum i dagens Sverige*. Sundbyberg: Rädda Barnen.
- Röda korset (2014). *Axess-metoden – Ett sätt att inkludera nyanlända tjejer i fritidsaktiviteter*. Umeå: Röda Korset.
- SOU 1997:121c. *Den öppna skolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Ungdomsstyrelsen (2008). *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen, politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2010). *Från snack till verkstad. Förebyggande utvecklingsarbete med ungdomar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2011). *Öppna verksamheten! Om hbt, normer och inkludering i öppen fritidsverksamhet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2012a). *Om unga hbtq-personer - Fritid*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2012b). *Fokus12 – Om unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2013). *Fokus13 – Unga och jämställdhet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Vainik, A.-L., Robyn, M., Wollter, F. & Kassman, A. (2016). *Skarpnäckslyftet – Områdesbaserat socialt arbete för ökad trygghet*. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola.
- Walker, J. S. & Schutte, K. M. (2004). Practice and process in wraparound teamwork. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 182–192.

INTERVJUER

Allaktivitetshuset Malmö Stad, Sektionschef, 8 april 2016.

Bygdegårdarnas Riksförbund, Ansvarig för projektet *Ung i bygdegården*, 19 april 2016.

Fritidsforum, Projektledaren för projektet *Självbestämmande, inkludering och hälsa* samt kontaktperson för nätverket 16+, 23 mars 2016.

Fritidsforum, Projektledare för projekten *Vi är de man snackar om*, *Vi kallar det för heder och Passion och inkludering*, 2 maj 2016.

Fritidsgården STN 432 i Varberg, fritidskonsulent, telefonintervju 18 april 2016.

MÖTEN OCH BESÖK

Albys hjärta, personal och förvaltningschef Kultur och fritid i Botkyrka kommun, besök 18 april 2016.

Fritidsforums konferens om nyanlända, 5 februari 2016.

Fritidsforum, Förbundssekreterare, telefonmöte 7 juni 2016.

Fritidsförbundet, Förbundssekreterare, 18 maj 2016.

KEKS-nätverket, Ordförande, 24 februari 2016.

KID-nätverket, särskilt möte/konferens om unga nyanlända, 16 februari 2016.

KID-nätverkets styrgrupp, 27 april 2016.

Kunskapscentrum för fritidsledarskap (KC), Koordinator, telefonmöte, 1 april 2016.

Länsstyrelsen Stockholm, Utvecklingsledare, 1 april 2016.

Migrationsverket, projektet *Meningsfull väntan*, 3 mars 2016.

RFSL Ungdom, tf. verksamhetschef, 22 mars.

Stockholms stad, Samordnare *Fritid för alla*, 5 april 2016.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Expert fritid och idrott, 11 februari 2016.

Träffstugan i Sköndal, Arbetsledare, besök 1 juni 2016.

Unga nyanlända killar på svenskundervisning, Tumba vuxenutbildning, besök 18 april 2016.

Ungdomens hus Femtioettan i Skellefteå, Verksamhetsledare, telefonmöte 12 maj 2016.

Europeiska kommissionen (2015). *Quality Youth Work - A common framework for the further development of youth work*. Bryssel: Europeiska kommissionen

FN:s konvention om barnets rättigheter.

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (2016). *Nyanlända barn och den svenska mottagningsstrukturen. Röster om hösten 2015 och en kunskapsöversikt*. Stockholm: Forte.

Gunnarsson, F. (2002). *Verksamhet utan avsikt? En debattskrift om öppen ungdomsverksamhet och kommunala prioriteringar*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014a). *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014b). *Indikatorer för uppföljning av ungdomars levnadsvillkor – förslag till utvecklat uppföljningssystem*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Regeringsbeslut (2005). *Regleringsbrev för budgetåret 2006 avseende Ungdomsstyrelsen*. Regeringsbeslut, II:5, U2005/9363/BIA (slutligt), U2005/2548/UNG, U2005/5285/UNG m.fl.

Regeringsbeslut (2010). *Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Ungdomsstyrelsen*. Regeringsbeslut I:7, IJ2009/1644/UF, IJ2009/2203/UF, IJ2010/1133/UF m.fl.

Rädda Barnen (2012). *Barnfattigdom – ett faktum i dagens Sverige*. Sundbyberg: Rädda Barnen.

Svenska Kommunförbundet (1998). *Uppföljning, utvärdering, kvalitet inom kultur- & fritidssektorn*. Svenska Kommunförbundet.

Sveriges Kommuner och Landsting (2014). *Kultur- och fritidsstatistik. En kartläggning*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting

Trägårdh, B. & Jensen, C. (2010). *Ungdomspolitik som regional angelägenhet. Scenarier för bärande strukturer*. FoU i Väst. Rapport 5:2010.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Systematiskt kvalitetsarbete i öppen ungdomsverksamhet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga med attityd 2013*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

<http://intercityyouth.eu/presentations-of-projects/>, nedladdad 9 september 2016.

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016

projektledare **Cecilia Narby**

språkgranskning **Ingrid Bohlin**

grafisk form **Marcus Westfal**

distribution **MUCF, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.mucf.se**

e-post **info@mucf.se**

tfn **08-566 219 00** ISBN 978-91-88455-04-8

mucf | Myndigheten för ungdoms- **.se** och civilsamhällesfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.